מִשְׁנָיוֹת

לְתַלְמִידִים

ספר שני

מסכתות:

סנהדרין, מכות, שבועות, אבות

מנקד וממסן בסמני ההפסק ומבואר באור קל קצר ומספיק,

על ידי

ל. חזן.

הוצאת:
בוק קאמפאני"
שטריט, ניו-יארק
ע"ז

Herman Stecher

משניות
לתלמידים

ספר שני

מסכתות:

סנהדרין, מכות, שבועות, אבות

מנקד ומסמן בסמני התפסק ומבואר באור קל קצר ומספיק.

על ידי

ל. חזן.

הוצאת:

סטאר היברו בוק קאמפאני

18 ארטשארד סטריט, ניו-יארק

תרפ"ז

Printed in the United States of America

סנהדרין פרק א

דִּינֵי

מָמוֹנוֹת בִּשְׁלשָׁה, גְּזֵילוֹת וַחֲבָלוֹת בִּשְׁלשָׁה, נֶזֶק וַחֲצִי נֶזֶק, תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בִּשְׁלשָׁה, הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע בִּשְׁלשָׁה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹצִיא שֵׁם רַע בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת.

משנה ברורה

פרק א. א) דִּינֵי מָמוֹנוֹת – מִשְׁפָּטִים על אודות עִנְיְנֵי כסף, שאחד לָוָה מהשני או מכר לו. בשלשה – משפָּטים כאלה צריכים לבוא לפני בית־דין של שלשה שופטים, היושבים יחד ומוציאים את המשפט לאור. גזֵלות – אחד גָזל מהשני דבר, והנִגזָל תובעו בבית־דין. חֲבָלות – הִכָּה את חברו או עָשה בו מום. נֶזק – אם הוא גָרם לחברו הֶפְסֵד או בהֶמתו הִזיקה. חצי נזק – אם בהֶמתו הִזיקה את בֶהמת חברו בפעם הראשונה, הוא חַיָב לשלם רק חצי ההֶיזֵק. תַּשלומי כֶפל – גַנב שגָנַב משלם כְּפלַיִם. ארבעה וחמשה – גַנָב שור או שֶׂה וטבָחו או מכָרו, משלם חמשה שוָרים בעד השור האחד וארבעָה שֵׂיִים בעד השֶׂה. האונס והמפתה – נערה ישראלית. והמוציא שם רע – על אשתו ואומר, שהיא לא הלכה בדרך הישר לפני היותָה לו לאשה, ואם נמצא שקר הדבר, הוא משלם כסף לאביה. בעשרים ושלשה – המשפט הזה צָריך לבוא לפני בית־דין של עֶשרים ושלשה שופטים. דיני נפָשות – שלפעָמים יוצא במשפָּט כזה אחרי חֲקירָה ודרישה, שצָריך להָמית איש על פי משפט השופטים, ומשפטים כאלה באים לפני בית־דין של עשרים ושלשה שופטים.

ב מַכּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. עִבּוּר הַחוֹדֶשׁ בִּשְׁלֹשָׁה, עִבּוּר הַשָּׁנָה בִּשְׁלֹשָׁה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מַתְחִילִין וּבַחֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה, וְאִם גָּמְרוּ בִּשְׁלֹשָׁה—מְעוּבֶּרֶת. ג סְמִיכַת זְקֵנִים וַעֲרִיפַת עֶגְלָה בִּשְׁלֹשָׁה; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה. הַחֲלִיצָה

משנה ברורה

ב) מַכּוֹת – אם עשה דבר, שהתורה צִוְּתָה לא לַעֲשׂוֹתוֹ, ולא כָּתְבָה את העוֹנֶשׁ על זה, השופטים מצַוִּים לְהַכּוֹת אותו שלשים ותשע מַלְקוֹת. משום – בְּשֵׁם. בעשרים ושלשה – כמו דיני נְפָשׁוֹת. עִבּוּר החדש – לְפָנִים לא היו לנו לוחות קְבוּעִים לחָדשי השנה, ובכל חדש היו השופטים בירושלים קוֹבעִים את יום התחָלַת החדש הבא, וזה נקרא „עִבּוּר". עבור השנה – בחודש אדר היו השופטים ההם קוֹבעִים את זמן התחָלַת השנה הבאה ומודיעים, הֲתִהיה השנה הבאה שנה פשוּטָה או „מעוּבֶּרֶת", בת שלשה עשר חֳדָשִׁים. מתחילין – לְדַבֵּר על אודות הענין הזה. נושאים ונותנים – מְדַבְּרִים ביניהם ומביאים רְאָיוֹת בעד וכנגד העִבּוּר. וגומרים בשבעה – אם הֶחֱלִיטוּ לעַבֵּר את השנה, הם מוּסִיפִין עליהם עוד שנים שופטים ומעַבְּרִין אותה.

ג) סמיכַת זקנים – לְפָנִים בישראל היה המוֹרֶה סוֹמֵךְ ידיו על ראש תלמידיו החכָמים, ובזה היה עושה אותם למורים לעם. זקנים – חכָמים. עֲרִיפַת עגלה – כשהיו מוצאים בארץ ישראל איש הָרוּג, לא נודע מי הכהו, היו אנשי העיר הקרובה אל החָלָל מביאים עֶגְלָה ועוֹרפִים את ראשה בגרזֶן לכַפָּרָה על הדם השפוּך; הדבר הזה צריך לְהֵעָשׂוֹת לפני שלשה שופטים (ראה „דברים" פרק כא). החליצה – אם איש מת ולא הִשְׁאִיר אחריו בנים, צָרִיךְ אחיו לקחת את אֵשֶׁת המֵת לו לאשה,

וְהַמִּיאוּנִין בִּשְׁלשָׁה, נֶטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין בִּשְׁלשָׁה, הַהֶקְדֵּשׁוֹת בִּשְׁלשָׁה, הָעֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין בִּשְׁלשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן; וְהַקַּרְקָעוֹת – תִּשְׁעָה וְכֹהֵן; וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

משנה ברורה

ואם הוא אינו חָפֵץ, היא צְרִיכָה לַחֲלוֹץ את נַעֲלוֹ מעל רגלו לפני השופטים ולאמר: „כָּכָה יֵעָשֶׂה לאיש, אשר לא יִבְנֶה את בית אחיו!" (ראה „דברים" פרק כה). הַמִּאוּנִין – ילדה קטנה יתוֹמָה, שֶׁהִשִּׂיאוּהָ אִמָּהּ ואַחֶיהָ בעודה קטנה לאיש, יכולה כשתִּגְדַּל להגיד בפני השופטים, כי היא „מְאֲנָה", איננה חֲפֵצָה באישה והולכת ממנו נֶטַע רְבָעִי – לְפָנִים בישראל, כשֶׁנָּטַע האיש כֶּרֶם, היה בשנה הרביעית לשמיטה מַעֲלֶה את הפרות לירושלים ואוכל אותם שם; ואם הוא חָפֵץ, הוא יכול לְהַחֲלִיף את הפֵּרוֹת בכסף, בפני השופטים, וּמַעֲלֶה את הכסף לירושלים וקונה שם מה שהוא חפץ ואוכל. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – בשש שנים של זריעה, אשר בין שמיטה לשמיטה, היו מפרישין ארבע פעמים מעשר שני היינו שנה ראשונה ושנה שניה. ושנה רביעית ושנה חמישית. מעשר שני היה כל אחד מְעַשֵּׂר את תבואתו וּמַעֲלֶה לירושלים ואוכל אותה שם, ואם הוא חָפֵץ, יָכֹל הוא לְהַחֲלִיפָהּ, בפני השופטים, בכסף. דָּמָיו ידועין – יודעין את מחירו אל נָכוֹן. הַהֶקְדֵּשׁוֹת – מַקדיש דבר לבית המִקדש – לֵאלהים, – ואחרי כן הוא חפץ לתת את מְחִיר הדבר. הָעֲרָכִין המִטַּלטלים – הַנּוֹדֵר לָתֵת לבית־המִקדש את עֶרְכּוֹ, נותן כסף לפי מספר השנים שלו כמבואר בפרשה „בחקתי" (פרשה כ"ז) ואם אין לו כסף לשלם, מוכרין בפני השופטים את מִטַּלְטְלָיו, כלי־ביתו, ונותנים לַמִּקְדָּשׁ. אחד מהן כֹּהֵן – אחד מהשופטים האלה צָרִיךְ להיות מן הכהנים, לפי שהדבר נוֹגֵעַ אליהן, שהכסף הזה שַׁיָּךְ לכהנים. הַקַּרְקָעוֹת – אם הוא נותן חֶלְקַת־אֲדָמָה לַהֶקְדֵּשׁ

בעד

ד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבַּע בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה" וְאוֹמֵר: „וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרוֹגוּ". שׁוֹר הַנִּסְקָל בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: „הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת", כְּמִיתַת בְּעָלִים — כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר. הַזְּאֵב, הָאֲרִי, הַדּוֹב, הַנָּמֵר, הַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגָן זָכָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. ה אֵין דָּנִין לֹא אֶת הַשֵּׁבֶט, לֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. אֵין מוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר

משנה ברורה

בעד עֶרְכּוֹ. ואָדָם — אם אמר דְּמֵי עלי או דמי פלוני עלי להקדש צריך לָשׁוּם את האיש, כמה הוא שָׁוֶה. כיוֹצֵא בהן — גם כן צריכים להיות תשעה שופטים וכהן אחד לשום את שויו.

ד) דיני נפשות — משפָּטים הנוגעים בדבָרים שעונשים עליהם מִיתָה. הרובע והנרבָּע — עושה מַעֲשִׂים מאוסים בבהמה. שור הנסקל — שור שֶׁהָרַג אדם, סוקלין אותו באבָנים על פי השופטים. כמיתַת בעלים — כמו שמְּמִיתִים אנשים, על פי עשרים ושלשה שופטים. זָכָה — עשׂה מַעֲשֶׂה טוב, אין צָרִיךְ לשפוט אותם בבית־דין בהָרגָם איש.

ה) דָנִין — שופטים. השֵׁבט — שֵׁבֶט מישראל שחָטָא. מלחמת הרְשׁוּת — שרְשׁוּת ביד בני ישראל להִלָּחם אם הם רוצים או לא להלחם: כל המלחָמות, חוץ ממלחֲמוֹת כנַעַן, שֶׁלָּחַם יהוֹשֻׁעַ בִּן נון. העיר — ירושלים,

שמ מה

וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; אֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרִיּוֹת לִשְׁבָטִים אֶלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בִּסְפָר וְלֹא שָׁלֹשׁ, אֲבָל עוֹשִׂין אַחַת אוֹ שְׁתָּיִם.

ו סַנְהֶדְרִיָּה גְדוֹלָה הָיְתָה שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד וּקְטַנָּה שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וּמִנַּיִן לִגְדוֹלָה שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד? — שֶׁנֶּאֱמַר: „אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּמשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן, הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעִים. וּמִנַּיִן לִקְטַנָּה שֶׁהִיא שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? — שֶׁנֶּאֱמַר: „וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה", „וְהִצִּילוּ הָעֵדָה". „עֵדָה" שׁוֹפֶטֶת „וְעֵדָה" מַצֶּלֶת, הֲרֵי כָּאן עֶשְׂרִים. וּמִנַּיִן לְ„עֵדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה? — שֶׁנֶּאֱמַר: „עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת?", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

משנה ברורה

שמקוֹמָהּ קָדוֹשׁ. עֲזָרוֹת – אוּלָמֵי בית־המקדש, הקדושים מאד. סַנְהֶדְרִיּוֹת לשבטים – בָּתֵּי משפט לְשִׁבְטֵי בני ישראל. עיר הנדַּחַת – עִיר, שכל אנשיה עבדו לֶאֱלִילִים, צָרִיךְ לְהַחֲרִיב אותה. בִּסְפָר – על גבול ארץ ישראל, פן יִכָּנְסוּ לתוכה עַמִּים אחרים. לא שלשה – אין עושים שלש עָרִים נִדָּחוֹת בפעם אחת.

ו) סנהדריה. לה – בית־המשפט העֶליון אשר בירושָׁלַיִם. קטנה – בָּתֵּי משפט לכל שֵׁבֶט. מִנַּיִן – מֵאַיִן אנחנו יודעים? על גַּבֵּיהֶן – אִתָּם. והִצִּ׳ו העדה – כתוב שתי פעָמים „עֵדָה". שופטת – מְחַיֶּבֶת את הנִּשְׁפָּט. מצלת – מצדיקה אותו. לעדה הרעה – כתוב במְרַגְּלִים, שהלכו לרַגֵּל את ארץ כנען, והם היו שנים עשר איש. יהושע וכָלֵב – שהיו בין

וּמִנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה? — מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: „לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי, שֶׁאֶהְיֶה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: „אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת"? — לֹא כְהַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה: הַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָאן עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. כַּמָּה יְהֵא בָעִיר, וּתְהֵא רְאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין? — מֵאָה וְעֶשְׂרִים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים, כְּנֶגֶד שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת.

פרק ב כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ, מֵעִיד וּמְעִידִין אוֹתוֹ,

---

משנה ברורה

המרגלים ולא היו רָעים, נשאֲרו עֲשָׂרָה. מִמַּשְׁמַע – יען כִּי. לְרָעוֹת – אם הרבים אומרים לעשות רע, לְחַיֵּב את הנשפט. לטובה – אם הם אוֹמְרִים לעשות טוב, לְזַכּוֹת את הנשפָּט, צָרִיך לשמוע בקולם. לָמָּה נֶאֱמַר – בְּפֵרוּשׁ. הַטָּיָתְךָ לטובה על פי אחד – אם גם הרוב הוא רק בְּאֶחָד יותר על הַמּעוּט, עושים כמו שאומר הרוב לזכות. על פי שנים – עושים כמו שאומר הרוב, אם הרוב אומרים לְחַיֵּב, רק אם הרוב יותר על הַמּעוּט בִּשְׁנַיִם; אם כן צָרִיךְ שיהיו עֶשׂרים ושנים שופטים, שֶׁאָז יוכלו להיות עֶשׂרָה מְזַכִּים ושנים. עֶשׂר מְחַיְּבִים, כַּדָּרוּשׁ. שקול – מספר זוּגִי, עֶשׂרים ושנים, פן יֵחָלקוּ לִשְׁנַיִם, אַחַד עשר מְזַכִּים ואחד עשׂר מְחַיְּבִים, ולא יְהֵא הדין נגמר. וכמה יְהֵא – אנשים בעיר. לְסַנְהֶדְרִין – להושיב בה שופטים. שׂרי עשׂרות – שֶׁיְּהֵא כל שופט מְמֻנֶּה על העשׂרים ושלשה שַׂר, לכל הַפָּחוּת, על עשׂרה אנשים.

פרק ב. א) כהן גדול – ראש הכֹּהֲנים. דָּן – הוא יכל לָדִין, לשפוט את אחרים, להמָּנות בין השופטים. וְדָנִין אותו – שופטים אותו.

חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ; וּמְיַבְּמִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל הוּא אֵינוֹ מְיַבֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בְּאַלְמָנָה. מֵת לוֹ מֵת — אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה, — אֶלָּא הֵן נִכְסִים וְהוּא נִגְלֶה, הֵן נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פֶּתַח הָעִיר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא". וּכְשֶׁהוּא מְנַחֵם אֲחֵרִים — דֶּרֶךְ: כָּל הָעָם עוֹבְרִין בָּזֶה אַחַר זֶה, וְהַמְּמוּנֶּה מְמַצְּעוֹ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם. וּכְשֶׁהוּא מִתְנַחֵם מֵאֲחֵרִים, כָּל הָעָם אוֹמְרִים לוֹ: „אָנוּ כַּפָּרָתְךָ!" וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: „הִתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם!". וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ — כָּל הָעָם מְסוּבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מֵסֵב עַל

משנה ברורה

אם הוא חָטָא. **מעידין אותו** — מעידין עליו. **חולץ** — אם אחיו מת בלי בנים, יְבִמתּוֹ חולצת את נעלו בפני השופטים ואומרת, כי הוא לא חפץ לקחת אותה לאשה (פרק א. משנה ד). **חולצין לאשתו** — אם הוא מת בלי בנים. **מְיַבְּמִין** — היָבָם לוקח את אשתו לו, אם הכֹּהֵן הגדול מת בלי בנים. **אסור באלמנה** — כֹּהֵן גדול אסור לו לקחת אשה אַלְמָנָה לאשה. **אינו יוצא אחר המטה** — כֹּהֵן גדול אָסוּר לו לנגוֹעַ בְּמֵת, אפילו אם הוא קרובו. **הן נִכָּסִים** — נושׂאֵי מִטַּת המת נסתָּרים, יוצאים מהָרחוב. **נִגְלֶה** — אז בא הוא אל הרחוב ההוא, וכן הָלְאָה. **מנַחם אחרים** — אם מֵת להם מֵת. **דרך** — המנהג הוא, דרך־ארץ. **עוברין זה אחר זה** — לפני האיש הָאָבֵל ומנַחמִים אותו. **הממונֶה** — איש מיוּעָד לזה. **מְמַצעו** — עומד באמצָע בינו ובין כל העם, והכֹּהֵן הגדול עובר לפני הָאָבֵל ומנחם אותו. **מתנַחם** — מְנַחמִים אותו על מֵתו. **כשמַּברין** — מַאבילין אותו סעוּדָה

ראשנה

הַפַּסְּלָה. **ב** הַמֶּלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ. לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ. לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ. לֹא מְיַבֵּם וְלֹא מְיַבְּמִין לְאִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רָצָה לַחֲלוֹץ אוֹ לְיַבֵּם – זָכוּר לַטּוֹב. אָמְרוּ לוֹ: אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְאֵין נוֹשְׂאִין אַלְמְנָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אַלְמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְדָוִד שֶׁנָּשָׂא אַלְמְנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: „וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדוֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדוֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ". **ג** מֵת לוֹ מֵת – אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטְרִין שֶׁלּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רוֹצֶה לָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה – יוֹצֵא, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְדָוִד שֶׁיָּצָא אַחַר מִטָּתוֹ שֶׁל אַבְנֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה". אָמְרוּ לוֹ: לֹא הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא לְפַיֵּס אֶת הָעָם. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ – כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ. **ד** וּמוֹצִיא לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד וּפוֹרֵץ

משנה ברורה

ראשונה אחרי שֶׁקָּברו את המת, שאז היו נוהגים אשר אוֹהֲבֵי הָאָבֵל אוכלים אִתּוֹ.

ב) רָצה – חָפץ. זכור לטוב – מַזכירין שמו לברכה, שעושה טובה לאַלמָנה. אין שומעין לו – שלמֶלך אסור למחול על כבודו. אלמָנתו – אם הוא מת, אָסור לאַחֵר לקחת את אשתו לו לאִשָּׁה.

ג) פלטֶרין – הֵיכל המלך. לפַיֵּס את העם – להַשקיט את העם, שלא יאמרו, שדָוִד המלך היה בעֵצָה אחת עם יוֹאָב שׂר הצָבא להרוג את אבנֵר. דַרגֵש – כִּסֵּא נכוּבָה.

ד) ומוציא למלחמת הרְשות – המֶלך מוציא את חיָלָיו למלחמה על

עמים

לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶרֶךְ וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לוֹ שִׁעוּר. כָּל הָעָם בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו וְהוּא נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ. לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, אֶלָּא שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְבֶּה הוּא לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילוּ אַחַת וּמְסִירָה אֶת לִבּוֹ — הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: „לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים?" — אֲפִילוּ כַּאֲבִיגַיִל. „לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים", אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ. „וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד", אֶלָּא כְּדֵי לִתֵּן אַסְפַּנְיָא. וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ. יוֹצֵא לְמִלְחָמָה מוֹצִיאָהּ עִמּוֹ. נִכְנָס מַכְנִיסָהּ עִמּוֹ. יוֹשֵׁב בְּדִין הִיא עִמּוֹ. מֵסֵב הִיא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו". ה אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, אֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר וְלֹא כְּשֶׁהוּא

משנה ברורה

עמים אחרים, שאינם כְּנַעֲנִים. הָרְשׁוּת — בְּחֶפְצוֹ הוא יוצא למלחמה ובְחֶפְצוֹ איננו יוצא — פּוֹרֵץ — גָּדֵר. אין מְמַחִין — אין מעכבין בידו. שִׁעוּר — מִדָּה, שֶׁיָּכוֹל הוא לעשות את הדרך, הצריכָה לו להַעֲבִיר חַיָּלִים וכדוֹמֶה, במקום ובמדה שהוא חָפֵץ. בּוֹזזין — לוקחים את השָּׁלָל במלחמה. בראש — בראשונה. מסירות את לבו — מעבודַת אלהים. כאביגַיִל — אֵשֶׁת דָּוִד המלך, שהיתה צַדִּיקָה, גם כן לא יקח הרבה מאד. כדי מֶרכבתו — כמה שצָרִיךְ לו למֶרכבתו. אַסְפַּנְיָא — שָׂכָר לחֵילוֹ. לשמו — לעַצמו, מיוּחֶדֶת לו. נכנַס — בא. מיסֵב — יושֵׁב לאכֹל לחם.

ה) בשַׁרביטו — שֵׁבֶט המלוכה. מסתַּפּר — מגלֵחַ שער ראשו. אימָתו — פַּחְדּוֹ.

עָרוֹם וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, שֶׁנֶּאֱמַר: „שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ”, שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ.

פרק ג דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה: זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד וְזֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד וּשְׁנֵיהֶן בּוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁנֵי דַיָּנִין בּוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד. זֶה פּוֹסֵל דַּיָּנוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה פּוֹסֵל דַּיָּנוֹ שֶׁל זֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁמֵּבִיא עֲלֵיהֶן רְאָיָה שֶׁהֵן קְרוֹבִין אוֹ פְּסוּלִין, אֲבָל אִם הָיוּ כְשֵׁרִים אוֹ מוּמְחִין — אֵינוֹ יָכוֹל לְפוֹסְלָן. זֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה וְזֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם רְאָיָה שֶׁהֵן קְרוֹבִים אוֹ פְסוּלִים, אֲבָל אִם הָיוּ כְשֵׁרִים — אֵינוֹ יָכוֹל לְפוֹסְלָן.

משנה ברורה

פרק ג. א) דיני מָמוֹנוֹת — מִשְׁפָּטִים על אודות עִנְיָנֵי כסף, שהאחד תּוֹבֵעַ מהשני. בשלשה — באים לפני שלשה שופטים. זה בורר לו — כל בַּעַל־דִּין בוחר לו שופט אחד, שמְהַפֵּךְ בזכותו ומבקש טוֹבָתוֹ. ושניהם — שני בעלי־הדין. דַיָּנִין בוררין — השופטים הנבחָרים בוחֲרִים להם שופט שלישי. פּוֹסל דַיָּנוֹ — יכול לְהַגִּיד, שהוא אינו חפץ להשָׁפֵט לפני השופט שבחר חברו. אימָתַי — מָתַי הוא יכול לפסול את השופט של חברו. קרובין — לנשפָּט. פסולין — אנשים, שאֵינָם ראוים להיות שופטים. כּשֵׁרין — לא קרובים לנשפָּטים. מומחין — ראוּיִם להיות שופטים. פוסל עֵדָיו — מוצא בהם חֶסְרוֹן ואומר, שאינו מקַבֵּל עדוּתָם.

אמר

ב אָמַר לוֹ: „נֶאֱמָן עָלַי אַבָּא", „נֶאֱמָן עָלַי אָבִיךָ", „נֶאֱמָנִים עָלַי שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר"—רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. הָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה וְאוֹמֵר לוֹ: „הִדּוֹר לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ"—רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. ג וְאֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִין: הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא, הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, מַפְרִיחֵי יוֹנִים וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּתְּחִלָּה הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן „אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית". מִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין—

משנה ברורה

ב) אמר לו — בעל־דין אחד לשני. אבא, אביך — אף שהם קרובים, להיות בינינו שופטים ולהוכיח למי הצדק. רועי בקר — שאין יודעים את תורת המשפטים. לחזור בו — להתחרט ולבקש לו שופטים אחרים. היה חיב לחברו שבועה — צריך להשבע, כי דבריו אמת. דור לי — השבע לי. בחיי ראשך — שזאת איננה השבועה המקובלת.

ג) הפסולין — האנשים אשר אינם ראוים להיות לא שופטים ולא עדים. משחק בקוביא — משחק במין משחק כזה, ומזה הוא מתפרנס ואין לו שום משלח־יד. מפריחי יונים — נותנים ליונים לעוף, ומי שיונתו ממהרת לעוף, זוכה בכסף. סוחרי שביעית — סוחרים בפרות של השנה השביעית, שנת השמטה, וזה אסור על פי התורה; כל האנשים הנזכרים אינם נזהרים שלא לקחת את אשר לא להם, ועל כן אין אנחנו מאמינים להם שישפטו או יעידו את האמת. בתחלה — בראשונה. היו קוראין — היו אומרים החכמים, שאסורים להיות שופטים ועדים. גם אוספי שביעית — אף האנשים, שהם רק אוספין בשנת השמטה את פרות שדותיהם לעצמם, אף שאין סוחרים בהם. האנסין — נוגשי המלך

חָזְרוּ לִקְרוּתָן „סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶם אוּמָנוּת אֶלָּא הוּא, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן אוּמָנוּת שֶׁלֹּא הוּא כְּשֵׁרִין. ד וְאֵלּוּ הֵן הַקְּרוֹבִין: אָבִיו, אָחִיו, אֲחִי אָבִיו, אֲחִי אִמּוֹ, בַּעַל אֲחוֹתוֹ, בַּעַל אֲחוֹת אָבִיו, בַּעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, בַּעַל אִמּוֹ, חָמִיו וְגִיסוֹ, הֵן וּבְנֵיהֶן וַחֲתָנֵיהֶן, וְחוֹרְגוֹ לְבַדּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: זוֹ מִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה: דּוֹדוֹ, בֶּן דּוֹדוֹ וְכָל הָרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ וְכָל הַקָּרוֹב לוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. הָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק — הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילוּ מֵתָה בִתּוֹ וְיֵשׁ לוֹ בָנִים מִמֶּנָּה — הֲרֵי זֶה קָרוֹב. ה הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא. אוֹהֵב — זֶה שׁוֹשְׁבִינוֹ,

---

משנה ברורה

המבַקשים מהאכָּרים את מַס־השָׂדה גם בשנה השביעית. סוֹחֲרי — בִוקָא הסוֹחֲרים בפרות האלה אֲסוּרִין להיות שופטים או עֵדים, אבל לא האִכָּרים האוספים לעצמם. אימתי — מָתי האנשים האלה אֲסורים להיות שופטים ועדים.

ד) הקרובין — הקרובים של הנשפָּטים אֲסורים להיות להם שופטים או עדים. בעל אמו — אביו חורגו. גִיסוֹ — בַּעל אֲחות אשתו. חורגו — בן אשתו מאיש אחר. לבדו — רק הוּא אסור, אבל בנו מוּתָּר להיות לו שופט ועֵד. מִשְׁנַת רבי עקיבא — כן לִמֵּד רבי עֲקִיבָא. משנָה ראשונה — לפָנים לִמדוּ. ובן דודו — אֲסורין גם כן. ליורשו — אם יָמות ואין לו קרובים ממֶנו. קרוב ונתרַחק — למשל, בַּעַל אחותו, והיא מֵתָה, שאינו עוד קרוב לו. כָּשר — ראוי להיות לו שופט או עֵד. הרי זה קרוב — לחותנו, לפי שיש לו בנים מבִּתו, והם מקַשרִים אותו לעולם אל חותנו.

ה) האוהב והשׂונא — של הנשפָּט אסורִין להיות לו שופט או עֵד.

שושבינו

שׂוֹנֵא—כָּל שֶׁלֹּא דִבֵּר עִמּוֹ שְׁלשָׁה יָמִים בְּאֵיבָה. אָמְרוּ לוֹ: לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. ו כֵּיצַד בּוֹדְקִים אֶת הָעֵדִים? — הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן לְחֶדֶר וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן, וּמוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן וְאוֹמְרִים לוֹ: „אֱמוֹר, הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה!”, אִם אָמַר: „הוּא אָמַר לִי. שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ”, „אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי. שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ”—לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאמַר: „בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ, שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָאתַיִם זוּז”. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִים אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִים, נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים „זַכַּאי”, וְאֶחָד אוֹמֵר „חַיָּב”—זַכַּאי; שְׁנַיִם אוֹמְרִים „חַיָּב”, וְאֶחָד אוֹמֵר „זַכַּאי”—חַיָּב; אֶחָד אוֹמֵר „זַכַּאי”, וְאֶחָד אוֹמֵר „חַיָּב”, וַאֲפִילוּ שְׁנַיִם מְזַכִּין, אוֹ שְׁנַיִם מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר: „אֵינִי

משנה ברורה

שושבינו – רעהו בימי חֻפָּתוֹ. **באיבה** – מפני שִׂנְאה. **לא נחְשדו** – אין אנחנו חושבים עליהם דבר כזה, שמפני אַהֲבָה או שִׂנְאָה יגידו עדות שקר.

ו) **כיצד?** איך, באיזה אופן? **בודקים** – בוחֲנים אותם לראות, האמת דבריהם. **מַכניסין** – מביאים אותם לפני השופטים. **מאַיְּמין** – מפחידין אותם, אומרים להם, כי אם יָעידו שקר יֵעָנשׁוּ. **משַׁיְּרין** – מַשְׁאִירִים. **הֵיאַךְ** – מֵאַיִן. **לא אמר כלום** – לא אמר מאוּמָה, אין אנחנו מַאֲמִינים לו. **דבריהם מכֻוָּנים** – הָעֵד השני אומר כדברי הראשון. **נושׂאים ונותנים** – השופטים מתיָעֲצִים ביניהם. **שנים** – שנים מהשופטים. **זַכַּאי** –

יוֹדֵעַ" — יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. ז גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן; הַגָּדוֹל שֶׁבְּדַיָּנִים אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי, אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי, אַתָּה חַיָּב. וּמִנַּיִן לִכְשֶׁיֵּצֵא אֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, לֹא יֹאמַר: „אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁחֲבֵרַי רַבּוּ עָלַי?" — עַל זֶה נֶאֱמַר: „לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ", וְאוֹמֵר: „הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד". ח כָּל זְמַן שֶׁמֵּבִיא רְאָיָה, סוֹתֵר אֶת הַדִּין. אָמְרוּ לוֹ: „כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִכָּאן עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם", מָצָא בְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — סוֹתֵר. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם — אֵינוֹ סוֹתֵר. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה זֶה שֶׁלֹּא מָצָא בְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים? אָמְרוּ לוֹ: „הָבֵא עֵדִים!". וְאָמַר: „אֵין לִי עֵדִים", אָמְרוּ: „הָבֵא רְאָיָה!", וְאָמַר: „אֵין לִי רְאָיָה", וּלְאַחַר זְמַן הֵבִיא רְאָיָה וּמָצָא עֵדִים — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה

משנה ברורה

צדיק, אינו צָריך לשלם. יוסיפו:– מוֹסיפים על שלשת השופטים עוד אחד להַכְרִיעַ ביניהם.

ז) גָּמרו – השופטים להתיָעֵץ ביניהם. מַכנִיסִין – מביאים, קוראים לנשפָּטִים, שאין עליהם להמָּצֵא בבית השופטים בעת ההתיָעֲצות. מִנַּיִן? מאין אנו יודעים? רַבּוּ עלי – היו במִסְפָּרָם יותר ממני.

ח) ראָיָה – עֵדוּת, שהצֶּדֶק אתו. סוֹתֵר את הדין – מבַטֵּל את פסק דין השופטים, שִׁשְּׁפָטוּהוּ. אמרו לו – השופטים לבַעַל הדין. הרי זה אינו כלום – שהֲלֹא אמר, שאין לו עֵדים וראָיָה – מִתחַיֵּב בדין – השופטים

יוֹדֵעַ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים וּמָצָא עֵדִים, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה וּמָצָא רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ: „הָבֵא עֵדִים!" אָמַר: „אֵין לִי עֵדִים", „הָבֵא רְאָיָה!", וְאָמַר: „אֵין לִי רְאָיָה", רָאָה שֶׁמִּתְחַיֵּב בַּדִּין וְאָמַר: „קִרְבוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהֵעִידוּנִי!" אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אֲפוּנְדָּתוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם.

פרק ד אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: „מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". מַה בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת? — דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלשָׁה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה; דִּינֵי מָמוֹנוֹת פּוֹתְחִין בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת פּוֹתְחִין לִזְכוּת וְאֵין פּוֹתְחִין לְחוֹבָה; דִּינֵי מָמוֹנוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה; דִּינֵי

משנה ברורה

חפצים לְהַרשִׁיעַ אותו. אֲפונדתו – חֲגורו. אינו כלום – כי לו היה הדבר אֱמֶת, היה אומר אותו בתחִלָּה, שהלא ידע על אורותו גם באָמרו „אין לי ראָיָה"

פרק ד. א) דיני נפשות – משפָּטים הנוֹגְעים בדברים, שחיָבים עליהם מיתָה. דרִישה וחקירה – דורשים וחוקרים את העֵדים, לראות אם אמת דבריהם. „משפט אחד" – לדיני מָמונות ונפשות. מה בין? איזה חלוק יש? פותחין – מתחילים לדבר. פותחין לזכות – רֵאשית מבקשים לְהַצדיק את הנשפָּט. מַטִּין – הולכים אחר הרוב, אף אם הוא יותר מהמְעוּט רק באחד. על פי שנים לחובה – אנחנו מחַיבים את הנשפט

מָמוֹנוֹת מַחֲזִירִין בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַחֲזִירִין לִזְכוּת וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה; דִּינֵי מָמוֹנוֹת הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת וְחוֹבָה, וְדִינֵי נְפָשׁוֹת הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת וְאֵין הַכֹּל מְלַמְּדִין חוֹבָה; דִּינֵי מָמוֹנוֹת הַמְלַמֵּד חוֹבָה מְלַמֵּד זְכוּת וְהַמְלַמֵּד זְכוּת מְלַמֵּד חוֹבָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת הַמְלַמֵּד חוֹבָה מְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה; דִּינֵי מָמוֹנוֹת דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם; דִּינֵי מָמוֹנוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לִזְכוּת וּבְיוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה, לְפִיכָךְ אֵין דָּנִין לֹא בְעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא בְעֶרֶב יוֹם טוֹב. **ב** הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת מַתְחִילִין מִן

משנה ברורה

הנשפט, רק אם הרוב המחַיֵּב הוא יותר מהמְעוּט בשנים. **מחזירין** – מבַטלים את המִשפט הראשון, אם נמצאו אחרי כן ראָיות – **לזכות** – אם נמצאו אחר גְּמַר המִשפט ראָיות להַצדיק את הנשפט **הכל** – מי שנמצא בבית המִשפָּט. **מלַמדין** – מַראים לשופטים. **המלמד חובה מלמד זכות** – השופט שאמר בראשונה, כי הנשפט חַיָּב, יָכול אחרי כן להַגיד, כי הוא אינו חיב, וכן להֵיפֶך בדיני ממונות. **גומרין בלילה** – אֲפילו אם היה לילה לעת גְּמַר המִשפָּט. **ביום של אחריו לחובה** – אם הֶחלִטו השופטים להַרשִׁיעַ את הנשפט, אין גומרים את המשפט בּוֹ ביום לחיב, רק מתאַספים למחר להתיָעֵץ בדבר עוד הפעם, אולי ימצא בין בּה מי מהשופטים ראָיות לזַכּות אותו. **ערב שבת** – שלא יוכלו השופטים להתאַסֵּף לטהר ביום השַּׁבָּת.

ב) הטומאות הטְּהָרוֹת – להַחלִיט מה טָהור ומה טָמא, מה אָסור לאכל ומה

הַגָּדוֹל, דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא כֹּהֲנִים, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים הַמַּשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה.

ג סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גוֹרֶן עֲגוּלָה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וּשְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל, וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלשָׁה, אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין וְהַשְּׁלִישִׁי כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין.

ד וְשָׁלשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. הָיוּ צְרִיכִין לִסְמוֹךְ, סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה בָּא לוֹ לָרִאשׁוֹנָה וְאֶחָד מִן הַשְּׁלִישִׁית בָּא לוֹ לַשְּׁנִיָּה, וּבוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד מִן הַקָּהָל וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בַּשְּׁלִישִׁית, וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ

משנה ברורה

ומה לא. מַתחילין מן הגדול – הגָדול בין השופטים אומר בראשונה את דַעתו. מן הצַד – מן השופטים הקטַנים בחָכמה, היושבים בצַד, לפי שאנחנו חוֹשְׁשִים, פן לא יוכלו יֶתֶר השופטים להַבִּיעַ דַעתם האֲמִתִּית, בשָׁמעָם בראשונה את דברי השופט הגדול. כשרין – ראוים להיות שופטים. המַשִּׂיאִין לכהוּנָה – שבנותיהם מותרות להנשא לכֹּהֲנִים.

ג) סַנהדרין – בית־דין, ששופט דיני נפָשות. היתה – יושבת. חצי גֹרן עגולה – בחצי עִגול, כדי שיהיו השופטים רואים זה את זה.

ד) לסמוֹך - לַעֲשׂות את אחד מהתלמידים למורה בישראל ולהושיבו בין השופטים, אם מת אחד מהם. הראשונה – הַשּׁוּרָה הראשונה. בּוררִין – בוחרין

שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא יוֹשֵׁב בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לוֹ. **ה** כֵּיצַד מְאַיְּמִין אֶת הָעֵדִים עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת? — הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן: שֶׁמָּא תֹאמְרוּ מֵאוּמֶד — מִשְּׁמוּעָה, עֵד מִפִּי עֵד, מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שָׁמַעְנוּ, אוֹ שֶׁמָּא אִי אַתֶּם יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפֵנוּ לִבְדּוֹק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, הֱווּ יוֹדְעִין, שֶׁלֹּא כְדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דִּינֵי מָמוֹנוֹת — אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, דִּינֵי נְפָשׁוֹת — דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו תְּלוּיִן בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: „דְּמֵי אָחִיךָ צוֹעֲקִים", אֵינוֹ אוֹמֵר „דַּם אָחִיךָ", אֶלָּא „דְּמֵי אָחִיךָ": דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: „דְּמֵי אָחִיךָ", שֶׁהָיָה דָּמוֹ מוּשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל,

---

משנה ברורה

בּוֹחֲרִין. במקומו של ראשון – שעָלָה לשוּרה האחֶרת היותר גדולה.

ה) **מאַיְּמִין** – מפחידים אותם, למען לא יָעִידו שקר. **מאוּמֶד** – חושבים אתם, שהדבר היה כן, אבל לא רְאִיתם בעֵיניכם. **משמוּעה** – שמַעתֶּם, אחרים אומרים כן. **עֵד מפי עד** – שמעתֶם, עֵד אחר הֵעִיד כזאת לפני שופטים אחרים. **לבדוק** – לַחֲקור אתכם ולראות אם דבריכם אמת. **הֱווּ יוֹדעין** – דְעוּ לכם. **דם זַרעוֹתיו** – דם בניו. **תלוּין בו** – הָעֵד אָשֵׁם בדבר, אם על פיו חִיבוּהוּ השופטים מיתה, והוא אינו חוֹטֵא. **דמי** – לְשון רבים. **דבר אחר** – עוד טַעַם יש, לָמה כתוב „דמי" בלשון רבים. **ועל האבנים** – במקומות רבים. **יְחִידי** – אדם אחד, וכל היצוּרים נבראו שנים־שנים, זָכר ונקֵבָה. **מאבֵּד נפש** – הורג איש. **מַעֲלֶה עליו** – חושב לו. **הכּתוּב** –

התורה

מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא. וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ „אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ!" וְשֶׁלֹּא יְהוּ מִינִין אוֹמְרִים „הַרְבֵּה רְשׁוּיוֹת בַּשָּׁמַיִם". וּלְהַגִּיד גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד וְכוּלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר „בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם". וְשֶׁמָּא תֹאמְרוּ: „מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת?" — וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: „וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה, אוֹ יָדָע, אִם לֹא יַגִּיד" וְגוֹמֵר. וְשֶׁמָּא תֹאמְרוּ: „מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה?" — וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: „בַּאֲבוֹד רְשָׁעִים רִנָּה".

פרק ה הָיוּ בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת: בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ,

---

משנה ברורה

התורה הכתובָה. מקַיֵּם — מחַיֶּה. שלום הבריות — שיחיו האנשים ביניהם בשלום, ולו ברא אלהים בראשונה אנשים רבים, היו בניהֶם מתגָּאִים זה על זה. אפיקורסים — אנשים שאֵינם מאמינים באלהים האֶחד. רשויות — אלהִים. הקדוש, ברוך הוא — אלהים, שהוא קָדוש וברוך. חוֹתָם — דְפוס אחד. בשבילי נברא העולם — אני הנני חָשוב ככל העולם. ולצָרה הזאת — למה לנו להָעִיד עדות ולָשים עלינו עָוֹן. לָחוב — להיות אֲשֵׁמִים.

פרק ה. א) בודקין — בוֹחֲנים את העדים. בכמָה בחדש — באיזה יום

בְּאֵיזוֹ שָׁנָה, בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ, בְּכַמָּה בְחֹדֶשׁ, בְּאֵיזֶה יוֹם, בְּאֵיזוֹ שָׁעָה, בְּאֵיזֶה מָקוֹם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בְּאֵיזֶה יוֹם, בְּאֵיזוֹ שָׁעָה, בְּאֵיזֶה מָקוֹם, מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? הִתְרֵיתֶם בּוֹ? הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶת מִי עָבַד? וּבַמֶּה עָבַד? ב כָּל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת, הֲרֵי זֶה מְשׁוּבָּח. מַעֲשֶׂה וּבָדַק בֶּן זַכַּאי בְּעוּקְצֵי תְאֵנִים. וּמַה בֵּין חֲקִירוֹת לִבְדִיקוֹת? — חֲקִירוֹת, אֶחָד אוֹמֵר „אֵינִי יוֹדֵעַ" — עֵדוּתָן בְּטֵלָה; בְּדִיקוֹת, אֶחָד אוֹמֵר „אֵינִי יוֹדֵעַ" וַאֲפִילוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים „אֵין אָנוּ יוֹדְעִין" — עֵדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה — עֵדוּתָן בְּטֵלָה. ג אֶחָד אוֹמֵר „בִּשְׁנַיִם

משנה ברורה

לחדש. **מַכִּירִין אתם** – יודעים אתם את האיש, שאתם מעידים עליו? **התרֵיתם** – אמרתֶם לו, כי לא יֶחֱטָא? **העובד כוכבים ומזלות** – אם העדים מעידים, שאחד עבד לכוכבים ומזלות. **את מי עָבד** – שואלים את העדים, לאיזה אליל וכוכב או מזל עבד הנשפט. **במה** – מה עשה?

ב) **המַרבה בבדיקות** – בודק את העדים הרבה ושואל אותם שאלות רבות. **משובח** – משַבחין אותו על זה. **בעוּקצי תאנים** – הֵעִידו על אחד שהָרַג איש תחת עץ־תאנה, ושאל רבי יוחָנן בן זַכַּאי את העדים, מה היו עוקצי עץ־התאנה הזה, עָבים או דַקים. **מה בין** – איזה הַבְדֵל יש? **אחד אומר** – אחד מן העדים אומר. **איני יודע** – מָתי היה הדבר או באיזֶה מקום היה זה. **עדותן קימת** – לפי ששאֵלות הבדִיקָה אינן חשובות כל כָך, אבל שאֵלות החֲקִירָה חֲשובות מאד. **מַכחִישין זה את זה** – אחד מן העֵדים אומר כן והשני אומר אחרֶת.

בַּחֹדֶשׁ" וְאֶחָד אוֹמֵר "בִּשְׁלֹשָׁה בַּחֹדֶשׁ" – עֵדוּתָן קַיֶּמֶת, שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. אֶחָד אוֹמֵר "בִּשְׁלֹשָׁה" וְאֶחָד אוֹמֵר "בַּחֲמִשָּׁה" – עֵדוּתָן בְּטֵלָה. אֶחָד אוֹמֵר "בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת", וְאֶחָד אוֹמֵר "בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת" – עֵדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד אוֹמֵר "בְּשָׁלֹשׁ", וְאֶחָד אוֹמֵר "בְּחָמֵשׁ" – עֵדוּתָן בְּטֵלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַיֶּמֶת. אֶחָד אוֹמֵר "בְּחָמֵשׁ", וְאֶחָד אוֹמֵר "בְּשֶׁבַע" – עֵדוּתָן בְּטֵלָה, שֶׁבְּחָמֵשׁ חַמָּה בְּמִזְרָח וּבְשֶׁבַע חַמָּה בְּמַעֲרָב. ד וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין, פּוֹתְחִין בִּזְכוּת. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת!"

משנה ברורה

ג) בשנים בחדש – ביום השני לחדש קָרָה הַדָּבָר, שהוא מֵעִיד עליו. בעִבּוּרוֹ של חֹדש – יודע, שהחדש הֶעָבָר היה בן שלשים יום, והיום הראשון של "ראש-חדש" נֶחשָׁב לחדש העבר, והוא מחַשֵּׁב את החדש השני מהיום השני של "ראש-חדש", נמצא כי היום ההוא, שהוא מֵעִיד עליו, הוא השֵּׁני לחדש ולא השלישי. אינו יודע בעבּוּרו – והוא חושב בטָעות את היום הראשון של "ראש-חדש" ליום הראשון של החדש השני ואומר, כי זה קָרָה בשלִישִי לחדש, במקום בשֵּׁני לחדש, ואין בין העדים חִלוּק. עֵדותן בטלה – שֶׁזֶּהוּ חִלוּק גדול. בשתי שָׁעות, בשלש – אין החִלוּק גדול ואִי אֶפשָׁר להַבדיל בדִיוּק. בחָמש, בשבע – אף רבי יהודָה אומר, שזה הוא חִלוּק גדול. במזרָח – בחצי הרָקִיעַ המזרָחי. במערָב – בחצי הרקיע המערבי, ויש הֶבדֵּל גדול בין שתי השעות האלה.

ד) אחר כַּךְ – אחר שחָקרו ודָרשו את העֵד האחד. דבריהם מכֻוָּנים – הָעֵד השני אומר כדברי הראשון. פותחין בזכות – רֵאשִׁית מבַקשים

למצוא

אוֹ אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: „יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה" — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: „יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת!" — מַעֲלִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן, וְלֹא הָיָה יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, שׁוֹמְעִין לוֹ, וַאֲפִילוּ הוּא אוֹמֵר: „יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת" — שׁוֹמְעִין לוֹ, וּבִלְבָד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו. ה אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ, וְאִם לָאו — מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר. הָיוּ מִזְדַּוְּגִין זוּגוֹת זוּגוֹת וּמְמַעֲטִין בְּמַאֲכָל, וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן כָּל הַיּוֹם, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה. וּלְמָחֳרָת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין לְבֵית דִּין; הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: אֲנִי מְזַכֶּה, וּמְזַכֶּה אֲנִי בִּמְקוֹמִי! וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר: אֲנִי מְחַיֵּב, וּמְחַיֵּב אֲנִי בִּמְקוֹמִי! הַמְלַמֵּד חוֹבָה — מְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת —

משנה ברורה

למצוא זכות על הנשפָּט ולהַצדיקו. ללַמֵּד עליו זכות — להַגיד דבר, שֶׁיָּכול להַצדיק אותו. מן התלמידים — היושבים בשלש שורות לפני השופטים (פרק ד' משנה ד'). משַׁתקין — אומרים לו, כי ישְׁתוק ולא ידבר: תלמיד, אם הוא מוצא עליו חוב משתקין אותו, ועֵד אפילו אם הוא מוצא עליו זכות משתקין אותו, שהָעֵד צָרִיךְ רק להָעִיד ולא לבַקֵּשׁ משפט. מַמָּשׁ בדבריו — דבריו נכוֹחים. הוא אומר — הנשפָּט בעַצמו. ה) זכות — דבר המַצדיק את מַעֲשֵׂהוּ. פְּטרוּהוּ. שולחים אותו לנַפשו. לָאו — לא. מִזדַוְּגין — מתחברים יחד. מְמַעֲטִין במאכל — אינם אוכלים נַרבֵּה, למען יוכלו לַחֲשוב על דבר המִשפט אשר לפנֵיהם. ונושׂאים ונותנים — מתְיָעֲצִים בֵּיניהם. משכִּימים — קָמים בבקר. אני מְזַכֶּה ומְזַכֶּה אני במקומי — מוסיף לזכות, שעומד אני על דַעתִּי. מלמד

זכות

אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה. טָעוּ בְדָבָר — שְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָן. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ, וְאִם לָאו עוֹמְדִים לְמִנְיָן: שְׁנֵים עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין — זַכַּאי; שְׁנֵים עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכִּין, וַאֲפִילוּ אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאֶחָד אוֹמֵר „אֵינִי יוֹדֵעַ", וַאֲפִילוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין וְאֶחָד אוֹמֵר „אֵינִי יוֹדֵעַ" — יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין? — שְׁנַיִם, שְׁנַיִם, עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין — זַכַּאי, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְחַיְּבִין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכִּין — דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְחַיְּבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין.

פרק ו נִגְמַר הַדִּין, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ. בֵּית הַסְּקִילָה

משנה ברורה

זכות — מוּתָּר לו לַחֲזור מדבריו הראשונים, שבִּקֵּש לְחַיֵּב את הנשפט, ולהצדיק אותו. טָעוּ בדבר — שָׁכחו דבר מִמַּהֲלַךְ המשפט. עומדין למִנְיָן — מונים את דֵּעות השופטים המזַכִּים והמחַיְּבִים, לְמַעַן דַעַת למי יש רוב. אחד עשר מזַכִּין — אם הָרוב מחַיֵּב, צָריך כי הוא יהיה יותר על המְעוּט בשנים. יוסיפו הדַּיָּנִין — מושיבים אחד מן התלמידים ביניהם ושוֹאֲלִים את דעתו. שנים, שנים — מוסיפין בפעם אחת שני שופטים, למען לא יהיה מספַּר השופטים זוגי. שבעים ואחד — עד שיהיה מספר השופטים שבעים ואחד. דָּנִין — מתוַכְּחִים יַחַד, מַראים כי הצדק אתם. שיראה — שימצאו חן בעיניו. דברי המְזַכִּין — ואז יהיה מספּר המזכים יותר אחד על המחיבים ויפטרו את הנשפט מעוֹנֶשׁ.

פרק ו. א) נגמר הדין — והִרְשִׁיעוּ את הנשפָּט. לסָקלו — אם חיבוהו השופטים

הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: „הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל". אֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין וְהַסּוּדָרִין בְּיָדוֹ, וְאָדָם אֶחָד רוֹכֵב הַסּוּס רָחוֹק מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רוֹאֵהוּ. אוֹמֵר אֶחָד „יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת" — הַלָּה מֵנִיף בְּסוּדָרִין וְהַסּוּס רָץ וּמַעֲמִידוֹ, וַאֲפִילוּ הוּא אוֹמֵר „יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת" — מַחֲזִירִין אוֹתוֹ אֲפִילוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים, וּבִלְבָד שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו. מָצְאוּ לוֹ זְכוּת — פְּטָרוּהוּ. וְאִם לָאו — יוֹצֵא לִסָּקֵל. וְכָרוֹז יוֹצֵא לְפָנָיו: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי יוֹצֵא לִסָּקֵל עַל שֶׁעָבַר עֲבֵירָה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו, כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת — יָבֹא וִילַמֵּד עָלָיו! ב הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ: „הִתְוַדֵּה!" — שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין, שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְעָכָן שֶׁאָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ: „בְּנִי, שִׂים נָא כָבוֹד לַאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֶן לוֹ תוֹדָה".

משנה ברורה

השופטים מיתת סקִילָה. בית הסקִילה — המקום, ששָׁמה סוקלים אותו. סודָרין — דֶגֶל גדול. שיהא רואֵהו — את האיש מחזיק הדגל. ללַמֵּד עליו — להַגִּיד עָליו. הלָה — הזֶה, מַחזיק הדֶגל. מעמידו — מַעֲמִיד את הנִשפט, שמוליכִים אותו להָמִית אותו. הוא אומר — הנשפָּט. מַחזירין אותו — מביאִים אותו עוד הפעם לפני השופטים. שיהא מַמָּשׁ — שיהיו דבריו נכונִים. זכות — דבר המצדיק אותו. פְּטרוּהו — שולחים אותו לנפשו — כרוז — איש הולךְ לפָניו וקורא.

ב) התוַדֵה — לפני האלהים על חטאתֶיךָ. בעָכָן — שלקח מן החֵרֶם, כאשר כָבשו בני ישראל את העיר יריחו. „תן לו תודה" — התודֵה לפניו.

מנין

וְגוֹמֵר: „וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר: אָמְנָה, אָנֹכִי חָטָאתִי וְכָזֹאת" וְגוֹמֵר. וּמִנַּיִן שֶׁכִּפֵּר לוֹ וִדּוּיוֹ? — שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ: מֶה עֲכַרְתָּנוּ? יַעְכָּרְךָ ה׳ הַיּוֹם הַזֶּה, „יוֹם זֶה" אַתָּה עָכוּר, וְאִי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת — אוֹמְרִים לוֹ: אֱמוֹר — „תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזוּמָם, אוֹמֵר: „תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, חוּץ מֵעָוֹן זֶה". אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהוּ כָל אָדָם אוֹמֵר כַּךְ, כְּדֵי לְנַקּוֹת אֶת עַצְמוֹ. ג הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מַפְשִׁיטִין אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו וְהָאִשָּׁה מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה. ד בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. אֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו, נֶהֱפַךְ עַל לִבּוֹ — הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו, אִם מֵת בָּהּ יָצָא, וְאִם לָאו — הַשֵּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ. אִם מֵת

משנה ברורה

מנין — מאַין אנחנו יודעים? שֶׁכִּפֵּר לוֹ וִדּוּיוֹ — אם התוַדָה, אלהים מכַפֵּר לו חטָאתו במותו? עֲכַרְתָּנוּ — עשית לנו רָע. יַעְכָּרְךָ — יעשׂה לך רע. אִי אתה — אין אתה. מזוּמָם — שהֵעִידוּ עליו עֵדות שקר. אָמְרוּ לוֹ — לְרַבִּי יהודָה יֶתֶר החכָמים שבבית המִדרָש.

ג) מכסין אותו — בבֶּגד.

ד) קומות — קוֹמַת איש. על מָתְנָיו — שיִפּול ופניו למַעלָה. על לִבּוֹ — ופניו למטה. מֵת בה — בדחִיפָה הזאת. יָצָא — עשׂה את אֲשֶׁר מוּטָל עליו

בָּהּ יָצָא, וְאִם לָאו — רְגִימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: „יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ, וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה". כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נִתְלֶה, אֶלָּא הַמְגַדֵּף וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ פָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם, וְהָאִשָּׁה פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעֵץ; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח תָּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן! אָמְרוּ לוֹ: שְׁמֹנִים נָשִׁים תָּלָה, וְאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד! כֵּיצַד תּוֹלִין אוֹתוֹ? — מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְתוֹלֶה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַקּוֹרָה מוּטָה עַל הַכּוֹתֶל, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׂין, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאִם לָן — עוֹבֵר עָלָיו בְּ„לֹא תַעֲשֶׂה",

---

משנה ברורה

עָלָיו. השני — העֵד השני. רגִימָתוֹ — סקילָתוֹ, זורקים בו אבָנים. נִתָּלִין — אחר מותם תולים אותם על העץ. המגַדֵּף — המחָרֵף את שם אלהים. כלַפֵּי — נגד. אין דָנים שנים — שני נשפָּטים. ביום אחד — נמצָא, כי שמעון בן שָׁטַח עשה בכל המשפט שלא כַדין, מפני שבעת ההיא הִתרַבּוּ המכַשֵּׁפות בישׂראל, וגָמר שמעון בן שָׁטַח, להַפחִיד את העם לבל יוסיפו לכַשֵּׁף, ותָלה שמונים מכַשֵּׁפות ביום אחד. משַׁקעִין — שָׂמים בארץ. העץ יוצא — יָתֵד יוצא מן הקוֹרָה. טבָּחין — שוחֲטי בהמות. מַתִּירִין — מסִירים את הנִתלֶה מעל העץ. מִיָּד — תֵּכֶף. לָן — נשאַר תָּלוּי עד למחר בבֹּקר. „לא תעשׂה" — דבר, שהתורה צוּתָה לא לַעֲשׂוֹתוֹ. כלומר

שֶׁנֶּאֱמַר: „לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ, כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי“, כְּלוֹמַר: מִפְּנֵי מַה זֶּה תָּלוּי? — מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. ה) אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר, שְׁכִינָה מַה הַלָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת, כִּבְיָכוֹל? — „קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי!“ אִם כֵּן הַמָּקוֹם מִצְטַעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפָּךְ, קַל וָחוֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צַדִּיקִים. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל הַמַּלִין אֶת מֵתוֹ, עוֹבֵר בְּ„לֹא תַעֲשֶׂה“. הֱלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֶלָּא שְׁתֵּי בָתֵּי קְבָרוֹת הָיוּ מְתוּקָּנִין לְבֵית דִּין, אַחַת לְנֶהֱרָגִין וְלַנֶּחְנָקִין, וְאַחַת לְנִסְקָלִין וְלַנִּשְׂרָפִין. ו) נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר —

משנה ברורה

כְּלוֹמַר — פֵּרוּשׁ הדבר הזה הוא. בֵּרַךְ את השֵׁם — חִלֵּל שם אלהים.

ה) מצטָעֵר — יש לו צַעַר, מקבֵּל עוֹנֶשׁ על חֶטאוֹ. שכינָה — כבוד אלהים, השוכן בכל מקום. כִּבְיָכוֹל — כמו לוּ היה הדבר אפשָׁר לֵאמֹר. עשה אותי קַל, גרם לִי צַעַר. המקום — האלהים, השוֹכֵן בכל מקום. קל וחוֹמֶר — מהדבר הַקַּל, הקטן, אנחנו לומדים את הדבר הָקָשֶׁה הגדול. של צדיקים — בוַדַּאי מצטָעֵר אלהים. ולא זו בלבד — לא רק אם הִשְׁאִיר את גופת הנִסְקָל תלוּיָה על העץ כל הלילה, הוא עובר על מה שכתוב בתורה „לא תָלִין נבלָתו“. המַּלִין את מתו — ואינו קובר אותו ביום מותו. לכבוֹדו — לכבוד המת. תַּכְרִיכִים — בגדי המת. קוברין אותו — את הנִסְקָל על פי מִצְוַת השופטים. נהרָגִין — על פי השופטים בחֶרֶב.

ו) נתעכֵּל — נִרְקַב גוּף הנסקל בקִברו. במקוֹמָן — בקִברות אֲבוֹתיו הקרובים

מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בִּמְקוֹמָן. הַקְּרוֹבִים בָּאִים וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִים וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים, כְּלוֹמַר: „שֶׁאֵין בְּלִבֵּנוּ עֲלֵיכֶם כְּלוּם, שֶׁדִּין אֱמֶת דַּנְתֶּם". וְלֹא הָיוּ מִתְאַבְּלִין, אֲבָל אוֹנְנִין, שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בְּלֵב.

פרק ז אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין: סְקִילָה, שְׂרֵפָה, הֶרֶג וְחֶנֶק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׂרֵפָה, סְקִילָה, חֶנֶק וְהֶרֶג. זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין. ב מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין: הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכּוּבוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הוּא אִם מֵת בְּיָדָם, לֹא הָיוּ מְקַיְּמִין בּוֹ מִצְוַת

משנה ברורה

הקרובים – של הנסקל. באין – אחר הוצאת המשפט לפעולה. כלומר – כאיש האומר. כלום – מאומה, איננו כועסים עליכם. מתאבלין – אינם קורעים את בגדיהם ולא מגדלים שער ראשם. אוננין – מצטערין בלבם.

פרק ז. א) נמסרו לבית־דין – השופטים עונשים את החיבים מיתה בארבע מיני מיתות. שריפה, סקילה – רבי שמעון אומר, כי שרפה היא מיתה יותר קשה מסקילה. זו מצות הנסקלין – בפרק הקודם נפרש באיזה אופן סוקלים את הרשע.

ב) מצות הנשרפין – באיזה אופן שורפים את החיב שרפה? משקעין – שמים. ארכובותיו – ברכיו. סודר – בגד. זה מושך אצלו – אחד מושך בקצה האחד והשני בקצה השני. וחומרת – שורפת. הוא מת בידם

שְׂרֵפָה, אֶלָּא פּוֹתְחִין אֶת פִּיו בִּצְבָת שֶׁלֹּא בְטוֹבָתוֹ, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּבַת כֹּהֵן אַחַת שֶׁזָּנְתָה, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי. ג מִצְוַת הַנֶּהֱרָגִים: הָיוּ מַתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְסַיִף, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִיוּוּל הוּא זֶה! אֶלָּא מַנִּיחִין אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַסַּדָּן, וְקוֹצֵץ בְּקוֹפִיץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מִיתָה מְנֻוֶּלֶת מִזּוֹ. מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין: הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בְזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁנַּפְשׁוֹ

משנה ברורה

בידם – כְּשֶׁזֶּה מושך אצלו וזה מוֹשֵׁךְ אצלו הוא יכ"ל למות על יָדָם בַּחֲנִיקָה ולא היה נשׂרף כלל. שלא בטובתו – אף אם הַנֶּעֱנָשׁ אינו חפץ. מַעֲשֶׂה – היה מִקְרֶה. הִקִּיפוּהָ – סִבְבוּ אותה. חבילי זמורות – חֲבִילוֹת ענפים. של אותה שעה – שבעת ההיא. בָּקִי – יוֹדֵעַ את משפט התורה וּמֵבִין לרווחה.

ג) מצוַת הנהרָגים – באיזה אוֹפֶן הורגים את הַחַיָּב הֲרִיגָה? מַתִּיזִין – כורתים. בסַיִף – חֶרב. שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה – כמו ששוֹפְטֵי מַלְכוּת רוֹמָא עושים לַנֶּעֱנָשִׁים. ניוול – מִיתה לא יפה, מאוּסָה. סַדָּן – עץ עָבֶה תקוּעַ בארץ. קוֹפִיץ – גרזֶן. מצות הנחנָקין – באיזה אופן היו חונקים את החַיָּבים? ארכובותיו – ברכיו. סודר – בגד. נפשו יוצאה – מת על ידי החניקָה.

יוֹצְאָה. ד אֵלּוּ הֵן הַנִּסְקָלִין: הַבָּא עַל הָאֵם, עַל אֵשֶׁת הָאָב, עַל הַכַּלָּה, עַל הַזָּכוּר, עַל הַבְּהֵמָה, הָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה, הַמְּגַדֵּף, הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ, בַּעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, הַמֵּסִית, הַמַּדִּיחַ, הַמְכַשֵּׁף וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הַבָּא עַל הָאֵם — חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם „אֵם" וּמִשּׁוּם „אֵשֶׁת אָב". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם הָ„אֵם" בִּלְבָד. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָב — חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם „אֵשֶׁת אָב" וּמִשּׁוּם „אֵשֶׁת אִישׁ", בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו, בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין. הַבָּא עַל כַּלָּתוֹ — חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם „כַּלָּתוֹ" וּמִשּׁוּם „אֵשֶׁת אִישׁ", בֵּין בְּחַיֵּי בְנוֹ, בֵּין לְאַחַר מִיתַת בְּנוֹ, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין. הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה, וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה — בִּסְקִילָה.

משנה ברורה

ד) הנסקלים – החוטאים האלה חַיָּבים סקילָה. המגַדף – מחָרף שם אלהים. למֹלֶךְ – מעביר בנו או בתו באֵש, כחוק לאליל מֹלֶךְ של הכנַעֲנים. אוב וידעוני – מכשפים. מחלל את השבת – עושה את המלאכה האֲסוּרָה בשבת. המֵסית – מדבר על לב איש אחד לעבוד אלילים. המַדיחַ – מדבר על לב אנשים רבים לעשות כן. בן סורר ומורה – בן שאינו שומֵעַ בקול אָביו ואמו, גונב כסף, ונותן בַּיַּיִן ובָשָׂר. הארוסין – קִדֵּשׁ אותה, יִעֵד אותה לו, אף כי לא לְקָחָה לו עוד לאשה.

בהמה

אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה? – אֶלָּא לְפִי שֶׁבָּאת לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב „תִּסָּקֵל!" דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תְהֵא בְּהֵמָה עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק וְיֹאמְרוּ: זוּ הִיא, שֶׁנִּסְקַל פְּלוֹנִי עַל יָדָהּ. ה הַמְגַדֵּף אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַשֵּׁם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: בְּכָל יוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בְּכִנּוּי: „יַכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי", נִגְמַר הַדִּין לֹא הוֹרְגִים בְּכִנּוּי, אֶלָּא מוֹצִיאִים כָּל אָדָם לַחוּץ וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן וְאוֹמְרִים לוֹ: אֱמוֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפֵירוּשׁ! וְהוּא אוֹמֵר. וְהַדַּיָּנִים עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחִין. וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: „אַף אֲנִי כָּמוֹהוּ". וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: „אַף אֲנִי כָּמוֹהוּ". ו הָעוֹבֵד

משנה ברורה

בהמה מה חטאה? מדוע סוקלים גם את הבהמה? **תַּקָּלָה** – דבר־חֵטא. **אמר הכתוב** – אמרה התורה הכתובה. **דבר אחר** – עוד יש טַעַם לדָבָר הזה, שסוקלים גם את הבהמה. **פלוני** – האיש ההוא. **על ידה** – מפניה, וחֶרפָּה היא זאת.

ה) **המגדף** – מחָרף את שם אלהים. **שיפָרש השם** – יוציא מפיו שֵׁם אלהים ויחָרפֶנּוּ. **בכל יום** – כל עֵת בֵּרור משפט המגַדֵּף. **דָנין את העדים** – חוקרים ודורשים את העֵדים ושוֹאֲלים אותם, מה שָּׁמְעוּ. **בכִנּוּי** – אינם מַזכִּירים את שם אלהים בפֵרוש ורק מכַנִּים אותו בשֵׁם אחֵר. **יַכֶּה יו'** – במקום להַזכּיר שם אלהים אומרים „יוסי". **הגדול שבָּהֶן** – הגדול בֵּין העֵדים המעידִים על הדָבָר. **קורעין** – את בגדיהם על חִלּול שם אלהים. **מאַחין** – תופרים את הקרָעים. **והשני** – הָעֵד השֵּׁני. **אף אני כמוהו** – גם אני שמעתי כדברי העֵד הראשון, ואינו שונֶה על דבָריו.

ו) **העובד** – עושה דבר, שבו מְכַבְּדים את האֱליל הזה. **הזובח** – מַקריב

כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת; אֶחָד הָעוֹבֵד, אֶחָד הַזּוֹבֵחַ, אֶחָד הַמְקַטֵּר, אֶחָד הַמְנַסֵּךְ, אֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה, אֶחָד הַמְקַבְּלוֹ עָלָיו לֶאֱלוֹהַּ וְהָאוֹמֵר לוֹ „אֵלִי אָתָּה!" אֲבָל הַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק וְהַמְכַבֵּד וְהַמְרַבִּיץ וְהַמַּרְחִיץ וְהַסָּךְ וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל — עוֹבֵר בְּ„לֹא תַעֲשֶׂה". הַנּוֹדֵר בִּשְׁמוֹ וְהַמְקַיֵּם בִּשְׁמוֹ — עוֹבֵר בְּ„לֹא תַעֲשֶׂה". הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְבַעַל פְּעוֹר — זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס — זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. ז הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לְמוֹלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. מָסַר לְמוֹלֶךְ וְלֹא הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ, הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ וְלֹא מָסַר לְמוֹלֶךְ — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לְמוֹלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. בַּעַל אוֹב — זֶה פִּיתוֹם, הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ, וְיִדְּעוֹנִי, זֶה הַמְדַבֵּר

משנה ברורה

קָרְבָּן לפניו. המקַטר – מקריב לפניו קטֹרֶת. המנַסך – שופךְ יין לכבודו. המגַפֵּף – מחבֵּק אותו. מכבד. מרבִּץ – עושׂה נָקי לפניו. הסָךְ – מושחַ אותו בשֶׁמֶן, למען יֵצֵא ממנו רֵיחַ טוב. „לא תעשׂה" – התורה צִוְּתָה לא לעשׂות את זה, אבל סְקִילָה אינו חַיָּב. הנודר בשמו – מבטיח בשם האֱליל לַעֲשׂות איזה דבר. המקיֵם – נשבָּע. בַּעל פעוֹר – שם אליל אחד של הכנַענים, שהיו עובדים לו בגוף עָרום. הפוער – המגַלֶּה לפניו את גופו. זו היא עבודתו – וחיָב סקילָה האיש העושה זאת. מַרקוּלִים – שם אליל, שהיו עובדים לו בזריקַת אבָנים כנֶגדו.

ז) למולךְ – אליל הכנַענים, שזאת הָיתה עבודתו. שימסור – יִתֵּן את בנו או בתו בידֵי כהֲני המלךְ. פִּיתוֹם – מַגיד עֲתִידוֹת. משֶׁחיו – מתחת זרועו יוצא אליו קול ומַגיד לו את אשר יהיה. המדבר בפיו –

שם

בְּפִיו, הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם בְּאַזְהָרָה. ח הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת — בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ „כָּרֵת" וְעַל שִׁגְגָתוֹ „חַטָּאת". הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם; קִלְּלָם בְּכִנּוּי — רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. ט הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה, בְּתוּלָה, מְאוֹרָסָה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם — הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק. י הַמֵּסִית זֶה הֶדְיוֹט וְהַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט, אָמַר לוֹ: יֵשׁ יִרְאָה בְמָקוֹם פְּלוֹנִי, כַּךְ אוֹכֶלֶת, כַּךְ שׁוֹתָה, כַּךְ מְטִיבָה, כַּךְ מְרִיעָה. כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת

משנה ברורה

שֵׁם עֶצֶם של חַיָּה ששמה „יָדוּעַ" בפיו ומגיד את אשר יהיה. בסקילה — כל המכַשְּׁפִים האלה נסקָלים. אזהָרָה — מזהירין אותו שלא יַעֲשֶׂה את זה עוד, אבל אין סוקלִים אותו.

ח) בדָבר — עשׂה דבר כזה. על זדונו — אם עשׂה הדבר הזה במֵזיד, בכוָנָה רעה, ואיש לא אמר לו בעת המַעֲשׂה „אל תַּעֲשֶׂה!", הוא חַיָּב „כָּרֵת", אלהים יכרות אותו, ימִיתֵהו; אם אָמרו לו „אל תעשה!", והוא עָשָׂה, הוא חַיָּב סקִילָה. שִׁגגתו חטָאת — אם עשׂה את הדבר בשוֹגֵג, בלי כוָנָה רעה, הוא צָרִיך להָביא קָרבָּן חטָאת לאלהִים. בשֵׁם — בשֵׁם אֱלֹהִים. כִּנוּי — לא בשם המפוֹרָשׁ, כי אם אמר „רַחום", „חַנון" וכדוֹמֶה, מחַיֵּב — אומר, כי גם המקַלֵּל הזה חַיָּב סקילָה.

ט) נערה המאוֹרָסָה — איש אֵרַס אותה לו ועוד לא לקָחָה.

י) המֵסית — המדבר על לֵב איש אחד שֶׁיַּעֲבוֹד לכוכבים ומזלות. הֶדיוֹט — איש פָּשׁוּט. יִרְאָה — אֱלִיל. מטיבָה — עושָׂה טוב לעובדֶיהָ. מרִיעָה — עושָׂה רָע. חַיָּבֵי מִיתות — האנשים העושִׂים דבר רע, שֶׁעַל זה ממִיתִים

אותם

שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם, חוּץ מִזּוֹ. אָמַר לִשְׁנַיִם — וְהֵן עֵדָיו, מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ; אָמַר לְאֶחָד — הוּא אוֹמֵר: יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ, אִם הָיָה עָרוּם וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם, מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בְּיִחוּד! וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵיאַךְ נָנִיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֵצִים וַאֲבָנִים? אִם הוֹזֵר בּוֹ, הֲרֵי זֶה מוּטָב, וְאִם אָמַר: כַּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ וְכַךְ יָפֶה לָנוּ — הָעוֹמְדִין מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר: „אֶעֱבוֹד!", „אֵלֵךְ וְאֶעֱבוֹד!", „נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד!", „אֶזְבַּח!", „אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח!", „נֵלֵךְ וְנִזְבַּח!", „אַקְטִיר!", „אֵלֵךְ וְאַקְטִיר!", „נֵלֵךְ וְנַקְטִיר!", „אֲנַסֵּךְ!", „אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ!", „נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ!", „אֶשְׁתַּחֲוֶה!", „אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה!", „נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה!".

משנה ברורה

אותם. מַכְמִינִין — אם יודעים אנחנו, שהֵם חפֵצים לעשות את הדבר הָרע, שחַיָּבים עליו מיתה, אין אנחנו אומרים לַאֲנָשים: לכו וראו את הדבר, שהֵם עושים והָעידו עליו אחרו כן לפני השופטים. חוץ מזו — אבל ב„מֵסִית" אנחנו אומרים כן. אמר לשנים — מֵסִית שני אנשים לעבוד לכוכבים ומזלות. והֵם עדָיו — הם בעַצמָם יכלין אחר כן לבוא לפני השופטים ולְהָעִיד על זה. אמר לאחד — מֵסִית את האחד. חברים רוצים בכָך — גם חבֵרַי רוצים לעבוד לאליל, דַבֵּר גם על לִבָּם! ומביא את חבֵריו והם שומעים את דבָריו ומעִידים בבית־דין. מכמינין — מזַמְּנִים. בְּיִחוּד — כאשר לא היה איש אִתָּנו. הלָה — הזה המֵסית. חָזר בו — מתחָרֵט על דבריו הראשונים. כך היא חובָתנו — אנחנו צריכים לעשות כֵן. אֲנַסֵּךְ

אשפוך

הַמַּדִּיחַ, זֶה הָאוֹמֵר: „נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת״. **יא** הַמְכַשֵּׁף, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּב וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁנַיִם לוֹקְטִין קִישׁוּאִין, אֶחָד לוֹקֵט — פָּטוּר, וְאֶחָד לוֹקֵט — חַיָּב: הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה — חַיָּב, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם — פָּטוּר.

פרק ח **בֵּן** סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מֵאֵימָתַי נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? — מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן: הַתַּחְתּוֹן, וְלֹא הָעֶלְיוֹן. אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן נְקִיָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן״. „בֵּן״ וְלֹא בַת. „בֵּן״ וְלֹא אִישׁ. הַקָּטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל מִצְוֹת. **ב** מֵאֵימָתַי חַיָּב? — מִשֶּׁיֹּאכַל טַרְטִימָר

משנה ברורה

– אשפוך יין לפני האליל לכבודו. **המדיח** – מסית אנשים רבים בפע ״ ת.

יא) העושה מעשה – על ידי כשוף – **האוחז העינים** – מראה כאלו עושה ובאמת אינו עושה מאומה. **משום רבי יהושע** – בשמו. **לוקטין קשואין** – בכשוף. **פטור** – שאינו עושה מאומה.

פרק ח. א) **בן סורר ומורה** – בן שאיננו שומע בקול אביו ואמו, גונב כסף ונותן ביין ובשר. (ראה „דברים״ פרק כא). **מאימתי** – מאיזה זמן? **שתי שערות** – משיהיו לו, לכל הפחות, שתי שערות, שגדלים לאיש, בהיותו כבן שלש עשרה שנה, על גופו. **שיקיף זקן** – שיהיה לו זקן. **ולא איש** – גדול איננו „בן סורר ומורה״, ומן העת שיש לו זקן, הוא נקרא גדול. **הקטן** – שלא הביא עוד שתי שערות. **לכלל מצות** – אינו מחויב עוד לעשות מצוות, ואין סוקלים אותו.

ב) מאימתי? מאיזה ... , מה עשה? **טרטימר** – מין מדה, חצי המנה האיטלקי

בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מָנֶה בָּשָׂר וְלוֹג יַיִן. אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה, אָכַל בְּעִבּוּר הַחֹדֶשׁ, אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלָיִם, אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אָכַל טֶבֶל, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדָבָר שֶׁהוּא עֲבֵרָה, אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: „זוֹלֵל וְסֹבֵא"; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: „אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן, בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ. ג גָּנַב מִשֶּׁל

משנה ברורה

האיטַלקִי – הבּא מארץ איטליָה. **בחבוּרַת מצוָה** – בסעוּדַת מצוָה, למָשָׁל, חֲתוּנָה. **בעִבּוּר החֹדש** – בסעודה שעושין בית דין בעת שמעברין את החודש. **מעשׂר שני** – חלֶק העֲשִׂירִי מהתבואָה, שצָרִיך להעלות לירושלים ולאכול שם. **נבֵלות** – בשר בהמָה מתָה. **טֶבֶל** – תבואָה, שלא הפרִישוּ עוד ממנָה את החֵלֶק המגיעַ לכהֲנִים, הנקרא תרומָה, שאָסור אז לאָכלה. **מעשׂר ראשון** – חלֶק עֲשִׂירִי מהתבואָה, הנִתָּן לַלְוִיִּם. **תרומָתו** – גם מ„מעשֵׂר ראשון" צָרִיך הלוי להַפרִיש לַכהֲנִים „תרומָה", ולִפנֵי זה אסור לאכֹל. **מעשׂר שני** – אָכַל חוץ לעִיר ירושָׁלַים. **הַקדֵּשׁ** – תבואָה, שהִקדִישוּהָ לאלהִים. **שלא נפדוּ** – לא הֶחלִיפוּ אותה בכסף, שיהיה הוא קֹדֶש. **שהוא מצוה** – מִצוָה לאכול אותו. **שהוא עבֵרָה** – אָכַל, למָשָׁל, בתענית צבור. **זולֵל** – אוכל בשׂר. **סובֵא** – שותה יין. **אין ראָיָה** – ש„זולל" הוא אוכל בשׂר ו„סובא" הוא שותה יין.

אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו — אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ. ד הָיָה אָבִיו רוֹצֶה וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וְאִמּוֹ רוֹצָה — אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו — אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּדֵּם, אוֹ חִגֵּר, אוֹ אִלֵּם, אוֹ סוּמָא, אוֹ חֵרֵשׁ — אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ" — וְלֹא גִדְּמִין, „וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ" — וְלֹא חִגְּרִין, „וְאָמְרוּ" — וְלֹא אִלְּמִין, „בְּנֵנוּ זֶה" — וְלֹא סוּמִין, „אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ" — וְלֹא חֵרְשִׁין. מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ.

משנה ברורה

ג) בִּרְשׁוּת אביו — בבית אביו. משל אחרים — גָּנַב את הכסף מאנָשים אחרים. משל אביו ומשל אמו — כֶּסף השַּׁיָּךְ לאביו וגם לאמו.

ד) אביו רוצה — חפץ לבוא אל השופטים להתאונן לפניהם על בנו.

אמו ראויה לאביו — אינה דומָה לו במראֶה פניה ובקולה. כל הדברים הכתובים פה עושים את העֹנֶשׁ של „בן סוֹרֵר ומוֹרֶה" לדבר, שכמעט לא יוּכַל להיות בעולם. גִדֵּם — ידו כרותָה. חִגֵּר — רַגלו כרותָה. סוּמָא — עִוֵּר. „ותפשו בו" — וְהֶחֱזִיקוּ בו. ולא גִדְּמִים — אינם יכלים לתפוש אותו. חִגְּרִין — אינם יכלים ללכת. בננו זה — מַראִים עליו. מַתְרִין — אומרים לו, שלֹא יַעֲשׂה את הדָּבָר הרע הזה עוד הפעם. בפני שלשה — ואם אינו

שומע

חָזַר וְקִלְקֵל – נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: „בְּנֵנוּ זֶה", זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן – פָּטוּר, וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן – חַיָּב. ה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב. שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וּלְצַדִּיקִים רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וּלְצַדִּיקִים רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. פִּזּוּר לָרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וּלְצַדִּיקִים רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. כִּנּוּס לָרְשָׁעִים רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם, וּלְצַדִּיקִים הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם, וּלְצַדִּיקִים הֲנָאָה

משנה ברורה

שומע, מביאין אותו לפני בית דין של שלשה ומלקין אותו. **חזר וקִלְקֵל** – חָטָא עוד הפעם באותו החֵטא. **נִדּוֹן** – שופטים אותו. **בעשׂרים ושלשה** – בית דין הגדול. **שלשה הראשונים** – השופטים, שבפניהם הלקוהו. **הִקִּיף זָקָן** – אז נחשָׁב הוא לאיש גדול, ואינו עוד „בן סורֵר ומורה".

ה) **נִדּוֹן** – נשפָּט בעד חֶטאו למיתָה. **על שם סופו** – לפי שאם הוא עושה בנַערותו חֵטא כזה, גונב, זולֵל וסובֵא, יוסיף לַחֲטוֹא בהיותו לאִיש וירַצֵח אנשים. **זַכַּאי** – כאשר עוד לא עשה חֵטא גדול מאד. **הֲנָאָה** – טוֹבָה. **והנָאָה לעולם** – כשהָרשָׁעים שותים יַין וישֵׁנים, הם חֲדֵלים לעשׂות רָע. **פִּזּוּר לרשָׁעים** – כאשר הרשָׁעים מפוּזָרים, אינם יושבים יחד במקום אחד, ואינם יכולים להַגבּיר רָעָתָם. **כִּנּוּס** – ישיבה ביחד. **שקט** – מנוּחָה ושָׁלום.

לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. ו הַבָּא בְּמַחְתֶּרֶת נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. הָיָה בָא בְּמַחְתֶּרֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית, אִם יֵשׁ לוֹ דָּמִים – חַיָּב, אִם אֵין לוֹ דָּמִים – פָּטוּר. ז וְאֵלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן: הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אַחַר הַזָּכָר וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה; אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה, הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת – אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן.

פרק ט וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִים: הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה. יֵשׁ בִּכְלַל „אִשָּׁה וּבִתָּהּ" בִּתּוֹ, בַּת בִּתּוֹ, בַּת בְּנוֹ, בַּת אִשְׁתּוֹ, בַּת

משנה ברורה

ו) **הבא במַחתֶרֶת** – עושה מחפֵּרה תחת כּוֹתֶל הבית ובא בלַילה אל הבית לגנוב, כתוב בתורה, כי מותר לַהֲרוג אותו, אם מוצאים אותו שם. **שֵׁם סופו** – על סוף מַעֲשֵׂהוּ, כי הוא בא לא רק לגנוב, כי אם גם לַהֲרוג את בעַל הבית, והבָּא לְהָרגךָ – הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ. **אם יש לו דָמים** – אם באופן כזה בא במחתֶרֶת, שאָסור לַהֲרוג אותו, לְמָשָׁל, אם היה זה ביום, שאז לא בא הגַנָב לַהֲרוג את בעל הבַּיִת. **חַיָב** – צָריך הוא לשַׁלֵם כֶּסֶף בעד הכְּלי ששָׁבַר. **אין לו דָמים** – שמותָר לַהרוג אותו, שבָּא במחתֶרֶת בלילה, שאז הוא בא גם לַהֲרוג את בעל הבית. **פטור** – אינו משלֵם בעד הכְּלִי, אף אם לא הרָגו אותו בעל הבית.

ז) **בנפשם** – מותָר לַהֲרוג אותם, למַעַן לא לָתת להם לַעֲשׂות את הדבר הרע הזה. **אחר הזָכר** – לַעֲשׂות עִמו תועֵבָה. **אין מצילים אותם בנפשם** – אָסור לַהֲרוג אותם לפני עֲשׂותָם את מַעשָׂם, וכשיַעֲשׂוּ יָעִידוּ אז עלֵיהם לפני השופטים ויְמִיתוּם על פִּיהֶם.

פרק ט. א) **הנשרָפין** – האֲנשים החַיָבים שׂרֵפָה על חטָאתם. **יש בכלָל** –

בִּתָּהּ, בַּת בְּנָהּ, חֲמוֹתוֹ, אֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו. וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּהֱרָגִים: הָרוֹצֵחַ וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת. רוֹצֵחַ, שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּבַרְזֶל וְכָבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וּמֵת — חַיָּב; דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וּמֵת — פָּטוּר. שִׁסָּה בוֹ אֶת הַכֶּלֶב, שִׁסָּה בוֹ אֶת הַנָּחָשׁ — פָּטוּר; הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ — רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בֵּין בְּאֶבֶן, בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וְאֹמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵיקֵל מִמַּה שֶּׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת — חַיָּב. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: פָּטוּר, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. ב נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא — פָּטוּר.

משנה ברורה

העֹנֶשׁ על זה ועל זה דוֹמֶה, כֻּלָּם בשְׂרֵפָה. חמוֹתו – אֵם אשתו. הנהֱרָגִים – החַיָּבים מיתָה בחרב על חטָאתם. הרוצח – ההורג איש. עיר הנִּדַּחַת – עיר, שכָּל יושביה נִדְּחוּ, סָרוּ מאחרי אלהים ועבדו לאלִילִים. וכָבַשׁ עליו – שָׂם אותו. האוּר – אֵשׁ. שִׁסָּה – הִכְעִיס עליו את הכלב או את הנחש למען ישִׁיכֵהוּ. הִשִּׁיךְ – הקְרִיב אליו את הנחש למען ישִׁיכֵהוּ. מחַיֵּב – אומר, כי הוא חַיָּב על עשׂוֹתו זאת. ואמָדוּהו למיתה – הרופאים אמרו, שהאיש המוּכּה ימות מהמַּכּוֹת האלה. והֵקֵל ממה שהיה – מחלָתו הוקלה והרופאים אמרו, שהוא יִחְיֶה. ולאחר מִכָּאן – ואחרי כן. הִכבִּיד – כָּבְדָה עליו מַחלָתו עוד הפעם. שרגלים לדבר – יש ראָיוֹת, שמֵּת לא מפני המַּכּוֹת שהוּכָּה, ועל כן אין המַּכֶּה חַיָּב. ב) נִתכַּוֵּן – חפץ. לנפָלים – נֵפֶל, ילד שנולד בלא עִתּוֹ ולא ישָּׁאֵר בחיים.

נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וּמֵת — פָּטוּר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וְהָלְכָה לָהּ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וּמֵת — פָּטוּר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַגָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית הַגָּדוֹל, וְהָלְכָה לָהּ עַל הַקָּטָן, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית אֶת הַקָּטָן, וּמֵת — פָּטוּר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַקָּטָן, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית אֶת הַקָּטָן, וְהָלְכָה לָהּ עַל הַגָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית אֶת הַגָּדוֹל, וּמֵת — פָּטוּר; אֲבָל נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת עַל מָתְנָיו, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וּמֵת — חַיָּב; נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַגָּדוֹל, וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית אֶת הַגָּדוֹל, וְהָלְכָה לָהּ עַל הַקָּטָן, וּמֵת — חַיָּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה — פָּטוּר. ג רוֹצֵחַ

משנה ברורה

בן קַיָּמָא — איש שיהיה חי וקַיָּם. **כדי לְהָמִית על מתניו** — לו הִכָּה אותו כמו שחָשב, על מָתְנָיו, לא היה מת במַכָּה הזאת. **והלכה לה על לבו** — הכה אותו בלי כַוָּנָה על לבו, ובאופן כזה יכֹל הוא למות גם על ידי מכה קַלָּה. **ולא היה בה כדי להמית על מָתניו** — ובכל זאת מת, הוא אינו אָשֵׁם, שהַמַּכָּה הלֹא היתה קַלָּה מאד. **כדי להמית הגדול** — לו הִכָּה, כמַחְשַׁבְתּוֹ, את הגדול, לא היה מת במַכָּה הזאת. **והרג את זה פטור** — אינו חַיָּב עד שֶׁיַּהֲרֹג את האיש שחָשַׁב עליו.

שנתערב

שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֲחֵרִים, כּוּלָּן פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה. כָּל חַיְּבֵי מִיתוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה, נִדּוֹנִין בְּקַלָּה. הַנִּסְקָלִין בְּנִשְׂרָפִין — רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִדּוֹנִין בִּסְקִילָה, שֶׁהַשְּׂרֵפָה חֲמוּרָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נִדּוֹנִין בִּשְׂרֵפָה, שֶׁהַסְּקִילָה חֲמוּרָה. אָמַר לָהֶן, רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִילוּ לֹא הָיְתָה שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, לֹא נִתְּנָה לְבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה. אָמְרוּ לוֹ: אִילוּ לֹא הָיְתָה סְקִילָה חֲמוּרָה, לֹא נִתְּנָה לִמְגַדֵּף וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. הַנֶּהֱרָגִין בְּנֶחֱנָקִין — רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בְּסַיִף; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּחֶנֶק. ד מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת בֵּית דִּין — נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה. עָבַר עֲבֵירָה שֶׁנִּתְחַיֵּב

משנה ברורה

ג) שנתעָרֵב באחרים — לְמָשָׁל, אנשים אחרים עמדו ובידיהם סַכִּינִים, ויצא אחד מהם והָרַג איש, ואין אנחנו יודעים, מי מהם הָרַג אותו. כונסין אותן לכפָּה — אוספין אותם אל חדר־המִשמָר וממִיתִים אותם בּרָעָב. חיָּבֵי מִיתוֹת — נגזַר עליהם עונש מָוֶת. שנתעָרבו — יש ביניהם שנגזְרָה עליהם סקִילָה, לְמָשָׁל, ויש שנגזרָה עליהם חֲנִיקָה. נידוֹנין בקלָה — ממִיתִים אותם במִיתָה היותֵר קַלָּה, לְמָשָׁל, בחֲנִיקה, שהיא קַלָּה מסקילָה. הנסקָלין בנשׂרָפין — חיָּבֵי סקילה נתעָרבו בחיָּבֵי שׂרֵפָה. נדונין בסקילה — סוֹקלים את כֻּלָּם. שהשׂרֵפה חמוּרָה — יותר קָשָׁה, ובוחֲרִין לָהֶם את המִיתָה הקַלָּה. אִילוּ — לוּ. לא נִתְּנָה — לא היו עוֹנשִׁין בה. מגַדֵּף — מחָרף שם אלהים. הנהרָגין בנחנָקין — חיבי מִיתָה בחֶרֶב נתעָרבו בחיָּבים חֲנִיקָה. בסַיִף — בחֶרב עונשִׁין את כלם, שזה יותר קַל. בחניקה — לפי דעתָּם, חנִיקָה קַלָּה.

ד) שנתחַיֵּב שתי מִתות — עשה שני דברים, שֶׁעַל כל אחד הוא חַיָּב מיתה

שְׁתֵּי מִיתוֹת — נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נִדּוֹן בַּזִּיקָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּאָה עָלָיו. ה מִי שֶׁלָּקָה וְשָׁנָה — בֵּית דִּין מַכְנִיסִים אוֹתוֹ לְכִפָּה וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂעוֹרִין, עַד שֶׁכְּרֵיסוֹ מִתְבַּקַּעַת. הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא בְעֵדִים — מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ. ו הַגּוֹנֵב אֶת הַקַּסְוָה, הַמְקַלֵּל בְּקוֹסֵם, הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית — קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ. כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּטֻמְאָה, אֵין אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, אֶלָּא פִּרְחֵי כְהֻנָּה מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לָעֲזָרָה וּמְפַצְּעִין אֶת מוֹחוֹ בְּגִזִירִין. זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ — רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:

משנה ברורה

מִיתָה. נידון בחמורה – עונשים אותו לָמות במיתָה הַקָּשָׁה. שתי מיתות – עשה דבר אחד, שמפני שני טְעָמים הוא חַיָב מיתה. בזִיקָה הראשונה – נִשְׁפָּט הוא על הדבר הרע הָרִאשון שֶׁעָשָׂה.

ה) שלָקָה – הכו אותו על חטָאתו לפני השופטים. ושָׁנָה – ועשה עוד הפעם את החֵטא הזה והכוהו עוד הפעם, ואחרי כן עֲשָׂאוֹ פעם שלישית. מכניסין אותו לכפה – אוספים אותו אל המִשְׁמָר. שעורין – לחם של קמח שעורים. כרסו – בִטְנוֹ. שלא בעדים – הכל יודעים שהוא הָרַג, אבל אין איש שיוּכַל לְהָעִיד על זה כַּדָּת ולְהָשִׁיב על כל השאלות והַחֲקִירוֹת של השופטים. צר, לחץ – במדה זעומה.

ו) הקסוָה – כלי שָׁרֵת של בית המקדש. המקלל בקוסֵם – מקלֵל שם אלהים בשם האלילים. קנָאין – אנשים המקנאים קִנאת אלהים. פוגעין בו – הורגים אותו. ששִׁמֵּשׁ בטומאה – עשה עבודה בבית המקדש, בהיותו טָמֵא. פִּרְחֵי כהונה – הצעירים שֶׁבין הכהנים. לַעֲזָרָה – אולָמות שבבית המקדש. בגזירין – בגזרי עץ. זָר – איש שאינו כהן. בחֶנֶק –

בְּחֶנֶק, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּידֵי שָׁמָיִם.

פרק י כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְעַמֵּךְ כּוּלָּם צַדִּיקִים, לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ" וְגוֹמֵר. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: הָאוֹמֵר, אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה וְאֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶפִּיקוֹרוֹס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַקּוֹרֵא בִּסְפָרִים הַחִיצוֹנִים וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה וְאוֹמֵר „כָּל הַמַּחֲלָה, אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם, לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רוֹפְאֶךָ". אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף הַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. ב שְׁלשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שְׁלשָׁה מְלָכִים: יָרָבְעָם, אַחְאָב וּמְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק

משנה ברורה

חַיָּב חֲנִיקָה. בידי שמים – האלהים יְמִיתֶנוּ, ואין משפָּטו בא לפני השופטים.

פרק י. א) כל ישראל – אֲפילו החוטאים שֶׁקִבְּלוּ עוֹנְשָׁם. חֵלק לעולם הבא – יזכו באַחֲרִית הַיָמים לקום מקבריהם ולחיות חיים נִצְחִיים. מן התורה – אין הדבר רָמוּז בתורת־משֶׁה. מן השמים – לא אלהים כָּתְבָה. אֶפִּקוֹרוֹס – הכּוֹפֵר באלהִים ואומר, כי אין לאדם, כי אם לֶאֱכֹל ולשתות ולשמוחַ. ספרים חיצוֹנים – ספרי אֶפִּקוֹרְסִים. הלוחש על המכָּה – מדבר בלַחַשׁ ועושה כִּשּׁוּף. הוגה את השם – מוֹצִיא מפיו את שם אלהים המפוֹרש כמו שהוא כתוב.

ב) הֶדיוֹטוֹת – אנשים פשוּטים. ירָבְעָם – בן נבט, שעשה שני עֶגלי זהב ואמר: אלה אלהֶיךָ, ישראל, ולא נתן לעָם לעבוֹד את אלהֵי אֲבוֹתיהם. אחאָב – מֶלֶךְ ישראל, שהִנְהִיג את עבודת הָאֱלִיל „בעַל" בישרָאל. מנשה –

בן

לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: „וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, וַיֵּעָתֶר לוֹ, וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ, וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמַלְכוּתוֹ”. אָמְרוּ לוֹ: לְמַלְכוּתוֹ הֱשִׁיבוֹ, וְלֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא הֱשִׁיבוֹ. אַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת: בִּלְעָם, דּוֹאֵג, אֲחִיתוֹפֶל וְגֵחֲזִי.

ג דּוֹר הַמַּבּוּל אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא וְאֵין עוֹמְדִין בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: „לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם”, לֹא „דִין” וְלֹא „רוּחַ”. דּוֹר הַפַּלָּגָה אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: „וַיָּפֶץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ”, וּכְתִיב „וּמִשָּׁם הֱפִיצָם”, „וַיָּפֶץ ה' אוֹתָם” בָּעוֹלָם הַזֶּה, „וּמִשָּׁם הֱפִיצָם ה'” לָעוֹלָם הַבָּא. אַנְשֵׁי סְדוֹם אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים

משנה ברורה

בן יחזקיָהו מלך יהוּדָה, שעשׂה תועֵבות רבות בארץ והֶעֱמיד אליל בהֵיכַל אלהִים. ויעָתֵר לו – אלהים שמע את תפלַת מנשֶׁה, בהתפללו אליו בעת צרָתו. אמרו לו – יתר החכמים, אשר בבית המִדרָשׁ. למלכותו הֱשִׁיבו – הֵשִׁיב אותו רק להיות עוד הפַּעם מֶלֶךְ. בלעָם – קלֵל את ישׂראל. דואֵג – הלְשִׁין על חֲברו. (ראה „שמואל” א. פרקי כא, כב). אחיתוֹפֶל – חֲבֵרו של דָוִד המֶלֶךְ ומָרַד בו ויָעַץ לאבשָׁלום לעשות תועבות. (ראה „שמואל” ב' פרקֵי טו–יז). גחזִי – נַעַר הנביא אֱלִישָׁע, שבִּזָה במעשָׂיו את הנבִיאִים. (ראה „מלכים” ב. פרק ה).

ג) דור המַבּוּל – האנשים, שמֵתו במַבּוּל במי נֹחַ. ואין עומדים בדין – אלהים לא יִשפְּטֵם עוד. לא דין – לא משפָּט יהיה עליהם. ולא רוּחַ – רוּחַ לא יבא בהם ולא יחיו בתחִיַת המֵתים. דור הפלָגה – אנשי הדור שבָּנו את המגדָל וראשו בשמים, ואלהים בִּלֵל את שפתם ופִלַג אותם, חִלְקָם זה מזה. סדום – שהיו רעים וְחַטָּאִים לאלהים מאד. עומדין בדין – קמים

וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד". "רָעִים" בָּעוֹלָם הַזֶּה וְ"חַטָּאִים" לָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל עוֹמְדִין בַּדִּין. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ אֵין עוֹמְדִין בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא יָקוּמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים". "עַל כֵּן לֹא יָקוּמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט" – זֶה דוֹר הַמַּבּוּל, "וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים" – אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם. אָמְרוּ לוֹ: אֵינָם עוֹמְדִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים, אֲבָל עוֹמְדִין בַּעֲדַת רְשָׁעִים. מְרַגְּלִים – אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'". "וַיָּמֻתוּ" – בָּעוֹלָם הַזֶּה, "בַּמַּגֵּפָה" – בָּעוֹלָם הַבָּא. דּוֹר הַמִּדְבָּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹמְדִין בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידָי, כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". עֲדַת קֹרַח אֵינָהּ עֲתִידָה לַעֲלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתְּכַס

משנה ברורה

קָמִים באחרית־הַיָּמִים מִקִּבְרֵיהֶם להִשָּׁפֵט על מַעֲשֵׂיהֶם. **אלו ואלו** – גם אַנְשֵׁי סְדוֹם. **עוֹמְדִין בעדת רשעים** – עומדים יחד עם כל הרשָׁעִים להִשָּׁפֵט. **מְרַגְּלִים** – האנשים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל את ארץ כנען והוציאו את דִּבַּת הארץ רעה. (ראה "במדבר" פרק יג). **דור המדבר** – בני ישראל שיצאו ממצרים ולא נכנסו לכנען והלכו ארבעים שנה במדבר, הכעיסו פעמים רבות את אלהים ולא שָׁמעו בקולו. **עליהם הוא אומר** – עליהם מְכֻוָּנִים הדברים האלה, שֶׁאָמַר אלהים. **כורתי בריתי** – שֶׁכָּרַתִּי אתם ברית, כַּכָּתוּב ב"שמות" פרק כד. **עדת קֹרַח** – שֶׁרָבוּ על מֹשֶׁה וחפצו להיות כֹּהֲנִים גדולים. **אינה עֲתִידָה לעלות** – לא יעלו מהאֲדָמָה שנבלעו

בה

עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ" – בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל" – לָעוֹלָם הַבָּא; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה, מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל". עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אֵינָן עֲתִידִין לַחֲזוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּשְׁלִיכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה", מַה הַיּוֹם הַזֶּה – הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף הֵם הוֹלְכִים וְאֵינָם חוֹזְרִים; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "כַּיּוֹם הַזֶּה", מַה הַיּוֹם מַאֲפִיל וּמֵאִיר, אַף עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁאָפֵל לָהֶן, כַּךְ עָתִיד לְהָאִיר לָהֶן. ד אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ, וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם". וְאֵינָן נֶהֱרָגִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מֵאוֹתָהּ הָעִיר וּמֵאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט וְעַד שֶׁיּוּדַּח רוּבָּהּ וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּם אֲנָשִׁים; הֱדִיחוּהָ נָשִׁים וּקְטַנִּים, אוֹ שֶׁהוּדַּח מִעוּטָהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ חוּצָה לָהּ – הֲרֵי אֵלּוּ כִּיחִידִים, וּצְרִיכִין שְׁנֵי

משנה ברורה

כה. מוריד שאול – מוריד לארץ. **עשרת השבטים** – שנֶחלקו אחרי מות שלמה המלך משבט יהודה ועשו להם ממלכה לבד. נגלו מארצם על ידי מלך אשור. **לַחזור** – לשוב לארץ ישראל. **אינו חוזר** – אינו שָׁב. **מאפיל ומאיר** – כשֶׁיֶּחְשַׁךְ, ישוב ויהיה אור.

ד) הנדַחַת – שעָבדו כל אנשיה לאלילים. **ויַדיחו** – הפילו אותם לבלי קום. **ואינם נהרגין** – אין הורגים את אנשי עיר הנדַחת. **מַדִּיחֶיהָ** – האנשים, המסיתים אותם לזה. **רובָּה** – רוב אנשי העיר. **אנשים** – גברים. **מעוטה** – מעט מבני העיר. **חוצה לה** – שאינם מבני העיר הזאת.

עֵדִים וְהַתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. זֶה חוֹמֶר בִּיְחִידִים מִבִּמְרוּבִּים: שֶׁהַיְחִידִים בִּסְקִילָה, לְפִיכָךְ מָמוֹנָם פָּלֵט, וְהַמְּרוּבִּים בְּסַיִף, לְפִיכָךְ מָמוֹנָם אָבֵד. ה) „הַכֵּה תַכֶּה אֶת" וְגוֹמֵר. הַחַמֶּרֶת וְהַגַּמֶּלֶת הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם — הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין אוֹתָהּ. „הַחֲרֵם אוֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֶב". מִכַּאן אָמְרוּ: נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹבְדִין, שֶׁבְּחוּצָה לָהּ פְּלֵטִין; וְשֶׁל רְשָׁעִים — בֵּין שֶׁבְּתוֹכָהּ, בֵּין שֶׁבְּחוּצָה לָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ אוֹבְדִין. ו) „וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבּוֹץ אֶל תּוֹךְ רְחוֹבָהּ". אִם אֵין לָהּ רְחוֹב — עוֹשִׂין

משנה ברורה

כיחִידים — כמו איש יחיד עבד לאלילים. **התרָאָה** — העדים בראותָם אותם עובדים לָאליל, צריכִים הם להַגיד להם: אל תַּעֲשו כן! **חומֶר** — יותר קשה. **ביחִידים מבמרוּבִּים** — אם אנשים יחידים עבדו לאלילים, מאת אשר עָבדו להם אנשים רבים יחד. **ממוֹנן פָּלֵט** — רכוּשָׁם נִיצָּל, עובר במוֹתָם ליורשֵׁיהֶם. **בסַיִף** — הורגים אותם בחֶרב. **ממונם אבד** — כל מה שלהם אבד, ששוֹרפים את העיר ורכוּשָׁה.

ה) **„הכה תכה"** — כתוב בעִנְיַן „עיר הנדחת". **החמֶרֶת, הגַמָּלת** — אורחָה של חמוֹרים או גמַלים עם מַנהִיגֵיהֶם שבאה לעיר ההיא. **מצילין אותם** — מן העיר הנִדַּחַת, שמצטרפין עם אותם שלא עבדו, ואם אז יהיה רוב שלא עבדו, נידונין הנשארים שעבדו כיחידים וממונם פלט והטף ניצול. **כל אשר בה** — כל אשר בתוך העיר מַחרִימִים ומַחריבִים. **מִכַּאן אמרו** — על כן אמרו החכָמים. **נכסי** — רְכוּש. **פלֵטִין** — אין מחרִימִים אותם.

ו) **„ואת כל שללה"** — כָתוב בענָין ההוא. **רחובָה** — שוק, אשר בעיר. כונסין

לָהּ רְחוֹב; הָיְתָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ — כּוֹנְסִין אוֹתָהּ לְתוֹכָהּ. „וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַה׳ אֱלֹהֶיךָ״. „שְׁלָלָהּ״, וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם; מִכָּאן אָמְרוּ: הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבָּהּ יִפָּדוּ, תְּרוּמוֹת יֵרָקְבוּ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יִגָּנְזוּ. „כָּלִיל לַה׳ אֱלֹהֶיךָ״ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם אַתֶּם עוֹשִׂין דִּין בְּעִיר הַנִּדַּחַת, כְּאִילוּ אַתֶּם מַעֲלִין עוֹלָה כָּלִיל לְפָנַי. „וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם״: לֹא תֵעָשֶׂה אֲפִילוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: „לֹא תִבָּנֶה עוֹד״, לִכְמוֹ שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִבְנֵית, אֲבָל נַעֲשֵׂית הִיא גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. „וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם״, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם — חֲרוֹן אַף בָּעוֹלָם, אָבְדוּ רְשָׁעִים מִן הָעוֹלָם — נִסְתַּלֵּק חֲרוֹן אַף מִן הָעוֹלָם.

פרק יא **אֵלּוּ** הֵן הַנֶּחֱנָקִין: הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ, גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְזָקֵן מַמְרֵא עַל פִּי בֵּית

משנה ברורה

כונסין – אוספין. **שְׁלַל שמים** – רכוש הַהֶקְדֵּשׁ. **הַהֶקְדשות** – נְכָסִים קדושים לאלהים. **יִפָּדו** – מחליפים איתם בכסף, הכסף יהיה קדוש והם יֵאָבְדו. **תרומות** – חֵלֶק התבואה, הנִתָּן לכֹּהֲנים. **מעשׂר שני** – התבואה הצרִיכָה להֵעָלות לירושלים ולאכל איתה שם – **כתבי הקדש** – ספרי התנ״ך. **יִגָּנזו** – טומנים איתם. **עושׂין דִּין** – עונשִׁים אותם. **מעלה אני עליכם** – חושב אני לכם. **לֹא יִדבק בידךָ** – לא תקח מהם. **חרון אף** – כעס אלהים. **נסתלק** – תִּכְבֶּה חֲמַת אלהים.

פרק יא. א) הנחנָקין – החַיָּבים חֲנִיקָה. **זקן מַמְרֵא על פי בית דין** –

חכם

דִּין, נְבִיא הַשֶּׁקֶר, הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְזוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהֶן חַבּוּרָה. זֶה חוֹמֶר בִּמְקַלֵּל מִבְּמַכֶּה: שֶׁהַמְקַלֵּל לְאַחַר מִיתָה חַיָּב, וְהַמַּכֶּה לְאַחַר מִיתָה פָּטוּר. הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהִתְעַמֶּר בּוֹ וּמְכָרוֹ". הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ—רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. גָּנַב מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין—רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

ב זָקֵן מַמְרֵא עַל פִּי בֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט" וְגוֹמֵר. שְׁלֹשָׁה בָתֵּי דִינִין הָיוּ

משנה ברורה

חָכָם, שאינו שומע בקול בית-הדין הגדול שבירושלים ומוֹרֶה לעם לעשות שלא כדבריהם. נְביא שקר – מתנַבֵּא בשם אלהים לשקר, כי אֱלהים לא שלח אותו. זוֹמְמֵי – העֵדים שהֵעידו עָליהָ, ונמצא כי בעת ההיא, שעליה הם מעִידִים, היו בעיר אחרת ולא ראו כְּלָל את הדבר הזה בעיניהם. חבורה – הוציא מהם דָּם על ידי ההַכָּאָה. חוֹמֶר במקלל מבמכה – המקַלֵּל את אביו ואמו הוא יותר קשה מהמַּכה אותם. לאחר מיתה – אחרי שמֵּתו הוא מקַלֵּל אותם. שיכניסֶנו לרשותו – שיָּביא את האיש שגָּנַב אותו לבֵיתו. וישתמש בו – יצַוֶּה עָלָיו לעשות לו עבודה. והתעַמֶּר בו – יַעֲבוֹד בו. את בנו – שלו בעַצמו, חֶציו עבד וחֶציו בן חורין – איש שהיה עֶבד והוציאו אדונו חֶציו לחֵרוּת.

ב) זקן ממרא – חכם שאינו שומע בקול הבית דין הגדול. כי יפלֵא –

לא

שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. בָּאִים לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאוֹמֵר: כַּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכַךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כַּךְ לִמַּדְתִּי וְכַךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ — אוֹמְרִים לָהֶם, וְאִם לָאו — בָּאִין לָהֶם לְאוֹתָן שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וְאוֹמֵר: כַּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכַךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כַּךְ לִמַּדְתִּי וְכַךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ — אוֹמְרִים לָהֶם, וְאִם לָאו — אֵלּוּ וָאֵלּוּ בָּאִים לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאת תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: „מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה'". חָזַר לְעִירוֹ וְשָׁנָה וְלִמֵּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה מְלַמֵּד — פָּטוּר, וְאִם הוֹרָה לַעֲשׂוֹת — חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן", אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיּוֹרֶה לַעֲשׂוֹת. תַּלְמִיד שֶׁהוֹרָה

משנה ברורה

לא תדע מה לִשְׁפּוֹט. היו שם — בירושלַיִם. הר הבית — הר המוֹרִיָּה, שעמד עליו המִקְדָּשׁ. העֲזָרָה — אוּלַם בית אלהים. לִשְׁכַּת הגזית — אוּלָם בָּנוּי מאבני גָזִית במקדָש. בָּאִים — אם יִפָּלֵא מהשופטים אשר בעיר אחת בארץ ישראל דבר למשפָּט. דָּרשתי — פֵּרַשְׁתִּי את דברי התורה. אם שמעו — אם יודע בית הדִּין הזה מה לְהָשִׁיב לשוֹאֲלִים. לָאו — לא. אלוּ ואלו — כל בָּתֵּי הדִינִים. חזר לעירו — השופט שבא לשאול בבית־דין הגדול מה לשפוט. ושָׁנָה ולמד — לָמֵד עוד הפעם. כדרך שהיה מלַמֵּד — כמו שלִמֵּד לפני עֲלוֹתו לירושלים, בטָעוּת. הוֹרָה לעשות — הוציא פסק־דין כזה. תלמיד — שאינו שופט והוציא פסק־דין במשפט. תוֹמרו קוּלוֹ — התלמיד עשה דבר חָמוּר, קָשֶׁה, שהוא אינו עוד אֲפִילוּ שופט לעם, ובכל זאת עוֹנשוֹ יותר קַל, אין ממִיתִים אותו בחֲנִיקָה כאת „זָקֵן מַמְרֵא",

שבקו׳

לַעֲשׂוֹת – פָּטוּר, נִמְצָא חוּמְרוֹ קוּלּוֹ. ג חוֹמֶר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה: הָאוֹמֵר „אֵין תְּפִלִּין", כְּדֵי לַעֲבוֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, פָּטוּר; „חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת", לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, חַיָּב. ד אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה, אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד"; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין שְׁלוּחִים בְּכָל

משנה ברורה

שבקול התלמיד הזה לא ישמע איש, לפי שהוא אינו שופט, אבל בקול „זָקֵן ממרא" ישמע העם, והוא מוֹרֶה אותם שלא לשמוע בקול הבית דין הגדול.

ג) חומר בדברי סופרים – דברי הסופרים, החכָמים המפָרשים את התורה, הם יותר קשים. האומר – השופט המוֹרֶה לָעָם. לַעֲבור – לַעֲשׂות לא כּכָּתוּב. פטור – שאיש לא ישמע לו, שבפֵרוש כתוב זה בתורה. חמש טוטָפות – השופט המוֹרֶה לעם, כי בתְּפִלין צָריך לכתוב חמֵש פרָשִיות מן התורה, במקום ארבע. חיב – לפי שאולי ישמע העם בקולו, אחרי אשר אין הדבר הזה כָּתוב בפרוש בתורָה ורק החכָמים המפרשים את התורָה אָמרוּהוּ.

ד) אין ממיתין אותו – את הזקן הממרא. שביַבנֶה – בעיר יַבְנֶה היה יושב בית-דין הגדול, אחרי שנֶחרְבָה ירושלים על ידי הרוֹמָאים. הרגל – הַחַג, שאז באים אנשים רבים לירושָלַים. מעַנִּין את דינו – אין מחַכִּים לעונשו עד הרֶגֶל, שהֲלֹא הוא מצטָעֵר, אחרי שנגמַר דינו למִיתָה. מִיָּד – תֵּכֶף בגמַר המִשפָּט.

הַמְּקוֹמוֹת: „אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין. **ה** נְבִיא הַשֶּׁקֶר – הַמִּתְנַבֵּא, עַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, מִיתָתוֹ בִּידֵי אָדָם. אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ וְהַמְוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ – מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: „אָנֹכִי אֶדְרוֹשׁ מֵעִמּוֹ". **ו** הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם אֱלִיל וְאוֹמֵר: „כַּךְ אָמַר הָאֱלִיל", אֲפִילוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, הַבָּא עָלֶיהָ הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. וְזוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ, שֶׁכָּל הַזּוֹמְמִין מַקְדִּימִין לְאוֹתָהּ מִיתָה, חוּץ מִזּוֹמְמֵי בַת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ.

סליק מסכת סנהדרין

משנה ברורה

ה) **שלא שמע** – שאלהים לא אמר את זה לַנָּבִיא. **שלא נאמר לו** – רק לנביא אחר. **בידי אָדם** – השופטים עוֹנְשִׁים אותו. **הכובש נבואתו** – אלהים דִּבֵּר אליו והוא אינו מוֹסֵר את זה לעם. **המְוַתֵּר** – אינו שוֹמֵעַ בקול הנביא. **שעבר על דברי עצמו** – לא עָשָׂה כמו שדִּבֵּר אליו אלהים. **בידי שמים** – אלהים ימית אותו.

ו) **כִּוֵּן את ההלָכָה** – אמר את המשפט הנָכון, אבל אמר אותו בשם הָאֱלִיל. **זוממי** – הם מעידים עליה, ובאמת היו בעת ההיא במקום אחר. **מַקְדִּימִין לאותה מיתה** – ממיתים אותם במִיתָה, שחפצו להָמִית את האיש, אשר הם מעִידים עליו.

מכות פרק א

כֵּיצַד

הָעֵדִים נַעֲשִׂים „זוֹמְמִין"? — „מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה" — אֵין אוֹמְרִים יֵעָשֶׂה זֶה „בֶּן גְּרוּשָׁה" אוֹ „בֶּן חֲלוּצָה" תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים; „מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב

משנה ברורה

פרק א. א) כיצד? איך, באיזה אופן? העדים — שהֵעידו על איש אחר, וּבָאוּ שנים אֲחֵרים ואמרו לפני השופטים, כי בָּעֵת שהעֵדים אומרים אשר בה נַעֲשָׂה המַעֲשֶׂה הזה, היו יחד אִתָּם במקום אחר, ולא יָכלו לראות את הדבר הזה בשום אופן, השופטים מְחַיְּבִים את העֵדים השַׁקְרָנִים ועושים להם את אשר חָשבו לעשות לנִשְׁפָּט. נַעֲשִׂין זוממים — עושׂין בהם את אשר זָממו, חשבו לעשות לנשפט. מעידין אנו — אם העדים אמרו: אנחנו מעידים. פלוני — הוא. בן גרושָׁה, חֲלוּצָה — כֹּהֵן אָסור לקחת לו אשה, אשר האיש שלה כתב לה ספר כריתות וגֵרשָׁהּ מביתו, וגם אָסור לו לָקַחַת אשה, שֶׁמֵּת אִישָׁהּ הראשון בלי בנים, ואחיו לא רָצָה לקחת אותה לו כמשפט, והיא חָלְצָה לו נַעֲלוֹ לפני השופטים ואמרה: „כָּכָה יֵעָשֶׂה לאיש, אשר לא יבנה את בית אחיו"; ואם כהן לקח אשה כזאת, בניו אֲסורים לַעֲבוד בבית־המקדש את עֲבוֹדַת הכֹּהֲנִים. אין אומרים — השופטים, אם באו עוד עֵדים ואמרו: עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בעת ההיא במקום אחר ואינכם יודעים, כי גַם הכֹּהֵן הזה גרושה או חלוצה. יֵעָשֶׂה זה — העד המֵעיד. תחתָיו — שאי אפשָׁר לעשות כֹּהֵן „בן גרושה" או „בן חֲלוּצָה", אם אינו כזה. לוקה ארבעים — מַלְקִין אותו בפני השופטים

לִגְלוֹת" – אֵין אוֹמְרִים יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו, אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. "מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ", וַהֲלֹא בֵין הַיּוֹם וּבֵין מָחָר סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְאִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה בַעְלָהּ. "מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתְּנוֹ לוֹ מִכַּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם", וְהוּא אוֹמֵר: מִכַּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים – אוֹמְדִין, כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְיָדוֹ אֶלֶף זוּז, בֵּין נוֹתְנָן מִכַּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין נוֹתְנָן מִכַּאן

משנה ברורה

השופטים ארבָּעים מַלקות. (ראה „דברים" כה). **חיב לגלות** – הָרג איש בשוגג, שחיב לָנוס אל אחת מערי המִקלָט. **גֵרש את אשתו** – כתב לה ספר כריתות, גֵט. **כתובָּתה** – הנושא אשה כותב לה שטָר, הנקרא „כתובָּה", שאם יגָרֵש אותה או יָמות, תקבל סכום כסף יָדוּע. **בין היום ובין מחר** – היום או מחר. **סופו לתֵּן לה** – אולי עוד יגָרשֶׁנה או יָמות באמת ויהיה צָריך לָתֵת לה „כתובָּה", על כן אין אנחנו יכֹלים לחַיֵּב את העדים לשלֵם את הכֹּל לבַּעַל. **אומדין** – שָׁמִים. **רוצה** – חפץ לָתת לאשה כָעֵת, בעוֹדֶנה בבית בַּעלָה. **נתאלמנה** – ימות אישה ותהיה אלמָנה. **נתגָרשָׁה** – אישה יתן לה גֵט. **נתאלמנה או נתגרשה** – צריכה היא לקַבֵּל „כתובה" מאישָׁה, ואם כן יקַבֵּל בעדָה האיש שֶׁקָנה ממנה. **מתָה** – ואין לה כתובה, כי בעלָה יורש אותה ואינו נותן מאומה לקונֶה; הכסף שאיש רוצֶה לתת באופן כזה לאשה, חיָבים העדים הזוֹמְמין לתת לָאיש. **זוז** – מַטבֵּע לפנים בארץ ישראל. **על מנָת** – באופן כָּזֶה. **והוא אומר** – הלוֶה, והעדים נַעֲשׂוּ „זוממין". **בין נותנם מכאן** – כמה הוא חפץ לָתת

למען

וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים. **ב** "מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז", וְנִמְצְאוּ "זוֹמְמִין" — לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין, שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאוֹ לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאוֹ לִידֵי תַשְׁלוּמִין: דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה. **ג** "מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוֹת אַרְבָּעִים" וְנִמְצְאוּ "זוֹמְמִים" — לוֹקִין שְׁמוֹנִים: מִשּׁוּם "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר" וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם"; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת. כֵּיצַד? — הֱעִידוּהוּ, שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז, וְנִמְצְאוּ "זוֹמְמִין" — מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אִם הֱעִידוּהוּ, שֶׁהוּא חַיָּב, מַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ "זוֹמְמִין" — כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים. **ד** אֵין

משנה ברורה

למַעַן יתנו לו להשתַּמֵּשׁ בכסף הזה בזמַן, שבין שלשים יום ובין עשׂר שָׁנים, שזה חָפצו העדים הזוממין להפסיד לאיש, שמעִידִין עליו.

ב) לוקין ומשלמין — מקַבלים מַלקות בעד שִׁקְרָם ומשלמים לנשפָּט מה שחָפצו להַפסִידו. השם המביאן — החֵטא אשר עליו.

ג) משום — מפני. "לא תענה" — לא תגיד עֵדות של שקר. "זמם" — חָשב. משַׁלשין בממון — אם היו שלשה עדים שהעידו על אחד שהוא חיב כסף ונמצאו זוממין, כל אחד משלֵם לנשפָּט את שליש הכסף, שחָפצו להַפסִידו, ויש לו כל הכסף. אין משַׁלשין במכות — הֵעִידו שהוא חיב מַכּוֹת בעד חטָאתו ונמצאו זוממין, אין מחַלקים את המַלקות ביניהם, וכל אחד נִלְקֶה ארבעים מַלקות.

הָעֵדִים נַעֲשִׂים „זוֹמְמִין", עַד שֶׁיָּזוֹמּוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד? אָמְרוּ „מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ", אָמְרוּ לָהֶן „הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה אוֹ הַהוֹרֵג הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי?"—אֵין אֵלּוּ „זוֹמְמִין", אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם „הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי?—הֲרֵי אֵלּוּ „זוֹמְמִין" וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם. ה בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, אֲפִילוּ מֵאָה, כּוּלָּם יֵהָרְגוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטַסִּית הִיא זוֹ, וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבָד. ו אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין; שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: „נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ".

משנה ברורה

ד) שיָזוֹמוּ את עצמן – העדים האחרים יאמרו על הראשונים, שהם מעידים עֵדות שלא ראו אותה בעיניהם. אמרו להן – העדים האחֵרים. אין אלו זוממין – רק העדות שלָהֶם בטֵלָה, אבל אין עושים להם כאשר חָשבו לעשות לנשפָּט. ונהרגין – העדים הזוממין על פי עדות האחרונים.

ה) באו אחרים – אחרי שהעדים האחרונים הֵזימו את הראשונים, באו עוד שני עדים להָעִיד על הדבר שהֵעִידו הראשונים. והזִימוּם – אבל העֵדים האחרונים אומרים גם עליהם „עמנו הֱיִיתם במקום פלוני". אפילו מאה – זוגות של עֵדים מעידים על הדבר הזה, והם אומרים לכֻלָּם „עמנו הייתם". אסטַסִית – מַחלוקת, הרִיגַת אנשים לחִנָּם. כַּת – זוג.

ו) שיִגָּמֵר הדִין – יִגָּמֵר המשפט וִיחַיבוּ השופטִים את הנשפט מיתָה על פי עדותָם. „צדוקין" – מִפלָגָה בישראל מימות החַשמוֹנאִים, שהיו מפָרשים את דברי התורה כִּכְתָבָם. „נפש" – אם כבָר לקחוּ מהנשפט את

נפשו

אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: „וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם! וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר „נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"? — יָכוֹל מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן יֵהָרְגוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר „נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ", הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. ז „עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת". אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? — אֶלָּא לְהָקִישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם, מַה שְּׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם, אַף הַשְּׁנַיִם יָזוֹמּוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה; וּמִנַּיִן אֲפִילוּ מֵאָה? — תַּלְמוּד לוֹמַר „עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְּׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם „זוֹמְמִין", אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן

משנה ברורה

נפשו, הֵמיתו אותו על פי העֵדות הזאת, אז נַעֲשִׂים העדים „זוממין". אמרו להם – ל„צדוקים". קַיָּם – חי, שכתוב ל„אָחיו" בעוֹדֶנוּ חי. יָכוֹל – הייתי חפץ לאמֹר. שקבלו עדותן – אם השופטים רק שמעו את דברי עדותן ונמצאו זוממין. תלמוד לומר – לומדת אותנו התורה לאמר.

ז) מתקיֶמֶת – מקוּבֶּלֶת לפני השופטים, אם שנֵי אנשים מעִידים. פָּרַט – כתב בפֵרוש כי גם שלשה עֵדים יכלים להָעִיד על דבר אחד! להָקִיש – להַשוות. שלשה מזימין – אם באו שלשה ואמרו על שני העֵדים המְעִידים „עמנו הייתם", העדים נַעֲשִׂים זוממין. שנים יָזוֹמּוּ השלשה – שְׁלֹשָׁה הֵעִידוּ על הדבר, יכֹלין שְׁנַיִם לאמר: „עמנו הייתם", אף כי הראשונים הם במספָּרָם יותר מהם. אפילו מאה – אפילוּ העדים הראשונים היו מאה אנשים במספָּר, יכֹלין שנים להַזִים אותם. תלמוּד לימֹר – לימֶדֶת אותנו התורה לֵאמֹר. „עדים" – כמה שלא יהיו במספָּרָם. שניהן זוממין – לשניהם אמרו „עמנו הייתם". השלישי – העד השלישי.

להחמיר

נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן „זוֹמְמִין", וּמִנַּיִן אֲפִילוּ מֵאָה?—תַּלְמוּד לוֹמַר „עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי, אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לְנִטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׂכָר לְנִטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. ח מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָסוּל—עֵדוּתָן בְּטֵלָה, אַף שְׁלֹשָׁה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָסוּל—עֵדוּתָן בְּטֵלָה, מִנַּיִן אֲפִילוּ מֵאָה?—תַּלְמוּד לוֹמַר „עֵדִים". אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים?—בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת—תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְאֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ

משנה ברורה

לְהַחְמִיר עליו – לעשות את משפטו חָמוּר, קָשֶׁה. **כיוצא באלו** – דומה למִשפַּט שני העדים, עונשו כעוֹנשָׁם, אף כי גם בלעָדו היתה העדות מתקיֶמֶת על ידי שני העדים. **הכתוב** – התורה הכתוּבָה. **לנטפל לעוברי עבירה** – למתחַבֵּר לאנשים עושים רָע. **על אחת כמה וכמה** – בוַדַאי. **מצוה** – דבר טוב.

ח) **שנים** – שֶׁהֵעִידוּ. **קרוֹב** – אל הנשפָּטים. **פָּסוּל** – איש שאין אנחנו מַאֲמינים לו בַּהֲעִידוֹ. **אפילו מאה** – ואחד מהם נמצא קרוב או פָּסוּל, בטֵלָה כל העֵדות. **בדיני נפשות** – משפטים על אודות עִניָנִים, שיכוֹלים לחַיֵּב את הנשפָּטים בעונֶש מִיתָה, בהם אנחנו תמיד מבקשים זְכוּת על הנשפָּט. **דיני מָמונות** – עִניָנֵי כסף. **שהִתרוּ בהן** – אם העֵדים,

בָּהֶן — מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ? **ט** הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בְּאֶמְצַע — בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת, וְאִם לָאו — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת; לְפִיכָךְ אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן „זוֹמֶמֶת" — הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". דָּבָר אַחֵר: „עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַמְּתוּרְגְּמָן. **י** מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ

משנה ברורה

שבתוכם נמצא הפָּסול אמרו כֻּלָּם לנשפָּט בעת עֲשׂותו הרעה: „אל תעשה כן"! כַּדָּת. **לא התרו** — הפָּסול לא התרָה, אם כן אינו משתַּתֵּף בָּעֵדות. והיא מתקיֶמֶת על פי הכשֵרים. **שני אחין** — ואיש זָר עִמָּהן. **את הנפש** — אחד מן האחים אינו מַתרֶה, והעדות מתקיֶמֶת על פי האח השני והאיש הזָר.

ט) **רואין אותו** — את ההורג איש, לְמָשָׁל. **מקצָתָן** — למשל, אחד מהעומדים על יד החלון האחד רואה את אחד מהעומדים על יד החלון השני. **עדות אחת** — ואין העֵדים נַעֲשִׂים „זוממין" עד שֶׁיּזומו את כלם. **לָאו** — לא, אין רואין זה את זה. **הוא** — הנשפָּט נֶהרָג על פי עֵדות זוג העדים השני שלא הֻזְמוּ. **והֵן** — זוג העֵדים שנהיו „זוממין". **שני עדיו מתרין** — שני העדים צריכים להַגִּיד לַחוטֵא „אַל תַּעֲשֶׂה כן!" ואם אמר האחד, איננו דַי. **דבר אחר** — עוד דבר אחד אנו לומדים מהמִלִּים האלה. **המתורגמן** — היודע שפות אחֵרות ומתַרְגֵם לסַנהֶדרין את דברי העֵדים, שֶׁאֲמָרוּם בשָׂפה שאין השופטים מבינים אותה. צָרִיךְ שיהיו השופטים בעצמָם מְבִינִים את דברי העֵדים.

י) **שֶׁנִּגְמַר דינו** - השופטים הוציאו משפטו להָמית אותו. **סותרים** — מבטלים

וּבָרַח, וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵית דִּין, אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו — הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אַחַת בְּשָׁבוּעַ, נִקְרֵאת „חוֹבְלָנִית". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִילוּ הָיִינוּ בְסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל.

פרק ב אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין: הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ. הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בְּחָבִית וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ. הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה גוֹלֶה; אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיָה דוֹלֶה בְּחָבִית

משנה ברורה

מְבַטְּלִים. בארץ — בארץ ישראל. בְּשָׁבוּעַ — בשבע שנים. חובלָנית — מַשְׁחֶתֶת את העולם. לא נהרג אדם — שֶׁהָיִינוּ מַרְבִּים לַחֲקוֹר וּלְבַקֵּשׁ זכות לנשפט. מַרבין שופכי דמים — באופן כזה הם נותנים יָד לפושעים, שאם לא ייראו מפני העֹנֶשׁ, יִתְרַבּוּ הרוצחים שופכי דָם.

פרק ב. א) הגולין — ההורג את האיש בשגגה, גולֶה מעירו וגם אל אחת מ„עָרֵי המִקְלָט", לְמַעַן לא יַהֲרוֹג אותו גואֵל הדָם. מעגילָה — אבן עגולָה וַחֲלָקָה, שבה מַשְׁוִים את הטִּיחַ שעל הכתָלים. מְשַׁלְשֵׁל — מוריד אל הבור. מושֵׁךְ — מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. דולה — מוציא החָבית מן הבור

וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיָה עוֹלֶה בְסוּלָּם וְנִפַּל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — גּוֹלֶה, וְשֶׁלֹּא בְדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — אֵינוֹ גוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ וְהָרַג? — רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גוֹלֶה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ — רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גוֹלֶה.

ב הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרַג — הֲרֵי זֶה גוֹלֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִשֶּׁיָּצְאתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ, הוֹצִיא הַלָּז אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ — הֲרֵי זֶה פָּטוּר. זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצֵרוֹ וְהָרַג — אִם יֵשׁ רְשׁוּת לְנִיזָּק לִכָּנֵס לְשָׁם, גּוֹלֶה, וְאִם לָאו — אֵינוֹ גוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: „וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר", מַה הַיַּעַר רְשׁוּת לְנִיזָּק וּלְמַזִּיק לִכָּנֵס לְשָׁם, יָצָא חֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁאֵין רְשׁוּת לְנִיזָּק לִכָּנֵס לְשָׁם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מַה חֲטָבַת עֵצִים רְשׁוּת, אַף כָּל רְשׁוּת. יָצָא הָאָב

משנה ברורה

הבור. ונפסק — נקרע. בדרך יְרִידָתוֹ — כאשר הוא מוריד את המַעֲגִילָה או את החָבִית, היה צָריך להִזָּהֵר לבַל תפול על האיש, ואם לא נזהָר, מחַיבִין אותו „גָלוּת" על שְׁגגתוֹ, שהֱבִיאָה לידֵי שפיכות דָם. שלא בדרך ירידתו — אינו אָשֵׁם כלָל. נשמט — נפל. הברזל — של הגרזֶן. מִקַּתּוֹ — מהיד של הגרזן. המתבַּקֵּעַ — שהוא חוטֵב.

ב) לרשות הרבים — לָרְחוב שלכָל האנשים מותָּר לעבור בו. מכשיָּצְאתָה האבן — כאשר זָרק את האבן לא עמד שם שום איש. הלָז — הזה, הנהרָג. לחצרו — שֶׁלוֹ. יש רשות — מותָּר לו. לִכָּנֵס — לבוא. חטָבַת עצים רשות — אם הוא חפץ, הוא חוטֵב עצים, ואם לא, אינו חוטֵב. יָצָא — יוצא

מן

הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. ג הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב, הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן, חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵר תּוֹשָׁב; וְגֵר תּוֹשָׁב אֵינוֹ גוֹלֶה, אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשָׁב. הַסּוּמָא אֵינוֹ גוֹלֶה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: גּוֹלֶה. הַשּׂוֹנֵא אֵינוֹ גוֹלֶה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשּׂוֹנֵא נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְמוּעָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ שׂוֹנֵא גוֹלֶה וְיֵשׁ שׂוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר „לְדַעַת הָרַג" — אֵינוֹ גוֹלֶה, וְ„שֶׁלֹּא לְדַעַת הָרַג" — הֲרֵי זֶה גוֹלֶה. ד לְהֵיכָן גּוֹלִין? — לְעָרֵי מִקְלָט, לְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּלְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. שֶׁנֶּאֱמַר:

משנה ברורה

מן הכלל הזה. הרב הרודֶה — המורֶה המַכה. שליח בית דין — שלים השופטים, המַכֶּה איש על פי מצות השופטים.

ג) האב גולה — אם הרג את בנו בשוגג, לא בעת הַדְרִיכוֹ אותו בדרך הַיָּשָׁר. על ידי האב — אם הָרג את אביו בשוגג. ישׂראל — אם הרגו ישׂרְאֵלִי. חוץ מעל ידי גר תושב — אם הרג יִשׂרְאֵלִי „גר תוֹשָׁב", נָכרִי היושב בארץ ישׂראל ואינו מִתנַהֵג כיהודִי, אינו גולה. אלא על ידי גֵר תושב — אם הוא הרג גֵר תושָׁב בשוגג. הסוּמָא — העִוֵּר שהרג בשוגג. השונא — הרג בשוֹגֵג איש יָדוּעַ לשונא לו. נהרָג — לפי שבּוַדאי עשׂה זאת בכוָנָה רעה. כמוּעָד — עושׂה בכוָנָה רעה. לדַעַת — בדַעַת, בכוָנָה. אינו גולה — וגם אינו נהרָג, שאִי אפשָׁר לנו לַהֲרוג איש, אם אין אנו יודעים אל נָכון את חַטאתוֹ.

ד) להֵיכָן? אָנָה? לערי מקלָט — עָרים מוּעָדות לנוס שָׁמָּה הרוצֵחַ בשגָגָה.

„אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן״. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: „שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה״, עַד שֶׁיִּהְיוּ שִׁשְׁתָּן קוֹלְטוֹת כְּאֶחָת. ה וּמְכֻוָּנוֹת לָהֶן דְּרָכִים מִזּוֹ לְזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ״. וּמוֹסְרִין לָהֶן שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ בַדֶּרֶךְ. „וִידַבְּרוּ אֵלָיו״, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ״. ו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מַקְדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין — הֲרָגוּהוּ, וְשֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב

משנה ברורה

שבעבר הירדן — הארץ שֶׁעַל שְׂפָתוֹ המִזְרָחִית של הירדן, מקום מושב השבטים ראובן וגד וחצי השבט מנשה. **שלש שבעבר הירדן** — אף שאותן הועִיד משֶׁה רבנו עוד בחַיָּיו, כאשר עוד לא נכבשה ארץ כנען. **קולטות** — אוספות אל תוכן את ההורג איש שלא בכוונה. **כאחת** — בפעם אחת, יהיו מועדות כל שש הערים.

ה) **ומכֻוָּנות** — עושים דרכים, המוליכות מִכָּל עיר יָשָׁר אל עָרֵי המִקְלָט. **ומוסרים לו** — השופטים נותנים לרוצח הנָס אל עיר המִקְלָט שני תלמידים חכמים, המלַוים אותו ואין נותנים לגואֵל הדָם להָרגו בדרך. **„וידַבְּרו אליו״** — השופטים מדברים על לֵב גואֵל הדָם ומפַיסים אותו, למען לא יַהֲרוג את הרוצח. **על ידי עצמו** — הרוצֵחַ בעצמו מפַיֵס את גואֵל הדם.

ו) **בתחִלָּה** — לפָנים בישראל. **מַקְדִימִין** — בורחים. **אותו משם** — ושופטים

אותו

מִיתָה – פְּטָרוּהוּ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת – מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". אֶחָד מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶחָד הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁיחָתוֹ מַחֲזִירִין אֶת הָרוֹצֵחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מָשׁוּחַ מִלְחָמָה מַחֲזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ. לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶן מִחְיָה וּכְסוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְלוּ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁיָּמוּתוּ. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל – הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו,

---

משנה ברורה

אותו. **פטרוהו** – שלחוהו לחפשי. **„והשיבו אותו"** – ישיבו את ההורג בשוגג אל מקומו שהיה בו כבר. **משוח** – כהן גדול, שמשחו אותו בשמן המשחה. **מרובה בבגדים** – כהן גדול, הלובש בעת עבודתו במקדש שמונה הבגדים, אף כי לא משחוהו בשמן המשחה: את הכהנים הגדולים שהיו בזמן בית המקדש השני לא משחו עוד. **שעבר ממשיחתו** – הכהן הגדול היה חולה ועשו כהן אחר לממלא מקומו, ואחרי כן נרפא הראשון וחזר לכהונתו, אז נקרא ממלא מקומו „עבר ממשיחותו", שאינו עוד כהן גדול. **מחזירין את הרוצח** – אם מת אחד מהכהנים האלה, שב הרוצח מעיר המקלט לעיר מולדתו. (ראה „במדבר" פ. לה). **משוח מלחמה** – הכהן ההולך עם הצבא למלחמה ובידו כלי הקדש וחצוצרות התרועה. **מחזיר את הרוצח** – אם מת, ישוב הרוצח לעיר מולדתו; לפי שהכהנים האלה היו צריכים להתפלל על העם, שלא יקרה שום אסון בארץ, על כן יושב הרוצח בעיר המקלט עד מותם. **מספקות להן** – מכינות לרוצחים בשוגג, היושבים בעיר המקלט. **מחיה וכסות** – אוכל ובגדים. **נגמר דינו** – יצא משפטו לגלות. **אינו גולה** – שהלא כבר מת

וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְמַר דִּינוֹ — חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי.
ז נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹהֵן גָּדוֹל. הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג — אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם. וְאֵינוֹ יוֹצֵא לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת, וַאֲפִילוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לוֹ, וַאֲפִילוּ שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: „אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה". שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ. כְּשֵׁם שֶׁהָעִיר קוֹלֶטֶת, כַּךְ תְּחוּמָהּ קוֹלֵט. רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם — רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם וּרְשׁוּת בְּיַד כָּל אָדָם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם וְכָל אָדָם אֵין חַיָּבִין עָלָיו. אִילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם

משנה ברורה

הכהן הגדול. **ומִנוּ** – עשו כהֵן גדול אחר. **חוזר** – שָׁב לעיר מולַדתו. **במיתתו של שני** – כאשר יָמות הכהֵן הגדול שֶׁמִּנוּ זה עתה.

ז) **בלא כהן גדול** – בְּעֵת אשר לא היה כלָל כהן גדול. **אינו יוצא לעדות מצוה** – אין הרוצֵח יוצא מעיר המִקלָט אף להָעִיד בפני השופטים על דְבַר מצוה. **עדות ממון** – להעיד בעִסְקֵי כסף. **עדות נפשות** – להָעִיד בעֲסָקִים שחיָבים עלֵיהֶם מיתָה. **לעולם** – עד מות הכהן הגדול. **קולֶטֶת** – אוסֶפֶת אל תוכָה את הרוצֵח. **תחומָה** – אלפַּיִם אמות סביב העיר. **מִצוָה ביד גואל הדם** – הקָרוב של הנרצָח עושה דבר טוב, אם הוא הורג אותו. **ורשות ביד כל אדם** – וכל אדם גם כן יכֹל לַהֲרֹג אותו אם הוא חפץ. **אין חַיָבִין** – אם הרג אותו איש אחר איני חַיָב. **אילן** – עץ. **התחום** –

אלפים

וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם—הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנּוֹף. הָרַג בְּאוֹתָהּ הָעִיר—גּוֹלֶה מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה, וּבֶן לֵוִי גּוֹלֶה מֵעִיר לָעִיר. ח רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָטוֹ וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ—יֹאמַר לָהֶם „רוֹצֵחַ אָנִי!" אָמְרוּ לוֹ „אַף עַל פִּי כֵן!"—יְקַבֵּל מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ". מַעֲלִים הָיוּ שָׂכָר לַלְוִיִּם; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא הָיוּ מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר. וְחוֹזֵר לַשְּׂרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה חוֹזֵר לַשְּׂרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ.

פרק ג א וְאֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, עַל אֲחוֹת אָבִיו, עַל אֲחוֹת אִמּוֹ, עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, עַל אֵשֶׁת אָחִיו, עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, עַל הַנִּדָּה, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט,

---

משנה ברורה

אלפים אַמָּה סביב לעיר. ונופו – וְעַנְפֵי העץ. הולך אחר הנוף – אם הַגֶּזַע של העץ או הענפים נמצאים בתוך התחום, אָסוּר לַהֲרוֹג את הרוֹצֵח בשוֹגג היוֹשֵׁב תַּחְתָּיו. באותה העיר – הרג איש מהיושבים אִתּו בעיר מקלָטוֹ. שכוּנָה – חֵלֶק העיר. בן לוי – הלוִיים היו יוֹשבים בעָרֵי המקלָט, ואם לֵוִי הרג איש בשוֹגג. מעיר לעיר – לעיר אחרת של עָרֵי המִקלָט.
ח) אף על פי כן – בכל זאת אנחנו חֲפֵצִים לְכַבֵּד אותך. „דבר הרוצח" – הוא צָרִיךְ רק לְדַבֵּר ולהוֹדיעָם שהוא רוֹצֵחַ. מַעלים שָׂכָר לַלְוִיִּם – הרוֹצֵח משלם שָׂכָר לַלֵּוִי בַּעַל הבית, שהוא גָּר אצלו בעיר המִקלָט. וחוֹזר לשְׂרָרָה – אחרי אשר הרוצֵחַ שָׁב לעיר מוֹלַדְתּוֹ, בְּמוֹת הכֹּהֵן הגדול, עוֹשִׂים אותו עוד הפעם לְשָׂר, אם היה שַׂר לפני גלוּתוֹ.
פרק ג. א) הלוקין – מַלְקִים אותם ע"פ מִצְוַת השופטים. אלמנה לכ׳ ן גדול

מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר. אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשֵּׁם אֶחָד בִּלְבָד. **ב** הַטָּמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, הַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא, הָאוֹכֵל חֵלֶב וָדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל וְטָמֵא, הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ, הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח, הָאוֹכֵל וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, הַמְפַטֵּם אֶת

משנה ברורה

גדול – כהן גדול אָסור לָקַחַת אלמנה **לו** לאִשָּׁה. **גרושה** – אשה שנתגרשָׁה מאישה. **חלוּצָה** – אישה מת בלי בנים, וצָרִיךְ אחיו לקחת אותה לו לאִשָּׁה או היא תַּחֲלוֹץ נעלו מעל רגלו בפני השופטים ותאמר, כי אינו חפץ לקחת אותה. **הֶדיוט** – פשוט. **ממזרת** – אשה, שנולדָה לאיש בלָקחוֹ אשה אֲסוּרָה לו לאִשָּׁה. **נתינָה** – מן הכנעֲנים שבעיר גִּבְעוֹן בארץ כנעַן, שהִשלימו עם ישרָאֵל, ויהוֹשֻעַ בן נון עשה אותם לחוטבֵי עֵצים ושוֹאֲבֵי מים לעָם, והם ישבו בתוֹךְ בני ישרָאֵל. **אלמנה וגרוּשָׁה** – מת אִישָׁהּ ונִשְׂאָה לאחר וכָתב לה זֶה ספר כריתות, אם נושׂא אותה עתה כֹּהֵן גדול. **משום שני שמות** – מפני שני דבָרים, שהלא היא גם אַלְמָנָה וגם גרושָׁה. **גרושה וחליצה** – אישָׁה גֵרש אותה ונִשְֹאֵת לאחר ומֵת בלי בנים וקבלָה „חֲלִיצָה" מאחיו. **אינו חיָב** – הכהֵן הנושֵֹא אותה. **משֵם אחד** – על עָוֹן אחד, מפני שבתורה לא כתוב בפֵרוש, כי „חֲלוּצָה" אסורה לכהֵן, ורק החכָמים הִשְוּו אותה ל„גרושָׁה", ועל כן אינו חיב רק משום איסור גרושה.

ב) **הטמא** – איש שנגע במֵת. **הקֹדש** – קרבָּן אי תבואה קדושה. **נותָר** – הַשאִיר מבשַר הקָרבָּן לָעֵת, אשר כבָר אסור לאכֹל ממֶנו, ואָכַל. **פגול** – קרבן, שלא הקריבו אותו כמשפָּט. **והמעלה בחוץ** – מקריב קרבָּן לאלהים לא על המזבֵּחַ שבבית המִקדָּש. **המפטם השמן. הקטֹרת** – המֵכִין לו שמן

הַקְּטֹרֶת, הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת, טְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אָכַל טֶבֶל וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. כַּמָּה יֹאכַל מִן הַטֶּבֶל וִיהֵא חַיָּב? רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּזַיִת. אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵין אַתֶּם מוֹדִים כִּי בְּאוֹכֵל נְמָלָה כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב? אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִבְרִיָּתָהּ. אָמַר לָהֶן: אַף חִטָּה אַחַת כִּבְרִיָּתָהּ. ג הָאוֹכֵל בִּכּוּרִים עַד שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לַקְּלָעִים, קָדָשִׁים

משנה ברורה

שֶׁמֶן למשוח בו את בשרו או קטרת להריח את ריחה כאלה שהיו במקדש. **בשמן המשחה** – לוקח מהשמן שבמקדש ומושח בו את בשרו. **נבלות** – בשר בהמה מֵתָה. **טרפות** – בשר בהמה שנטרפה. **שקצים ורמשים** – בשר חיות טמאות וכל מיני רמשים. **טֶבֶל** – תבואה שלא הפרישו עוד ממנה את אשר צריך לתת לכהן, הנקרא „תרומה". **מעשר ראשון** – חלק העשירי של התבואה, הנתן ללויים. **שלא נטלה תרומתו** – שעוד לא הפריש הלוי ממנו את ה„תרומה" לכהן. **מעשר שני** – חלק העשירי מן התבואה, אשר צריך להעלותו לירושלים ולאכול שם. **שלא נפדו** – שלא החליפו אותם בכסף. **כל שהוא** – אף מעט. **כְּזַיִת** – כגודל הזית. **אוכל נמלה** – והיא הלא קטנה מזית ובכל זאת הוא חיב. **כבריתה** – היא נולדה כך וחיב האוכל אותה, אבל דבר אחר גדול, אינו חיב עד שיאכל ממנו כזית. **חטה אחת** – אכל חטה אחת מן התרומה, למשל, גם כן חיב, אף כי היא קטנה מזית.

ג) **בכורים** – את הפרות הראשונים של מינים ידועים שהתבכרו, היה צריך להביא למקדש ולקרוא את הפרשה הכתובה בספר „דברים" פרק כו. **עד שלא** – לפני אשר קרא, **קדשי קדשים** – בשר הקרבנות

קַלִּים וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לְחוֹמָה. הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בַּפֶּסַח הַטָּהוֹר — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אַרְבָּעִים; אֲבָל הַמּוֹתִיר בְּטָהוֹר וְהַשּׁוֹבֵר בְּטָמֵא — אֵינוֹ לוֹקֶה אַרְבָּעִים. ד הַנּוֹטֵל אֵם עַל הַבָּנִים — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִצְוַת „לֹא תַעֲשֶׂה", שֶׁיֵּשׁ בָּהּ „קוּם עֲשֵׂה" — אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ. ה הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ, הַמַּקִּיף פְּאַת רֹאשׁוֹ, הַמַּשְׁחִית פְּאַת זְקָנוֹ. הַשּׂוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת — חַיָּב. שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים אוֹ חָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. עַל הָרֹאשׁ שְׁתַּיִם: אַחַת

משנה ברורה

הקדושים מאד, אשר אוכלים אותם בַּחֲצַר המקדש. חוץ לקְלָעים — מחוץ לגָדֵר של חֲצַר המקדָש. קדשים קַלִּים — בשר הקרבנות שאינם כל כך קדושים ואוכלים אותם בעיר ירושלים. לחומה — של העיר. בפסח הטָהוֹר — קרבַּן פֶּסַח, שהיו מקריבין בי"ד פסח, ואָסוּר לשַׁבֵּר ממנו עֶצֶם. המוֹתִיר — מבשַׂר קרבַּן פֶּסַח עד הבֹּקֶר, שאָסור לעשות זה. השובר עצם בטמא — בקרבן שנטמָא ואינו קדוש.

ד) הנוטל אם על הבנים — כתוב בתורה, כי אם הוא מוצא קַן צפור, מוּתָּר לקַחַת לו רק את הבנים, ואת האם עליו לשַׁלֵּחַ, ואם הוא לקח את האם עם הבנים, האפרוחים. מצוַת „לא תעשה" — דבר שכתוב בתורה שאָסוּר לַעֲשׂותו. קוּם עֲשֵׂה — שיכֹלים לעשות דבר המבַטֵּל את החֵטא, כמו בדבר הזה: לשַׁלֵּחַ את האם.

ה) הקורח — גוזז שֵׂעַר ראשו מרוב צַעַר על קרובו שמֵת. המקיף פאתי — מגלֵּחַ את השֵׂעָר שבצִדֵּי ראשו. המשחית — המגלֵּחַ שֵׂעַר זְקָנו. על הראש

מִכַּאן וְאַחַת מִכַּאן. עַל הַזָּקָן שְׁתַּיִם מִכַּאן וּשְׁתַּיִם מִכַּאן וְאַחַת מִלְּמַטָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נְטָלוֹ כּוּלּוֹ כְּאֶחָת – אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּטְּלֶנּוּ בְּתַעַר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילוּ לְקָטוֹ בְמַלְקֵט אוֹ בִרְהִיטְנִי – חַיָּב. ו הַכּוֹתֵב כְּתוֹבֶת קַעֲקַע; כָּתַב וְלֹא קִעֲקַע, קִעֲקַע וְלֹא כָתַב – אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וִיקַעֲקַע. בִּדְיוֹ וּבִכְחוֹל וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתּוֹב שָׁם אֶת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: „וּכְתוֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם, אֲנִי ה׳". ז נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה. וְהוּא

משנה ברורה

הראש – אם הִקִּיף בתַעַר את פאַת ראשו, הוא חַיָּב שתי פעמים. מִכַּאן – מצד זה. ועל הַזָּקָן – גִלַּח שְׂעַר זְקָנוֹ. שתים מכאן – בצד אחד יש בשני מקומות חִבּוּר־עֲצָמוֹת, שעל זה הוא חַיָּב. כאחד – בפעם אחת. שיטלנו – יְגַלְּחַ. מַלְקֵט, רהִיטְנִי – כֵּלִים, שבהם אינו מגַלֵּחַ את השֵׂעָר ורק תולֵשׁ אותו.

ו) כתובת קַעֲקַע – שורט בסכין על בְּשָׂרוֹ אותִיות או תמונות ושם דיו או צֶבַע בשׂרִיטוֹת, למַעַן לא תמָחֶינה מעל בשָׂרוֹ. לא קִעֲקַע – לא שָׂרַט בסַכִּין. כחול – צֶבַע. רושם – עושה סִימָן, הוא חיב. הַשֵּׁם – שם של עבודה זרה.

ז) נזיר – איש שנָדַר להיות „נָזִיר", נָזוּר ומובדָל מכל האנשים וקָדוֹש לאלהים, ואָסוּר לו להִטַּמֵּא, לשתות יין ולגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ.

מִטמא

שׁוֹתֶה – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. ח הָיָה מְטַמֵּא לְמֵתִים כָּל הַיּוֹם – אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּטַּמֵּא, אַל תִּטַּמֵּא, וְהָיָה מְטַמֵּא – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. הָיָה מְגַלֵּחַ כָּל הַיּוֹם – אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלֵּחַ, אַל תְּגַלֵּחַ, וְהוּא מְגַלֵּחַ – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. הָיָה לָבוּשׁ בְּכִלְאַיִם כָּל הַיּוֹם – אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּלְבַּשׁ, אַל תִּלְבַּשׁ, וְהוּא פוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. ט יֵשׁ חוֹרֵשׁ תֶּלֶם אֶחָד, וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁמוֹנָה „לָאוִין": הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר, וְהֵן מוּקְדָּשִׁים, וְכִלְאַיִם בַּכֶּרֶם, בַּשְּׁבִיעִית, בְּיוֹם טוֹב, וְכֹהֵן וְנָזִיר בְּבֵית הַטּוּמְאָה. חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינָאִי אוֹמֵר: אַף הַלּוֹבֵשׁ

משנה ברורה

ח) מטמא למתים – נוגע בגוף איש מת. **לבוש בכלאים** – בגד עָשׂוּי מצֶמֶר ופִשְׁתִּים יחד, שזה אסור על פי התורה.

ט) תֶּלֶם – עֲרוּגָה. **„לָאוִין"** – עובר במעשהו האחד על שמונה דברים, שאמרה התורה: „לא תעשה אותם!" **בשור וחמור** – רותֵם למחרֵשָׁה שור וחמור, בהמות של שני מִינִים, וזה אסור. **מוקדשים** – שַׁיָּכִים לבית המקדש, ואסור לעשות בהם מְלָאכָה. **כִלְאַיִם בכֶּרם** – חורש ומכַסֶּה בעפר בכרם, שהוא נטוע גפָנים, והוא זורֵעַ שם חִטִּים, וזה אָסור. **בשביעית** – זה היה בשנה השביעית, „שמִטָּה", שאָסור בה לעבוד בשדה ובכֶּרֶם. **יום טוב** – חרש ביום חג, שאָסור בכלָל לעבוד בו עבוֹדה. **כהן ונָזִיר בבית הטומאה** – החורש הוא כהֵן וגם נָזִיר, והכֶּרֶם נמצא במקום טָמֵא, שאסוּר לו להיות שמה; הם שבעה „לָאוִין", וה„לָאו" של „מוקדָשים" הוא על השור לְבַד ועל החמור לבד, ועולֶה לשמונָה. **הלובש כלאַיִם** –

כִּלְאָיִם. אָמְרוּ לוֹ: אֵינוֹ הַשֵּׁם. אָמַר לָהֶם: אַף לֹא הַנָּזִיר הוּא הַשֵּׁם. י כַּמָּה מַלְקִין אוֹתוֹ? — אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: „בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים", מִנְיָן שֶׁהוּא סָמוּךְ לְאַרְבָּעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת הוּא לוֹקֶה, וְהֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת הַיְתֵירָה? בֵּין כְּתֵפָיו. יא אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, לָקָה מִקְצָת וְאָמְרוּ, שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל אַרְבָּעִים — פָּטוּר. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, מִשֶּׁלָּקָה אָמְרוּ, שֶׁיָּכוֹל הוּא לְקַבֵּל אַרְבָּעִים — פָּטוּר. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי „לָאוִין". אֲמָדוּהוּ אֹמֶד אֶחָד — לוֹקֶה וּפָטוּר, וְאִם לָאו — לוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא.

משנה ברורה

בעת חרישָׁתו הוא לובש בגד של צֶמֶר ופִשְׁתִּים. **אינו השֵּׁם** — החֵטא הזה איננו בעד החרִישָׁה. **הנָּזיר** — גם הוא אינו חיב בעד התרישָׁה, כי אִם בעד הטֻמְאוֹ.

י) **מַלקין אותו** — את החיָב. **ארבעים חָסֵר אחת** — שלשים ותֵשע.

מנין שהוא סמוּךְ — מספר שהוא קרוב. **היתֵרָה** — המַכָּה הארבעים.

יא) **אין אומדין** — לפני אשר מכים אותו שואֲלים ברוֹפֵא, כמה מַכות יכול האיש הזה לקַבֵּל. **הראויות להשתַּלֵּשׁ** — שיכולים את המספָּר לחַלֵּק לשלשָׁה חֲלָקִים. **אמדוּהוּ** — אמרו הרופאִים. **לָקה מקצָת** — הכו אותו מַלְקוֹת אחדות. **פטוּר** — אין לוקים אותו יותר. **משלָּקָה** — אחרי אשר הכוהו את המספר הזה. **עבר עברָה** — עשה חֵטא. **שני „לָאוין"** — למשל, כהֵן שהוא גם נזיר נָגַע בטומאה. **אומד אחד** — לקבל ארבעים שתים מַלקות, כי אם יקבל יותר, יָמוּת. **ואם לָאו** — ואם לא, אם אמרו הרופאים, שהוא יָכֹל לקַבֵּל שבעים ושמנה מלקות.

וְחוֹזֵר וְלוֹקֶה. **יב** כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ? — כּוֹפֵת שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד הֵילָךְ וְהֵילָךְ, חַזַּן הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו, אִם נִקְרְעוּ — נִקְרָעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ — נִפְרָמוּ, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ. הָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאַחֲרָיו, חַזַּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלֶיהָ וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל בְּיָדוֹ כְּפוּלָה אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ. **יג** יָדָהּ טֶפַח וְרָחְבָּהּ טֶפַח וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעָה עַל פִּי כְרֵסוֹ. וּמַכֶּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו. אֵינוֹ מַכֶּה אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מוּטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט". הַמַּכֶּה, מַכֶּה בְיָדוֹ אַחַת בְּכָל כֹּחוֹ. **יד** הַקּוֹרֵא קוֹרֵא: „אִם לֹא תִשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת" וְגוֹמֵר, „וְהִפְלָא ה' אֶת מַכּוֹתְךָ וְאֵת מַכּוֹת" וְגוֹמֵר, וְחוֹזֵר לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וְחוֹתֵם „וְהוּא רַחוּם, יְכַפֵּר עָוֹן" וְגוֹמֵר, וְחוֹזֵר לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא. וְאִם

משנה ברורה

יב) **כיצד?** באיזה אופן? **כופת** — קושר. **הֵילָךְ וְהֵילָךְ** — מצד זה ומצד זה. **וחזן הכנסת** — שַׁמָּשׁ השופטים. **נפרמו** — נקרעו במקום התפירה. **של עֵגל** — של עור עֵגל. **אחד לשנים** — חוט אחד של עוֹר הוא כופל ועושה ממנו שני חוטים.

יג) **ידה טפח** — יַד הרצועה רחָבָה כרֹחַב יד איש. **כרסו** — בטנו. **שליש מלפניו** — חֵלק השלישי של המכות הוא מכה על החזה. **שתי יָדות** — שני חלקים.

יד) **הקורא** — אחד מהשופטים קורא בעת ההכָּאָה. **וחוזר** — אם גמר לקרוא הוא מַתחיל עוד הפעם מראש. **וחותֵם** — וגומֵר. **מת** — הנִלְקֶה

מהמכות

מֵת תַּחַת יָדוֹ — פָּטוּר. הוֹסִיף לוֹ עוֹד רְצוּעָה אַחַת וּמֵת — הֲרֵי זֶה גוֹלֶה עַל יָדוֹ. נִתְקַלְקֵל בֵּין בְּרֵיעִי בֵּין בְּמַיִם — פָּטוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאִישׁ בְּרֵיעִי וְהָאִשָּׁה בְּמָיִם. **טו** כָּל חַיָּבֵי כְרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ — נִפְטְרוּ יְדֵי כְרִיתָתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ", כְּשֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ; דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: מָה אִם הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת נוֹטֵל נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ! רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִמְּקוֹמוֹ הוּא לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשֹׂת" וְגוֹמֵר, וְאוֹמֵר: „אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", הָא כָּל הַיּוֹשֵׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה, נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: „רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם, כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ"; וּמַה אִם הַדָּם, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ,

---

משנה ברורה

מהמכות. **פטור** — שַׁמָּשׁ בית המשפט. **רצועה** — מַלְקָה. **גולה** — נָס אל אחת מעָרֵי המקלָט, שהָרַג אותו בשוֹגג. **נתקלקל** — הנִלְקָה, מרוב פחד. טו) **חַיָּבֵי כריתות** — הרשָׁעים שכתוב עליהם בתורה, כי אלהים יַכְרִית אותם בעד חטאתם. **נפטרו** — לא יכָּרתו עוד. **נוטל נפשו** — לוקחים ממנו את נפשו. **מצוה** — דבר טוב. **כמה וכמה** — בוַדאי. **ממקומו הוא לָמֵד** — הדבר הזה אנחנו לומדים מהמקום הזה, מאת אשר כתוב אצל חַיָּבֵי כריתות. **הָא** — הנה. **בר רבי** — בן רבי יהודה הנשיא, שקוראים לו „רבי". **הרי הוא אומר** — כתוב בתורה. **קצה** — מואס את זה. **הפורש** — אינו

הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר, גָּזֵל וַעֲרָיוֹת, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמַּדְתָּן, הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. **טז** רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר: רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: „ה׳ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר.

סליק מסכת מכות

משנה ברורה

אינו אוכל. **גָזֵל** – לקחת את שאינו שלו. **עֲרָיות** – לקחת אשה האסורָה לו. **שיזכה** – אלהים ישלח לו טוב. **לדורותיו** – לזַרְעוֹ.

טז) **רָצָה** – חָפֵץ. **לזַכּות** – להַצדיק. **ויאדִיר** – ויתקן את השומרים פקודֶיהָ.

שְׁבוּעוֹת

שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע. יְדִיעוֹת הַטּוּמְאָה, שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע. יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת שְׁתַּיִם. שֶׁהֵן אַרְבַּע. מַרְאוֹת

משנה ברורה

פרק א. א) **שבועות שתים** – כתוב בתורה, כי בשני אופנים אסור להִשָּׁבֵעַ לשקר: „אֶעֱשֶׂה" דבר יָדוּעַ ו„לא אֶעֱשׂה" אותו, זאת אומרת, „הן" ו„לָאו", אבל רק בעָתִיד, ואם לא קִיֵּם את שבועתו חַיָּב. **שהן ארבע** – החכמים מפָרשֵׁי התורה הוסיפו עוד שני אופנים של שבועָה. „הן" ו„לאו" של זמן עָבַר, „עשיתי" ו„לא עשיתי", ואם נשבע לשֶׁקר הוא חיָב. **ידיעות הטומאה שתים** – בתורה כתוב, כי בשני אופַנים חיָב האיש הטָמֵא, שנָגַע, למשל, במֵת, להביא קָרבָּן על חֲטָאתוֹ שחָטָא: אם שָׁכח שהוא טָמֵא ואכל בְּשַׂר של קָרבָּן, שהוא קדוש, או בא אל בֵּית המקדש. **שהן ארבע** – החכָמים הוסִיפו על זה: אם זָכַר כי הוא טמא, ורַק לא ידע, כי זה הוא בשר קדוש או בית המקדש, גם כן הוא צָריך להביא קרבן על חטָאתו. **יציאות השבת שתים** – כתוב בתורה, כי ביום השבת אָסור להוציא דבר מ„רשות היחיד", מבית של איש אחד, למשל אל „רשות הרבים", אל הרחוב, והאיסור הוא בשני אופַנים: אָסוּר לַעֲמוֹד ב„רשות היחיד" ולַקַחַת איזה חֵפֶץ ולהוציאוֹ בידו ל„רשות הרבים, ואָסוּר לַעמוד ב„רשות הרבים" ולהושִׁיט את היד ולָקַחַת מ„רשות הָיָחִיד" הֵחֵפֶץ ולְהוציאו ל„רשות הרבים". **שהן ארבע** – החכמים הוסִיפו, שאסור גם לַעמוד ב„רשות היחיד" ולהושִׁיט את היד ולהַכְנִיס איזה חֵפֶץ מ„רשות הרבים", ואסור לעמוד ב„רשות הרבים" ולהושיט את היד ולהַכְנִיס איזה

חפץ

נְגָעִים שְׁנַיִם, שֶׁהֵם אַרְבָּעָה. **ב** כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וִידִיעָה בְּסוֹף וְהַעֲלֵם בֵּינְתַיִם — הֲרֵי זֶה בְּ„עוֹלֶה וְיוֹרֵד". יֵשׁ בָּהּ בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בְּסוֹף — שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלֶה, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא בְּ„עוֹלֶה וְיוֹרֵד". **ג** אֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בְּסוֹף — שָׂעִיר

משנה ברורה

חֵפֶץ לרשות היָחיד. מַראות נגעִים שנים — כָּתוב בתורה, כי אם יהיה לאיש נֶגַע צָרַעַת הוא טָמֵא, והצָרַעַת יכולה להיות של שני מַראוֹת. שהן ארבע — החכָמים הוסיפו עוד שני מַראות של צָרַעַת שמטַמְאִים את האדם.

ב) כל שיש — עתה הוא מפָרֵש מה שהיה כָּתוב מתחִלָּה „ידיעות הטומאָה שתַּים שֶׁהן ארבע". ידיעה בתחלה — בראשונה ידע האיש, כי הוא טמא או כי הבשׂר קדוש או כי המקום הזה קדוש הוא. וידיעה בסוף — ואחרי אשר שָׁכַח את זה, נִזכַּר וידע עוד הפעם. והעלם בינתים — ורק באמצָע נֶעלַם הדבר ממנו והוא חָטָא. בעו"לה ויורד — אם האיש הוא עשיר, „עוֹלֶה", הוא מביא על חטָאתו שחָטא בשוֹגג קרבָּן ש"ל בהמה, ואם הוא „יורד", עָנִי, הוא מביא עוף לקרבן. אין בה ידיעה בסוף — לא זָכַר אחרי כן, כי הוא טָמֵא או הבשׂר קדוש או המקום קדוש, ואם כן לא יָדַע כלָל כי עשה חֵטא ואינו מביא קָרבָּן. שנעשׂה בפנים — השָׂעִיר שמַקרִיב הכהֵן הגדול ביום הכפורים וזוֹרֵק את דמו בפְנִים, בקדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. ויום הכפורים — והיום הקדוש הזה בעצמו. תולֶה — תוֹלֶה את חטָאתו, מוֹנֵעַ ממנו את העוֹנֶש הרָאוּי לו. שיודע לו — כי היה טמא או הבשר והמקום היו קדושים.

ג) אבל יש בה ידיעה בסוף — למָשָׁל, לא ידע כלל, כי הנוֹגֵעַ במֵת הוא טָמֵא, ואחרי שאכל בשׂר קדוש או בא אל המִקדש בטומאָתו נודַע

לו

הַנַּעֲשֶׂה בְחוּץ וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: „מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפּוּרִים”. עַל מַה שֶּׁזֶּה מְכַפֵּר זֶה מְכַפֵּר, מַה הַפְּנִימִי אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה, אַף הַחִיצוֹן אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה.
ד וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בְסוֹף — שְׂעִירֵי הָרְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׂעִירֵי הָרְגָלִים מְכַפְּרִין, אֲבָל לֹא שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; וְעַל מַה שְּׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין? — עַל הַטָּהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַשְּׂעִירִים כַּפָּרָתָן שָׁוָה: עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין עַל הַטָּהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא, שֶׁל רְגָלִים מְכַפְּרִין עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בְסוֹף וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים

משנה ברורה

לו הדבר. **הנעשה בחוץ** – השָׂעיר שהכהן הגדול מַקריב ביום הכפורים ואינו זורֵק מִדָמו בקֹדֶשׁ הַקֳדָשִׁים. **ויום הכפורים** – היום הקדוש הזה. **מכפֵּר** – מֵסִיר וסולֵחַ את חֶטְאתו. **שזה מכפר** – השָׂעיר שזורקים מִדָמו בקֹדֶשׁ הקדָשִׁים. **זה** – השעיר החִצון, שאין זורקים את דמו בפְּנִים; השָׂעיר הפנִימִי מכַפר אם יש לו ידיעָה בתחִלה ואין לו ידיעה בסוף, והחיצון אם אין לו ידיעה בתחִלָה ויש ידִיעָה בסוף.

ד) **ועל שאין בה** – לְמָשָׁל, לא ידע שנִטְמָא ולא נודע לו אחרי כן.

הרגָלים, ראשי חדשים – השעירים שמקריבים לפני אלהים בחג ובראש חדש. **טהור שאכל** – איש טָהור אכל דבר טמא, למשל, בשַׂר

קרבן

מְכַפֵּר עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַתְּחִלָּה, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בְסוֹף. אָמְרוּ לוֹ: מַהוּ שֶׁיִּקָּרְבוּ זֶה בָזֶה? אָמַר לָהֶם: יִקָּרֵבוּ. אָמְרוּ לוֹ: הוֹאִיל וְאֵין כַּפָּרָתָן שָׁוָה, הֵיאַךְ קְרֵבִין זֶה בָזֶה? אָמַר לָהֶם: כּוּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. **ה** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין עַל הַטָּהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא, מוּסִיף עֲלֵיהֶם שֶׁל רְגָלִים שֶׁמְּכַפְּרִין עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בְסוֹף; מוּסִיף עֲלֵיהֶן שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵן מְכַפְּרִין עַל הַטָּהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בְסוֹף וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַתְּחִלָּה, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בְסוֹף. אָמְרוּ לוֹ: מַהוּ שֶׁיִּקָּרְבוּ זֶה בָזֶה? אָמַר לָהֶם: הֵן! אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהוּ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים קְרֵבִין

משנה ברורה

קָרְבָּן שֶׁנָּגַע בְּמֵת. כַּפָּרָתָן שָׁוָה – השְּׂעִירִים של יום הכפורים, של החגים ושל ראשי החֳדָשִׁים מכפרין על דבר אחד. מקדש וקדָשָׁיו – כל מה שֶׁקָּרָה בבית המִקְדָּשׁ בנוֹגֵעַ לטומְאָה. היה רבי שִׁמעון אומר – כמו שֶׁכָּתוּב בתְחִלָּה. אמרו לו – יֶתֶר החכמים אשר בבית המִדְרָשׁ. שיקרבו זה בזה? המוּתָּר לְהַחְלִיף ולהקריב את השָׂעִיר של ראש חֹדֶשׁ, לְמָשָׁל, בְּחַג, או לְהֵיפֶךְ? הואיל ואין כפרתם שוה – הלא כל אחד מהשְּׂעִירִים האלה מְכַפֵּר על דבר אחר, לפי דִבְרֵי רבי שִׁמְעוֹן. טומאת מקדש – כל הדברים האלה יש בהם צד שָׁוֶה, שמְכַפרים על הטומאות שהיו בבית המקדש או בקרבנות.

ה) משמו – של רבי שִׁמעון. מוסיף עליהם – עוד יותר מהם מְכַפֵּר. קְרֵבִין

בראשי

בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, אֲבָל הֵיאַךְ שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים קְרֵבִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְכַפֵּר עַל כַּפָּרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהּ? אָמַר לָהֶם: כּוּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. ו וְעַל זְדוֹן טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו — שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין. וְעַל שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת הוּדַע וְלֹא הוּדַע, „עֲשֵׂה" וְ„לֹא תַעֲשֶׂה", כְּרֵיתוֹת, וּמִיתוֹת בֵּית דִּין — שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר. ז אֶחָד יִשְׂרְאֵלִים, אֶחָד כֹּהֲנִים וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ. מַה בֵּין יִשְׂרְאֵלִים לְכֹהֲנִים וּלְכֹהֵן מָשׁוּחַ? — אֶלָּא שֶׁדַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן

משנה ברורה

בראשי חדשים — זה מוּבָן לפי דבריך, לפי שהשעירים של יום הכפורים כוללים בתוכם את הכפרה, שמכפרים שעירי ראשי חדשים. **כלן באין לכפר** — ועִנְיָנָם אחד הוא.

ו) **ועל זדון** — עשה זאת במֵזיד, בכַוָנה רעה. **עברות** — עבר על דברי התורה. **הודע** — יודע שחטא או לא יידע. **„עשה"** — כתוב בתורה שיעשה דבו והוא לא עשה. **„לא תעשה"** — כתוב בתורה כי לא יעשה, והוא עשה. **כריתות** — חטאים, שאלהים מַכרית עליהן את האיש העושה אותם. **מיתות בית דין** — חטאים, שהשופטים מחיבים עליהם מִיתָה. **שעיר המשתלח** — ביום הכפורים היו שולחים שעיר אחד לַעֲזָאזֵל המדברה, והוא נושא אתו את כל חטאת בני ישראל.

ז) **כהן משוח** — הכהן הגדול, שמָשחו אותו בשֶׁמֶן המִשחה. **ואחד כהן משוח** — כלם מתכפרים בשעיר ששילחים אותו ביום הכפורים לַעֲזָאזֵל. **מה בין?** איזה הבדל יש? **שדם הפר** — שמביא הכהן הגדול לקרבן ביום הכפורים

אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כַּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים; כְּשֵׁם שֶׁוִּדּוּיוֹ שֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כַּךְ וִדּוּיוֹ שֶׁל פָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים.

פרק ב יְדִיעוֹת הַטּוּמְאָה שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע: נִטְמָא וְיָדַע, וְנֶעֶלְמָה מִמֶּנּוּ הַטּוּמְאָה וְזָכוּר אֶת הַקֹּדֶשׁ; נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ הַקֹּדֶשׁ וְזָכוּר אֶת הַטּוּמְאָה. נֶעֶלְמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה וְאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָדַע וּמִשֶּׁאָכַל יָדַע — הֲרֵי זֶה בְּ„עוֹלֶה וְיוֹרֵד". נִטְמָא וְיָדַע, וְנֶעֶלְמָה מִמֶּנּוּ טוּמְאָה וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ, נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ מִקְדָּשׁ וְזָכוּר אֶת הַטּוּמְאָה, נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ זֶה

משנה ברורה

הכִּפּוּרים. כשֵׁם — כְּמוֹ. שוידויו — הכהן סוֹמֵךְ את יָדיו על ראש השָּׂעיר ומתוַדֶּה עליו את עֲוֹנות בני ישראל.

פרק ב. א) ידיעות הטומאה — עִנְיָנֵי הטומאָה, שחַיָּב עלֵיהם האיש קָרבָּן. שתים שהן ארבע — בתורה כתובים שני אופנים, שחַיָּב עליהם, והחכָמִים הוסיפו עוד שנים. וידע — שנִטמָא. ונעלמה — שָׁכַח שהוא טָמֵא. וזכור את הקֹדש — וזוכר הוא, כי הבשר שהוא אוכל הוא קדוש או המָקום שבא אליו קדוש הוא; שני האופנים האלה כתובים בפֵרוש בתורה, שמֵבִיא האיש קרבָּן על שִׁגְגָתוֹ, אם נוֹדע לו אחרי כן. נעלַם ממנו הקֹדש — שכח, כי הבשר קָדוש או המָקום הוא קדוש; את שני האופנים האלה הוסיפו החכמים, וחיָב להביא קָרבָּן. זה וזה — שָׁכַח שהוא טָמֵא ולא ידע כי המָקום או הבָּשר הוא קדוש. עולה ויורד — אם הוא עשיר הוא מביא לקרבן בהמָה, ואם הוא עָני הוא מֵביא עוֹף. המקדש — המקום הקדוש.

וָזֶה וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ וְלֹא יָדַע וּמִשֶּׁיָּצָא יָדַע—הֲרֵי זֶה בְ„עוֹלֶה וְיוֹרֵד". ב אֶחָד הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה וְאֶחָד הַנִּכְנָס לְתוֹסֶפֶת הָעֲזָרָה: שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְמֶלֶךְ וְנָבִיא וְאוּרִים וְתוּמִּים וּבְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד וּבִשְׁתֵּי תוֹדוֹת וּבְשִׁיר וּבֵית דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם. הַפְּנִימִית נֶאֱכֶלֶת, וְהַחִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת. וְכָל שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְכָל אֵלּוּ, הַנִּכְנָס לְשָׁם אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ. ג נִטְמָא בָעֲזָרָה וְנֶעֶלְמָה מִמֶּנּוּ טוּמְאָה וְזָכוּר אֶת הַמִּקְדָּשׁ, נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ מִקְדָּשׁ וְזָכוּר לַטּוּמְאָה, נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה וְהִשְׁתַּחֲוָה, אוֹ שֶׁשָּׁהָה בִכְדֵי הִשְׁתַּחֲוָאָה, אוֹ בָא לוֹ בָאֲרוּכָּה—

משנה ברורה

ב) הנכנס לעֲזָרָה – הבא אל האולָם שבבית המקדש וטומאָתוֹ עליו, הוא חיָב קרבָּן. לתוספת העזרה – בא אל המקום שהוֹסִיפוּ אחרי כן על האולָם. מוסיפין על העיר – ירושלים, לעשות גם את המקום קדוש כמו העִיר. העזָרות – אולַמֵי בית המקדש. במלךְ ונביא – הם צרִיכִים לְהַסכִּים על זה. אורים ותומים – שואֲלִים על זה באלהִים על פי אַבני השוהַם שנושא הכהן הגדול על לבו, ועליהן חֲקוקות אותִיות. סַנהֶדרין – בית־הדין הגדול אשר בירושָלים צָריךְ להַסכִּים על זה. תודות – קרבַּן תוֹדָה לאלהִים. בשיר – הלויים משורְרִים מִזמורִים. הפנימית – קָרבַּן התוֹדָה, שנושאִים אותו מִבִּפְנִים על יד השופטִים. החיצוֹנה – שנושאם אותו מבַּחוּץ, לפני השופטים ההולכים. שלא נעשׂה בכל אלוּ – אם הוֹסִיפוּ על העִיר או על העזָרות ולא עָשׂוּ כַּכָּתוּב לפני זה. הנכנס – הבָּא.

ג) נטמא בעזרה – בתוךְ האולָם עצמו של בית המִקדָשׁ. ונעלמָה – ושכח. זה וזה – שָׁכח כי נטמָא וכי הוא נמצָא במִקדָשׁ. והשתחוָה – לֵאלהים, וטומאָתו עליו. ששָׁהָה בכדי השתחוָאָה – היה בעזָרָה זמַן המספִּיק להשתחוות

חַיָּב, בִּקְצָרָה—פָּטוּר; זוּ הִיא מִצְוַת „עֲשֵׂה" שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ. ד וְאֵיזוּ הִיא מִצְוַת „עֲשֵׂה" שֶׁבְּנִדָּה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ?—הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה וְאָמְרָה לוֹ „נִטְמֵאתִי" וּפֵרַשׁ מִיָּד—חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. ה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: „הַשֶּׁרֶץ", „וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ"—עַל הֶעְלֵם שֶׁרֶץ חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: „וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא"—עַל הֶעְלֵם טוּמְאָה חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: „וְנֶעְלַם" „וְנֶעְלַם", שְׁתֵּי פְּעָמִים—לְחַיֵּב עַל הֶעְלֵם טוּמְאָה וְעַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ.

פרק ג **שְׁבוּעוֹת** שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן אַרְבַּע: „שְׁבוּעָה

משנה ברורה

להִשְׁתַּחווֹת, אף כי לא השתַּחוָה. בארוּכה—היה יכוֹל לצֵאת מהעֲזָרָה בדרךְ קְצָרָה ויצא בארוּכָה. בִּקְצָרה—יצא בדרךְ הקְצָרָה ולא עָמד אף רגע. פטוּר—אינו חַיָּב להביא קרבָּן. מצוַת „עשֵׂה"—התורה צִוְּתָה לַעשות את זה: אם נטמָא בעֲזָרָה עליו תֵּכֶף לצֵאת.

ד) שחיבין עליה—כָּרֵת.

ה) „השרץ", „וְנֶעְלַם"—שתי המִלים האלה כתוּבוֹת זאת אצל זאת בתוֹרָה.

שֶׁרֶץ—גוּף מֵת של חיָה קטַנָּה, שהוּא טָמֵא. הֶעְלֵם שרץ—שכח כי נטמָא בשֶׁרֶץ או בטומאָה אחרֶת. העלֵם מקדש—אם שָׁכַח כי הבשר הוא קדוש או המקום הוא קָדוֹש. רבי עקיבא—הוּא אומר כדִבְרֵי רבי אליעֶזֶר ולוֹמֵד את זה מִפָּסוּק אחר. שתי פעמים—כתוּב זה בתוֹרָה. לחַיֵּב—קרבן; וכל הפֶּרֶק שלמעלָה הוּא על פי דברֵי רבי יִשְׁמָעֵאל.

פרק ג. א) שבועות שתים—שתי שבוּעוֹת כתוּבוֹת בתורה, שאָסוּר להִשָּׁבֵע לשֶׁקֶר. שהן ארבע—החֲכָמִים הוֹסִיפוּ עוד שתים.

שאוכל

שֶׁאוֹכַל" וְ"שֶׁלֹּא אוֹכַל", "שֶׁאָכַלְתִּי" וְ"שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי". "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל", וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא — חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵיכָן מָצִינוּ בְּאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהוּא חַיָּב — שֶׁזֶּה חַיָּב? אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ בִּמְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר וּמֵבִיא קָרְבָּן? "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל", וְאָכַל וְשָׁתָה — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה", וְאָכַל וְשָׁתָה — חַיָּב שְׁתַּיִם. ב "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל" וְאָכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כּוּסְמִין — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כּוּסְמִין" וְאָכַל — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. ג "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה" וְשָׁתָה מַשְׁקִין הַרְבֵּה — אֵינוֹ

משנה ברורה

שאוכַל ולא אוכַל – שתי אלה כתובות בתורה: נִשבַּע שיאכל ולא אָכל או נשבַּע שלא יאכל ואכָל. **שאכלתי ולא אכלתי** – החכָמים הוסיפו, כי גם הנִשבָּע שאָכַל ולא אָכל, שלא אָכַל ואָכַל, חיָב. **כל שהוא** – אכַל מעט מאד. **חיָב** – צָרִיך להביא קָרבָּן, אם עָשָׂה את זה בשוגֵג. **היכָן** – אֵיפֹה **באוכל כל שהוא** – אוכל מעט מאד מדָבָר אסור באכִילָה. **מדבר** – האיש בעַצמו מדַבֵּר ואומֵר, כי הדבָר הזה יהיה אָסור לו בַּאֲכִילָה, אף כי התורה לא אָסרָה את זה, אם כן רואים אֲנחנו, כי בשבועָה אין הכֹּל בין כֹּה וכֹה דוֹמֶה לִיֶתֶר הדבָרים שבתורָה. **אחת** – קרבן אחד. **שלא אוכַל ושלא אשתה** – בפֵרוש אמר את שנֵיהֶם, חיָב על שניהֶם.

ב) **פת חִטִּין** – לֶחם של קֶמַח חִטִּים. **על כל אחת** – שנשבַּע על כל דבר ודבר לבַד.

חַיָּב אֶלָּא אַחַת. „שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ" וְשָׁתָה – חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. ד „שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל", וְאָכַל אוֹכָלִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לַאֲכִילָה וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִשְׁתִיָּה – פָּטוּר. „שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל", וְאָכַל נְבֵלוֹת, טְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים – חַיָּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. אָמַר „קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי אִם אֲכַלְתִּי הַיּוֹם", וְהוּא אָכַל נְבֵלוֹת, טְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים – הֲרֵי אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה. ה אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עַצְמוֹ וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אֲחֵרִים, אֶחָד דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. כֵּיצַד? – אָמַר „שְׁבוּעָה שֶׁאֶתֵּן לְאִישׁ פְּלוֹנִי" וְ„שֶׁלֹּא אֶתֵּן", „שֶׁנָּתַתִּי" וְ„שֶׁלֹּא נָתַתִּי", „שֶׁאִישַׁן וְשֶׁלֹּא אִישָׁן", „שֶׁיָּשַׁנְתִּי" וְ„שֶׁלֹּא יָשַׁנְתִּי", „שֶׁאֶזְרוֹק צְרוֹר לַיָּם" וְ„שֶׁלֹּא אֶזְרוֹק", „שֶׁזָּרַקְתִּי" וְ„שֶׁלֹּא זָרַקְתִּי". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵינוֹ

משנה ברורה

ג) **יין ושמן ודבש** – נשבע על כל דבר לבד.

ד) **שֶׁאינן ראוּיִן לַאֲכִילָה** – אין איש אוכל דבָרים כאֵלֶה. **נבלות** – בשר בהמה מֵתָה. **טרֵפוֹת** – בשר בהמה, שהתורה או החכָמים אֲסָרוּהָ באכילָה. **שקָצים ורמָשים** – כל מִיני זוחֲלים טמֵאים. **חיָב** – שכָל הדבָרים האלה ראויים לַאֲכילָה, ורַק התורָה אָסרָה אותם. **קוֹנֵם** – אני נוֹדֵר ונשבָּע, כי אִשתִּי תהי אסורָה להנות מִמני. **אשתו אסורה** – שהלא אָכַל.

ה) **של עצמו** – נשבַּע על דבָרים הנוגעים רק לו, למשל, „אכלתי", „לא אכלתי". **של אחרים** – הנוגעים לאנשים אחרים. **שיש בהן ממָש** – יש לאיש הֲנָאָה מזה. **כיצד?** אֵיךְ הוא? **צרוֹר** – של כסף. **העָתִיד לבוא** – דבָרים שעוד יהיו; **רבי ישמָעֵאל אינו אומֵר** בכָּתוב לפני זה „שבועות

חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: „לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן, אֵין לִי אֶלָּא דְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה, דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן הֲרָעָה וַהֲטָבָה מִנַּיִן? אָמַר לוֹ: מֵרִבּוּי הַכָּתוּב. אָמַר לוֹ: אִם רִבָּה הַכָּתוּב לְכַךְ, רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ.

ו נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִטֵּל — פָּטוּר; לְקַיֵּם, וְלֹא קִיֵּם — פָּטוּר; שֶׁהָיָה בַדִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב, כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מָה אִם שְׁבוּעַת הָרְשׁוּת, שֶׁאֵינוֹ מוּשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי, הֲרֵי הוּא חַיָּב עָלֶיהָ, שְׁבוּעַת מִצְוָה, שֶׁהוּא מוּשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עָלֶיהָ?

משנה ברורה

שתַּים שֶׁהֵן אַרבע", ולפי דַעתּוֹ לא הוֹסִיפוּ החכָמים מאוּמָה על שני אופַנֵי השבוּעָה הכתוּבִים בתורה, וחיָב הוא רַק אם נשבע שיאכַל ולא אכל או שלא יאכַל ואָכַל, אבל לא על העבָר. אם כן – אם אתה לומד מהפָּסוּק הזה. הֲרָעָה והֲטָבָה – אם יוצא לאיש מזה טובה או רעה. מנין – מאַין אנחנוּ יודעים, שאם נשבַּע לשֶׁקר הוא חיָב. מרִבּוּי הכתוב – אחרי כן כתוּב בפָּסוּק ההוּא „לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא", אם כן הוֹסִיף הפסוּק גם את הנשבע בדבר שאין בו הֲרָעָה או הֲטָבָה. רִבָּה הכתוב לכָךְ – הוֹסִיף גם את השבוּעָה על העָבָר: „אכלתי" ולא אכל, „לא אכלתי" ואכל.

ו) לבטֵל את המצוה – לא לַעֲשׂות את אשר כתוּב בתוֹרָה. לקַיֵּם לעשות כַּכָּתוּב בתורה. שהיה בדין שיהא חיב – הייתי חושֵׁב שהנִשבַּע לְקַיֵּם את המִצְוָה ולא קיֵּם הוא חיָב. כדברי – כמו שאומר. שבוּעת הרשוּת – נשבַּע על דבר, שמוּתָּר לעשוֹתוֹ. מהר סיני – אלהים לא צִוָּה על זה בהַר סִיני. מצוָה – נשבע לקַיֵּם את המצוָה. אינו דין? האִם לא

צריך

אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁבוּעַת הָרְשׁוּת, שֶׁכֵּן עָשָׂה בָהּ לָאו כְּהֵן, תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת מִצְוָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָהּ לָאו כְּהֵן, שֶׁאִם נִשְׁבַּע לְבַטֵּל וְלֹא בִטֵּל פָּטוּר? ז „שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכְלֶנָּה" וַאֲכָלָהּ — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָת. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן „עוֹלֶה וְיוֹרֵד". שְׁבוּעַת שָׁוְא חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר. ח אֵיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא? — נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ לָאָדָם; אָמַר עַל הָעַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב, עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהִיא אִישׁ, נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאִי

משנה ברורה

צָרִיךְ להיות חַיָּב אם נשבַּע לקַיֵּם ולא קִיֵּם? אמרו לו — החכָמים שבבית המדרָש. אם אמרת — שהוא חַיָּב שבועה. לָאו כְּהֵן — נשבע שיַּעֲשֶׂה ולא עָשָׂה, או שלא יַעֲשֶׂה ועשָׂה אֶחד הוא. שבועת מצוה — נשבַּע לקַיֵּם את המצוָה. לבַטֵּל — אם נשבע לא לעשות את הכָּתוב בתורה לַעֲשׂוֹתוֹ, בוַדַּאי אינו חַיָּב אם עָשָׂה, בזֶה הלא אין שום סָפֵק, אם כן גם נשבע לעשות את הכָּתוב בתורה לַעֲשׂוֹתוֹ ולא עשה אינו חַיָּב על שבועָתוֹ.

ז) אלא אחת — שתי שבועות על דבר אחד-הן כאַחַת. שבועַת בִּטּוּי — השבועות הנזכָּרות למַעְלָה נקראות „שבועות בִּטּוּי", שבִּטֵּא, דִּבֵּר, בשפתיו שֶׁקֶר. זדונה — אם עָבַר על שבועָתוֹ בכַוָּנָה. מַכּוֹת — השופטים מצֻוִּים להַלקוֹתוֹ ארבָּעִים. עולה ויורד — עשיר מֵביא קרבָּן של בהמָה, ועָני של עוֹף. שבועת שָׁוְא — שבועָה של חִנָּם, הכֹּל יודעים שהדָּבָר הזה אינו אמת.

ח) הידוּעַ — כל האנָשים יודעים שֶׁשֶּׁקֶר הדבָר. שאי אפשָׁר — אינו יכֹל להיות

אֶפְשָׁר: „אִם לֹא רָאִיתִי גָמָל שֶׁפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר" וְ„אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ כְּקוֹרַת בֵּית הַבָּד". אָמַר לְעֵדִים „בּוֹאוּ וְהַעִידוּנִי!" — „שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נְעִידְךָ", נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת סוּכָּה, שֶׁלֹּא לִטּוֹל לוּלָב וְשֶׁלֹּא לְהָנִיחַ תְּפִילִין; זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר. **ט** „שְׁבוּעָה שֶׁאוֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכְלֶנָּה" — הָרִאשׁוֹנָה שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְהַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא. אֲכָלָהּ — עָבַר עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, לֹא אֲכָלָהּ — עָבַר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי. **י** שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים, בִּרְחוֹקִים וּבִקְרוֹבִים, בִּכְשֵׁרִים וּבִפְסוּלִין, בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין וּמִפִּי עַצְמוֹ; וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת

משנה ברורה

להיות. כקורַת בית הבָּד — בתמונַת וצורַת קורָה שכובשים בה את הזֵיתים בבית הבַּד. העידוני — אִמרו עָלי עֵדות בפני השופטים, והם נשבָּעים שלא יָעִידו, שזֶה הוא נשבע לבַטֵל את המצוָה. סֻכּה — בחג הסֻכּות. כמוֹל לולָב — לקחת בחג הסֻכות לולָב ולבָרֵךְ עליו. זדונה — עשׂה בכוָנָה רעה לעבור על שבועָתוֹ.

ט) שלא אוכלֶנה — נשבע שתי פעָמים באופן אַחֵר לדבר אחד. בִּטוּי — שבועה של שֶׁקֶר, שאם עָשָׂה לא כשבועָתוֹ הוא חיָב. שבועַת שָׁוא — נשבע לחִנָם, שהוא הלא מחוּיָב לאכֹל את הכִּכָּר לפי שבועָתוֹ הראשונָה.

י) נוהגת — חיב הנשבַּע לשֶׁקֶר. ברחוקים וקרובים — נשבַּע על דבר הנוֹגֵעַ לאנשים רחוקים או קרובים. כשרים ופסולים — הנוגע לַאֲנָשִׁים שהשופטִים מקַבלִים מהם עדות בהַעִידָם או לַאֲנשים שאין השופטים מאמינִים להם. מפי עצמו — נשבע בעַצמו או עָנה „אָמֵן" על השבועָה שהִשביעָהוּ אחֵר.

וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבַּן "עוֹלֶה וְיוֹרֵד". **יא** שְׁבוּעַת שָׁוְא נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים, בִּרְחוֹקִים וּבִקְרוֹבִים, בִּכְשֵׁרִים וּבִפְסוּלִים, בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִפְנֵי בֵית דִּין וּמִפִּי עַצְמוֹ; וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פְּטוּרִין. אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ הַמּוּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים — חַיָּב. כֵּיצַד? — אָמַר "לֹא אָכַלְתִּי הַיּוֹם וְלֹא הִנַּחְתִּי תְפִלִּין הַיּוֹם", "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — חַיָּב.

פרק ד **שְׁבוּעַת** הָעֵדוּת נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְנָשִׁים, בִּרְחוֹקִין וְלֹא בִקְרוֹבִין, בִּכְשֵׁרִים וְלֹא בִפְסוּלִין, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִרְאוּיִין לְהָעִיד, בִּפְנֵי בֵית דִּין, וְשֶׁלֹּא בִפְנֵי בֵית דִּין מִפִּי עַצְמוֹ. וּמִפִּי אֲחֵרִים אֵין חַיָּבִין עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בָהֶן בְּבֵית דִּין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ וּבֵין מִפִּי

משנה ברורה

יא) **אחת זו ואחת זו** — "שבועת בִּטוּי" וגם "שבועת שָׁוא". **המושבָּע מפי אחרים** — איש אחֵר השבִּיע אותו, והוא ענה "אָמֵן".

פרק ד. א) **שבועַת העדות** — איש נשבַּע, כי אינו יודֵע להַגיד עדות לַחבֵרו, ובאמֶת הוא יודֵעַ. **נוהגת** — חַיָב הנשבָּע לשֶׁקֶר. **בנשים** — אשה פסולָה לעֵדות בין כה וכה, נמצָא כי היא אינה מַפסִידה מאומה את הנשפָּט. **קרובין** — של הנשפטים פסולין לעדות. **פסולין** — אנשים לא נאמָנים, למשָׁל, שאין להם משלַח־יָד קבוע ומאַבּדים את זמַנם במִיני שחוק ומזה הם מוצאִים לַחמָם. **ראוין להעיד** — אבל לא מֶלֶךְ, למָשָׁל, שאֵינו חיָב לבוא ולהָעִיד בפני השופטים. **מפי עצמו** — נשבַּע בעצמו. **מפי אחרים** — אם השבִּיע אותו איש אַחֵר. **שיִכפְּרוּ** — שיַגִידוּ

את

אֲחֵרִים אֵינָן חַיָּבִין עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בָהֶן בְּבֵית דִּין. ב וְחַיָּבִין עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הָעֵדוּת, וְאֵינָן חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ. וּמַה הֵן חַיָּבִין עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה? — קָרְבָּן „עוֹלֶה וְיוֹרֵד". ג שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? — אָמַר לִשְׁנַיִם „בּוֹאוּ וַהֲעִידוּנִי!" — „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת", אוֹ שֶׁאָמְרוּ לוֹ „אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת" — „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם", וְאָמְרוּ „אָמֵן"! — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶן חָמֵשׁ פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ — פְּטוּרִים, כָּפְרוּ — חַיָּבִים עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶן חָמֵשׁ פְּעָמִים בִּפְנֵי בֵית דִּין וְכָפְרוּ — אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אֶחָת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם, הוֹאִיל וְאֵינָם יְכוֹלִים

משנה ברורה

את השֶּׁקֶר הזה. בבית דין – בפני השופטים.

ב) וחיָּבים – העֵדים הנשבָּעים לשֶׁקר. על זדון השבועה – אם עשו את הכּל בכוָּנָה רעה: יָדעו את העֵדות ויָדעו, כי המשַׁקֵּר חיָּב קרבָּן. ועל שגגתה – גם חיָּבים הם, אם לא ידעו, כי הנשבע לשקר חיָּב. עם זדון העדות – וידעו את העֵדות ולא חפצו להָעיד. עולה ויורד — עשיר מביא לקרבָּן בהֵמָה, ועָני מֵביא עוֹף.

ג) כיצד? איך היא? העידוני – הָעידו בפני השופטים שהאיש ההוא, למָשָׁל, חיָּב לי כסף. אמֵן – אֱמֶת. חוץ לבית דין – לא בפני השופטים. והודו – אמרו בעַצמָם, שהם יודעים לו עֵדות. פטורין — שהכפִּירָה של שבועַת העֵדות צריכה להיות דַוְקָא בפני השופטִים. כָּפרו— אמרו שֶׁקֶר גם בפני השופטים. על כל אחת – מחמש השבועות. הואיל – יַעַן כי. לחזור ולהודות – אם אמרו העֵדים בפני השופטים

שאינם

לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת. ד כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָת—שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין, בָּזֶה אַחַר זֶה—הָרִאשׁוֹן חַיָּב, וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר, כָּפַר אֶחָד וְהוֹדָה אֶחָד—הַכּוֹפֵר חַיָּב הָיוּ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים, כָּפְרָה הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כַּךְ כָּפְרָה הַשְּׁנִיָּה—שְׁתֵּיהֶם חַיָּבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵדוּת יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם בִּשְׁתֵּיהֶן. ה „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׂוּמֶת יָד וְגֶזֶל וַאֲבֵידָה"—„שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת"—אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אֶחָת; „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׂוּמֶת־יָד וְגֶזֶל וַאֲבֵידָה"—חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן

משנה ברורה

שאינם יודעים עֵדות, אין הם יכֹלים עוֹד לְהַגִּיד שהֵם יודעים, ואם כן הם חיָּבִים רק על הכפִירָה הראשונה; אבל אם אמרו שלא בפני השופטים, הם יכֹלים להגִיד אחרי כן, שהֵם יודעים עדות, וחיָּבים על כל כפִירָה לבָד.

ד) שניהם – שני העדים. חיב – שהוא מַפסִיד כסף לנשפָּט, כשאינו חָפֵץ להָעיד. פטור – בִהיות כי השֵׁני הוא עתָּה עֵד יָחִיד, שבין כה וכה עֵדותוֹ אינה מַספֶּקֶת, אינו חיָּב אם הוא שֶׁקֶר. כָּפַר – אמר בשֶׁקֶר, שאינו יודֵעַ עדות. והוֹדָה – האחד אמר, שהוא יוֹדֵעַ עדות. הכופר חיב – שעֵדותוֹ יַחַד עם עֵדות העֵד המוֹדֶה היתָה מַספֶּקֶת, נמצא הוא מַפסִיד כסף את הנשפָּט. כִּתֵּי עדים – קבוצות. בשתיהן – בכל קבוּצָה לבָד, והן אֵינָן נוֹגעות האַחת לשֵׁנית, וכאשֶׁר כָּפרו הן חיָּבוֹת.

ה) משביעַ אני – אמר איש אחד לעֵדִים. פקדון – הפקַדְתִּי אצלו דבר. תשׂוּמֶת יד – הִלְוֵיתִי אותו כסף. גֶזֶל – הוא גזַל ממני דבר. אבידָה – אבד

הַחִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין" — „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת" — אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת; „שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת, שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין" — חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. ו „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי נֶזֶק, וַחֲצִי נֶזֶק, תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל, תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁאָנַס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתִּי, פִּתָּה אֶת בִּתִּי, שֶׁהִכַּנִי בְנִי, שֶׁחָבַל בִּי חֲבֵרִי וְשֶׁהִדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים" — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. ז „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁאֲנִי כֹהֵן, שֶׁאֲנִי לֵוִי, שֶׁאֵינִי בֶן גְּרוּשָׁה, שֶׁאֵינִי בֶן חֲלוּצָה, שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי

משנה ברורה

אָבַד לי דָבָר והוא מָצא ואינו חָפֵץ להָשיב לי. **על כל אחת** – שעל כל דָבָר יש שבוּעָה לבָד.

ו) **נֶזֶק** – בהֶמתו אָכלה את תבואָתי או שִׁבּרָה את כֵּלַי. **חצי נזק** – אם בֶּהֱמַת האיש הִזִּיקָה לא בגופה כי אם בכֹחָה, למָשָׁל, דָרסָה על צרורות עֵצים ונִתַּז צרור אחד והִכָּה בכלי ושִׁבְּרוֹ, בעל הבהמָה משַׁלֵּם רק חצי הֶהֶיזֵק. **תשלומי כֶפל** – גָנַב ממני דָבָר והוא חַיָּב לשלֵם כפלַיִם, כמִשפָּט. **ארבעה וחמשה** – הגונב שור או שֶׂה וטבָחוֹ או מכָרו, משלם חמשה שְׁוָרִים בעַד השור וארבַּע צֹאן תחת השֶׂה. **שאנס, פִּתָּה** – משלם כסף לאב. **שהִכַּני** – ולא הוציא דָם על ידֵי המַכָּה, שאינו חַיָּב מיתָה. **גדישי** – עֲרֵמַת תבואָתי. **ביום הכפורים** – אֲפילוּ ביום הזה, שהוא חַיָּב על הַבעִירוֹ אֵשׁ כָּרֵת.

ז) **שאיני בן גרושה** – אִמִּי לא היתה אשָׁה גרושָׁה מאִישָׁהּ הראשון, כאשֶׁר נָשָׂא אותה אבי הכהֵן, ואני איני פָּסול להיות כהֵן, כדין בן

כֹּהֵן, שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי לֵוִי, שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה, שֶׁאֵינוֹ בֶּן חֲלוּצָה, שֶׁאֹנֵס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ, שֶׁפִּתָּה אֶת בִּתּוֹ, שֶׁחָבַל בִּי בְּנִי, שֶׁחָבַל בִּי חֲבֵרִי וְשֶׁהִדְלִיק גְּדִישִׁי בְּשַׁבָּת״ — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. ח „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן לִי״ — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל תְּבִיעַת מָמוֹן כְּפִקָּדוֹן. ט „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, כְּשֶׁתֵּדְעוּן לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי״ — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת. י עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר „מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם,

---

משנה ברורה

גרושָׁה. חלוּצָה — אמי לא היתה חֲלוּצָה בהִנָּשְׂאָה לאָבִי הכהֵן; אם מֵת איש, ובנים אין לו, חַיָּב אחיו לקחת לו לאִשָּׁה את האַלְמָנה או היא חולֶצֶת נעלו בפני השופטים ומודִיעָה, כי אינו חָפֵץ לקַחַת אותה; אשה כזאת אסורה להִנָּשֵׂא לכהֵן, ואם נָשָׂא אותה כהֵן, בניו אינם כהֲנִים. על כל הדבָרים האלה פטורִים העֵדים שֶׁנִּשׁבעוּ לשֶׁקֶר, לפי שאין בטַּעֲנוֹת האלה תְּבִיעַת כסף. שחָבַל בי בני — והוציא דָם ממֶּני על ידי ההַכָּאָה והוא חַיָּב מִיתָה ולא כסף. בשבת — שהחוֹבֵל או מַדְלִיק אֵשׁ חַיָּב מִיתָה, ואין פה טַעֲנַת כֶּסֶף.

ח) זוּז — שֵׁם מַטְבֵּעַ בארץ ישְׂרָאֵל. מָמוֹן — כסף. כפִקָּדוֹן — אם הִפְקִיד אֵצֶל חברו דבר והוא אינו מֵשִׁיב לו אותו, הנִשְׁפָּט האחָד תּוֹבֵעַ מהשֵּׁני כֶסף שהוא חַיָּב לו, אבל פה אֵין אִישׁ חַיָּב לו מאוּמָה, כי אם אֲפִילוּ אמר שיִתֵּן לו מָאתַיִם זוז, יָכוֹל הוא שלא לָתֵת, ומה יָעִידוּ העֵדִים?

ט) כשתֵּדעוּ — בֶּעָתִיד, ואחרי כן יָדְעוּ לו עֵדוּת ולא הֵעִידוּ. שקָּדמה שבועָה — היתה לפני העֵדוּת.

י) מַשביעַ אני עליכם — הִשְׁבִּיעַ את כל הנאסָפִים בבית הכנֶסֶת. אלו פטורין

שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִים לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי" — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּין לָהֶם. **יא** אָמַר לִשְׁנַיִם: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי" — "שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת", וְהֵם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת עֵד מִפִּי עֵד, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. **יב** שָׁלַח בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן הַנִּתְבָּע: "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּהוּ" — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ. **יג** "מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם", "מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם", "אוֹסַרְכֶם אָנִי" — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין; "בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; "בְּאַלֶף דָּלֶת"; "בְּיוּד הֵא" "בְּשַׁדַּי", "בִּצְבָאוֹת", "בְּחַנּוּן וְרַחוּם", "בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד" וּבְכָל הַכִּנּוּיִן — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. הַמְקַלֵּל

משנה ברורה

פטורין – העֵדים הנמצאים בין הָאֲסַפְסוּף פטורין, שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁבִּיעַ אותם בִּיחוּד.

יא) עֵד מפי עֵד – הֵם בעצמם לא ראו את הדבר, ורק אנשים אחרים ספרו להם, כי באו את הדבר הזה, ועֵדות כזאת אינה מועילה בין כֹּה וכֹה. פָּסוּל – איש שאין השופטים מקבלים עֵדוּתוֹ.

יב) ביד עבדו – התּוֹבֵעַ את הכסף שָׁלַח את עבדו לְהַגִּיד לעֵדים שֶׁיָּעִידוּ עליו. הנתבע – האיש שממנו תובעים את הכסף. יודעין לו – לתובע.

יג) חיבין – שֶׁכֻּלָּם הם לשונות של שבועה. פטורין – שאין זאת שבועה. אלף ודלת – בשם "אדוני", שכותבים באותיות האלה. יוד והא –

בשם

בְּכוּלָן – חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכוּלָן – חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵרוֹ בְּכוּלָן – עוֹבֵר בְּ„לֹא תַעֲשֶׂה". „יַכֶּכָה אֱלֹהִים", „וְכֵן יַכֶּכָה אֱלֹהִים" – זוֹ הִיא אָלָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה. „אַל יַכְּךָ וִיבָרֶכְךָ וְיֵיטַב לְךָ" – רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

פרק ה **שְׁבוּעַת** הַפִּקָּדוֹן נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים, בִּרְחוֹקִים וּבִקְרוֹבִים, בִּכְשֵׁרִים וּבִפְסוּלִים, בִּפְנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בִפְנֵי בֵית דִּין מִפִּי עַצְמוֹ, וּמִפִּי אֲחֵרִים אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְפּוֹר בּוֹ בְּבֵית דִּין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי

משנה ברורה

בשם „יָהּ". **הכנוין** – השמות של אלהים. **המקלל בכלן** – מקַלֵּל את האחד מהשֵּׁמות האלה. **וחכמים פוטרין** – עד שיקַלֵּל את השם המיוחָד „יְהוָֹה". **„לא תעשה"** – שאָסרָה התורָה לקַלֵּל את עצמו ואחרים. **וכן יַכֶּכָה** – שמע אחד אומר קלָלָה, ואמר לחברו: בקלָלָה הזאת יַכֶּה אותךָ אלֹהים. **אָלָה** – שבועה וקלָלָה. **אַל יַכְּךָ** – לא יַכֶּה אותךָ, אם תעִידֵני, ומבִינִים אנחנו, כי אם לא יָעִיד, יַכֶּה אותו אלהִים אומר הוא לו. **יבָרכךָ, ייטיב** – ואם לא יָעִיד, לא יבָרֵךְ ולא ייטִיב.

פרק ה. א) **שבועת הפקדון** – הִפקִיד אצלו דבר ואֵינו חָפֵץ להָשִׁיב לו, ויש עֵדִים שרָאוּ את זה. **נוהֶגת** – הנפקָד נשבָּע, כי לא לָקח ממנו מאומה ואחרי כן הודָה, הוא תָמיד חַיָּב. **בקרובים** – אפילו היה הנפקָד קרוב למַפקִיד. **פסולים** – אם היה הנפקָד איש, שאין השופטים מקַבלים ממנו עֵדות. **בית דין** – השופטים. **עצמו** – הוא הוצִיא את השבועָה מפיו. **ומפי אחרים** – ואם אחרים השביעוהו. **שיכפור** – ישַקֵּר.

יאמר

עַצְמוֹ, בֵּין מִפִּי אֲחֵרִים — כֵּיוָן שֶׁכָּפַר בּוֹ חַיָּב. וְחַיָּב עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ. וּמַה הוּא חַיָּב עַל זְדוֹנָהּ? — אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. ב שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? — אָמַר לוֹ: „תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ!" — „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי", אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: „אֵין לְךָ בְּיָדִי" — „מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר „אָמֵן" — הֲרֵי זֶה חַיָּב. הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חָמֵשׁ פְּעָמִים בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְכָפַר — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת. ג הָיוּ חֲמִשָּׁה תוֹבְעִין אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: „תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ" — „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי" — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא

משנה ברורה

יאמַר: לא לקחתי את הפִּקדון. כֵּיוָן שכָּפר — כַּאֲשֶׁר שִׁקֵּר. חַיָּב — אפילו אם כָּפַר שלא בפני השופטים. זדון השבועה — עשה הכֹּל בכוָנה רעה: ידע שלָקח מהאיש הזה פִּקדון וידע כי הנשבע לשֶׁקר חַיָּב. ועל שגגתה — לא ידע כי הנשבַּע לשֶׁקר הוא חַיָּב. עם זדון הפִּקָּדון — אֲבָל ידע, כי לָקח ממנו פקדון. אינו חַיָּב על שגגתה — אם היה כל הדבר בשוֹגג אינו חַיָּב. אשם בכסף שקלים — צָרִיךְ להָבִיא על חטָאתוֹ קרבַּן „אָשָׁם" שמחִירו שני שקָלים לכל הפָּחות.

ב) מַשביעֲךָ אני — התּוֹבֵעַ אמַר את השבועה והנִתבָּע אמר „אָמֵן" וכָפַר — שִׁקֵּר, אמר שאין לו בידו מאומה. לַחזור ולהודוֹת — אַחַר כל שבועָה הוא יכֹל להודוֹת, כי הפִּקָּדון נמצָא אצלו, ואם כן כל שבועָה הוא דבר לבָד.

ג) אותו — את האיש האחד. ולא לךָ ולא לךָ — אומר הוא שבועָה לכל אחד

אַחַת, „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ"— חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה בָּאַחֲרוֹנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. „תֵּן לִי פִּקָּדוֹן, תְּשׂוּמֶת־יָד, גָּזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ"—„שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי"—אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן, תְּשׂוּמֶת־יָד, גָּזֵל וַאֲבֵדָה"— חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. „תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ"—„שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי"— אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, „שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין"—חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִילוּ אָמַר „חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכֻסֶּמֶת"—חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת. ד „אָנַסְתָּ וּפִתִּיתָ אֶת בִּתִּי", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִתִּיתִי"—„מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—חַיָּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס

משנה ברורה

אחד לְבָד. שבועה בָּאחרונה – ואם לא, אז השבועָה היא רַק לרִאשׁוֹן, ולָאחרונים אין שבועָה. תשׂוּמֶת יד – הַלְוָאָה. גזל – גָּזַלְתָּ ממני. אֲבֵדָה – מָצָאתָ אֲבֵדָתִי ואֵינְךָ מֵשִׁיב לִי. חִטָּה ושׂעורה – בלָשׁוֹן יָחִיד, בּוָּנָתוֹ על כל הַמִּין.

ד) קְנָס – כסף שלא היה צָרִיךְ לשַׁלֵּם על פי החֹק, והתּוֹרָה חִיְּבָה אותו לשַׁלֵּם, לְמַעַן יִזָּהֵר שלא לעשׂות את הדבר הזה עוד הפעם. על פי עצמו – אם הוֹדָה בעַצמוֹ על החֵטא הזה שעָשָׂה, אינו חַיָּב לשַׁלֵּם קְנָס, אם

עַל פִּי עַצְמוֹ. מְשַׁלֵּם בּוֹשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ.
ה „גָּנַבְתָּ אֶת שׁוֹרִי", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא גָנַבְתִּי"— „מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—חַיָּב. גָּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי"—מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"— פָּטוּר. הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי, וְהוּא אוֹמֵר „לֹא הֵמִית"—„מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—חַיָּב. „הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא הֵמִית"—„מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—פָּטוּר. אָמַר לוֹ „חָבַלְתָּ בִי וְעָשִׂיתָ בִי חַבּוּרָה", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא חָבַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי בְךָ חַבּוּרָה"—„מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—חַיָּב. אָמַר לוֹ עַבְדּוֹ: „הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמִּיתָ אֶת עֵינִי", וְהוּא אוֹמֵר: „לֹא הִפַּלְתִּי וְלֹא סִמִּיתִי"—„מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר „אָמֵן"—פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל

משנה ברורה

אם כן אינו חיָב להָביא קרבָּן אם כֶּפֶר כֶּסֶף של קנָס. **בושת ופגם**— שאין זה קנָס.

ה) **לא טבחתי ומכרתי**—ואיני חיָב לשַׁלֵּם חמשה שוָרים בעד השור וארבע צאן תחת השֶׂה. **פטור**—שהלא על עֶצֶם הגנֵיבָה הוא מודֶה וכופֵר רק על הקנָס, שקִנסָה אותו התורה לשַׁלֵּם יותר מאשר גָנַב. **המית שורך את עבדי**—אינו צָריך לשלֵם מאומה על פי דין, והתורה קִנסָה אותו לשלם שלשים שקלים, וכופֵר על קנָס ונשבַּע, פטור על שבועָתו. **הִפלת את שני וסמית**—אם בַּעַל הבית הִפִּיל את שֵׁן עַבדו הכנַעֲנִי או עִוֵּר את עינו, הוא חיָב להוציא אותו לחָפשי, וזה הוא קנָס. **על פי עצמו**—אם הודָה מעצמו שהוא חיָב את הכסף הוא צָריך לשַׁלֵּם, שאין

הכסף

פִּי עַצְמוֹ—חַיָּב, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ—פָּטוּר.

פרק ו **שְׁבוּעַת** הַדַּיָּנִין הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶסֶף וְהַהוֹדָאָה בְּשָׁוֶה פְרוּטָה. וְאִם אֵין הַהוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה—פָּטוּר. כֵּיצַד? — „שְׁתֵּי כֶסֶף לִי בְיָדְךָ״— „אֵין לְךָ בְיָדִי אֶלָּא פְרוּטָה״—פָּטוּר; „שְׁתֵּי כֶסֶף וּפְרוּטָה לִי בְיָדְךָ״—„אֵין לְךָ בְיָדִי אֶלָּא פְרוּטָה״— חַיָּב „מָנֶה לִי בְיָדְךָ״—„אֵין לְךָ בְיָדִי״—פָּטוּר; „מָנֶה לִי בְיָדְךָ״—„אֵין לְךָ בְיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינַר״—חַיָּב. „מָנֶה לְאַבָּא בְיָדְךָ״—„אֵין לְךָ בְיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים

משנה ברורה

הכסף הזה קנָם, חיָב הוא אם נשבַּע על הכסף הזה לשֶׁקֶר. **אינו משלם על פי עצמו** – כסף של קנָם. **פטור** – על שבועָתו שנשבע לשָׁקֶר.

פרק ו. א) **שבועת הדַיָנין** – השבועָה, אשר השופטים משבִּיעִים את הנִתבַּע. **הטַעֲנָה שתי כסף** – איש אחד תובֵעַ מהשני לא פָּחות מסכום שתי „כֶסֶף״, מין מטבֵעַ לפָנים בארץ ישראל, חֵלֶק השִׁשִּׁי של הדִינַר, והנתבַּע כופֵר ואומר, כי אינו חַיָב לו מאוּמָה. **וההוֹדאה שוה פרוטָה** – ואחרי כן הודָה הנתבַּע, כי הוא חיָב לו פרוטָה אחת, לכל הפָחות, ועל הנִשאָר הוא כופֵר כבַתחִלָה, מחַיבים אותו השופטים להַשָּבֵעַ, כי אמֶת דבָריו. **אין ההודאה ממין הטענה** – אם הנִתבַּע הודָה, כי הוא חיָב לתובֵעַ דבר אחֵר, שאין התובֵעַ מבַקֵש כלָל ממנו. **שתי כסף יש לי** – חיָב אתה לי כֶּסֶף כמִשקַל שתי שִׁשִּׁיות של דִינַר. **פרוטה** – נחֹשֶׁת כמִשקַל פרוטָה. **פטור** – שהודָה בדבר שאין איש תובֵעַ ממנו ואינו חיָב שבועָה. **מָנֶה** – מאה זוז. **אין לךָ בידי** – מאומה, כופר על הכֹל. **לאבא בידךָ** – כמדומֶה לי, שאתה חיָב לאבי מנה, באופן כזה אֲפילוּ אם הוא מוֹדֶה במקצָת פטור משבועָה על השאָר. **מֵשיב אבדה** –

משיב

דִּינַר״ – פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה. ב „מָנֶה לִי בְיָדְךָ״, אָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים „הֵן״; לְמָחָר אָמַר לוֹ „תְּנֶיהָ לִי״ – „נְתַתִּיהָ לְךָ״ – פָּטוּר, „אֵין לְךָ בְּיָדִי״ – חַיָּב. „מָנֶה לִי בְיָדְךָ״, אָמַר לוֹ „הֵן״ – „אַל תִּתְּנָהּ לִי אֶלָּא בְעֵדִים!״; לְמָחָר אָמַר לוֹ „תְּנֶיהָ לִי״ – „נְתַתִּיו לְךָ״ – חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִתְּנוֹ בְעֵדִים. ג „לִיטְרָא זָהָב יֵשׁ לִי בְיָדְךָ״ – „אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לִיטְרָא כֶסֶף״ – פָּטוּר; „דִּינַר זָהָב יֵשׁ לִי בְיָדְךָ״ – „אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא דִינַר כֶּסֶף וּטְרִיסִית וּפוּנְדְיוֹן וּפְרוּטָה״ – חַיָּב, שֶׁהַכֹּל מִין מַטְבֵּעַ אֶחָת. „כּוֹר תְּבוּאָה יֵשׁ לִי בְיָדְךָ״ – „אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ קִטְנִית״ – פָּטוּר; „כּוֹר פֵּרוֹת יֵשׁ לִי בְיָדְךָ״ – „אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ קִטְנִית״ – חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית בִּכְלַל פֵּרוֹת. טְעָנוֹ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִשְׂעוֹרִים – פָּטוּר, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב.

משנה ברורה

מֵשִׁיב לו דבר שאָבַד ממֶנו, שהיה לו קַל מאד לשַׁקֵּר לו חָפֵץ על הכֹּל, לפי שלא התוֹבֵעַ בעַצמו, כי אם אָביו נָתַן לו את הכסף.

ב) בפני עדים – עֵדִים שמעו את הדבר. אין לךָ בידי – והלא יש עדים שהוֹדָה שהוא חַיָּב, על כן מחַיבִין אותו לשַׁלֵּם. לִתנו לו בעדים – בפֵּרוּש אמר לו, שבּוֹקא בפני עדים יָשִׁיב לו את הכסף.

ג) לִיטְרָא – משקָל יָדוּעַ. פטור – שהוֹדָה לו על דָבר שלא תָּבַע ממנו. וטְרִיסִית ופוּנדיון – כל המַטבְּעוֹת האלה נכלָלִים בדינַר זהב וקטַנים ממנו. כּוֹר – מדת התבואה. לֶתֶךְ – חצי כור. קִטנִית – המִלָּה „תבואה״ אינה כוללָה בתוכה קִטנִית, ואין זה הוֹדָאָה ממין הטַעֲנָה. טְעָנוֹ – תָּבַע ממנו. מחַיֵּב – רַבָּן גמליאֵל אומר, כי אם ההוֹדָאָה אינה ממין הטַעֲנה,

הַטּוֹעֵן לַחֲבֵרוֹ בְּכַדֵּי שֶׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בְּקַנְקַנִּים — אַדְמוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹדָה לוֹ מִקְצָת מִמִּין הַטַּעֲנָה — יִשָּׁבֵעַ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַהוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן. טְעָנוֹ כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, וְהוֹדָה בְּכֵלִים וְכָפַר בְּקַרְקָעוֹת, בְּקַרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכֵלִים — פָּטוּר. הוֹדָה בְּמִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת — פָּטוּר, בְּמִקְצָת הַכֵּלִים — חַיָּב, שֶׁהַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת זוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת לִשָּׁבַע עֲלֵיהֶן. ד אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן, אֲבָל נִשְׁבָּעִים לְקָטָן וּלְהַקְדֵּשׁ. ה וְאֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין

משנה ברורה

הוא גם כן חַיָּב שבוּעָה על מה שהוא כוֹפֵר. **בקנקנים** – אמר, כי לקח ממנו רַק את הַכַּדִּים והם היו רֵיקִים. **הואיל** – יען כי. **ממין הטענה** – מהדָּבָר שתָּבַע, שהוא תָּבַע גם כדים וגם שֶׁמֶן. **אין ההודאה** – הוא תבַע ממנו שמן והוא מודה לו על כַּדִּים; **רואה אני** – מוצאים חֵן בעיני. **קרקעות** – שדה או כרם. **פטור** – דבכָל אופן אין נשבָּעִים על תביעַת אֲדָמָה. **במקצת הכלים** – הודה שהוא חַיָּב חֵלֶק מהכּלים שתָּבַע. **חַיָּב** – שבועה על הכל, אף על הַקַּרְקָעוֹת. **נכָסים שאין להם אחריות** – רכוש שאינו עומֵד תמיד ברשות בעָלָיו, שיכֹלִים להַעֲבִירוֹ לרשות איש אחר, למָשָׁל, כֵּלִים. **זוֹקְקִין** – מחַיְּבִים. **שיש להם אחריות** – נמצָאים תָּמיד ברשות בעלֵיהם, קַרְקַע.

ד) **חֵרֵשׁ** – שאינו שומע ואינו מדבר. **נשבעין לקטן** – אם על פי הדִּין צָרִיךְ התוֹבֵעַ להשָּׁבֵעַ שלא קִבֵּל עוֹד והוא לוֹקֵחַ מהנתבַּע, נשבַּע הוא אף אם הנתבַּע הוא קָטָן ולוקחַ. **להַקְדֵּשׁ** – רכוש בית המקדָּשׁ; אם

הלוה

נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶם: הָעֲבָדִים, הַשְּׁטָרוֹת, הַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת; אֵין בָּהֶן תַּשְׁלוּמֵי־כֶפֶל וְלֹא תַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נִשְׁבָּע, נוֹשֵׂא שָׂכָר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדָשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן, וְשֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן אֵין נִשְׁבָּעִים עֲלֵיהֶן. ו רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּקַרְקַע וְאֵינָן כְּקַרְקַע, וְאֵין חֲכָמִים מוֹדִים לוֹ; כֵּיצַד? — „עֶשֶׂר גְּפָנִים טְעוּנוֹת מָסַרְתִּי לְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר „אֵינָן אֶלָּא חָמֵשׁ", רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב שְׁבוּעָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְחוּבָּר לְקַרְקַע, הֲרֵי הוּא

משנה ברורה

הלָּוֶה מָסַר כל רכושו להֶקְדֵּשׁ, המַלְוֶה נִשְׁבַּע ולוקֵחַ.

ה) תשלומי כפל — גַּנָּב צָרִיךְ לשלם כפלַים, ואם גָּנַב אחד מאלה אינו משלם כפלָיִם. ארבעה וחמשה — אם הַגַּנָּב טָבַח וּמָכַר את השור והשֶּׂה שגָּנַב, הוא משַׁלֵּם חמשה בעד השור וארבעה בעד השֶּׂה. שומר חנם — מסר את הדבָרים האלה לשומר שאינו לוקֵחַ שָׂכָר בעד שמירָתו. אינו נשבע — אם גָּנְבוּ את הדבָר ההוא מיד השומר, הוא נשבַּע שאמֶת דבָריו ואינו משַׁלֵּם, ובדבָרים האלה אינו נשבַּע כלָל. נושא שָׂכר — שומר המקבֵּל שָׂכָר משַׁלם אם נָגְבוּ ממנו, אבל לא על הדבָרים האלה. שחיב באחריותָן — אם ההֶקְדֵּשׁ הוא דבר כזה, שאִם אָבַד המַקדיש חַיָּב לתת אַחֵר במקומו, הוא עומֵד ברשותו, ונִשְׁבָּעִין עליו.

ו) שהן כקרקע — הם מחובָּרים לארץ. ואינן כקרקע — ואין משפָּטָם כמשפַּט קרקַע. מודים לו — כל החכָמים אין אומרים כָּמוהו. טעונות — נושאות פרי. והלָּה — הזה, הנתבָע. שבמדָה — צָרִיךְ שיתבַּע ממנו דבר

כְּקַרְקַע. אֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן; כֵּיצַד? — „בַּיִת מָלֵא מָסַרְתִּי לְךָ", כִּיס מָלֵא מָסַרְתִּי לְךָ", וְהַלָּה אוֹמֵר „אֵינִי יוֹדֵעַ. אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל" — פָּטוּר; זֶה אוֹמֵר „עַד הַזִּיז", וְזֶה אוֹמֵר „עַד הַחַלּוֹן" — חַיָּב. ז הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן וְאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן, אָמַר לוֹ „סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשֶׁקֶל הָיָה שָׁוֶה". וְהַלָּה אוֹמֵר „לֹא כִי, אֶלָּא סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה" — פָּטוּר; „סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשֶׁקֶל הָיָה שָׁוֶה". וְהַלָּה אוֹמֵר „לֹא כִי אֶלָּא סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים הָיָה שָׁוֶה" — חַיָּב. „סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה", וְהַלָּה אוֹמֵר „לֹא כִי, אֶלָּא סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה" — פָּטוּר. „סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה", וְהַלָּה אוֹמֵר „לֹא כִי, אֶלָּא סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וַחֲמִשָּׁה דִינָרִים הָיָה שָׁוֶה" — חַיָּב; וּמִי נִשְׁבָּע? מִי

משנה ברורה

ידוע, שהוא נִמְדָד בְּמִדָּה או שוקלים אותו במאזנַים או מונים אותו במספָּר. נוטֵל פטור – שאין פה מִדָה ידועָה. הַזִּיז – קורָה בולֶטֶת מן הכותל. חַיָּב – שיש מִדָה ידועָה.

ז) סלע – ארבעה דינרים. שֶׁקֶל – שני דינרים. ושקל היה שָׁוה – וחַיָּב אתה לָתֵת לי עוד שֶׁקֶל. והלה אומר – הלֹוֶה. לא כי – לא כֵן; שלשה דינרים שוֶה – הוא מודֶה במִקצָת. ושנים היה שוה – שני סלָעִים היה מחִיר הַמשכון וצָרִיךְ אתה לְהָשִׁיב לי סלַע אחד העוֹדֵף על סכום הַהַלְוָאָה. והלה אומר – הַמַלְוֶה. שהפקדון אצלו – המלוה שהַמשכון

שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ: שֶׁמָּא יִשָּׁבַע זֶה וְיוֹצִיא הַלֶּה אֶת הַפִּקָּדוֹן.

פרק ז כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה — נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין. וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין: הַשָּׂכִיר, הַנִּגְזָל, הַנֶּחְבָּל, שֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה וְהַחֶנְוָנִי עַל פִּנְקָסוֹ. הַשָּׂכִיר כֵּיצַד? — אָמַר לוֹ „תֵּן לִי שְׂכָרִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ!" הוּא אוֹמֵר „נָתַתִּי", וְהַלָּה אוֹמֵר „לֹא נָטַלְתִּי" — הוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהֵא שָׁם מִקְצַת הוֹדָאָה; כֵּיצַד? — אָמַר לוֹ „תֵּן

משנה ברורה

נמצא אצלו. שמא ישבע זה — פן ישבע הלוֶה, כמה היה מחיר המשכון שנָתן. הלָה — המלוֶה. הפקדון — ויראו הכל שנשבַּע הלוה לשֶׁקר.

פרק ז. א) הנשבעין שבתורה — שכָּתוב בתורה, שצָריך להשבֵע. נשבעין — שאֵינם חַיָּבִים כסף. ונוטלין — נשבעים שהשני חיָבלהם כסף ולוקחים. השכיר — פוֹעֵל העובד אצלבַעל הבית, הוא אומר, כי לא קִבֵּל עוד את שְׂכָרו ובַעל הבַּית אומר, כי כבָר נתן לו, השָׂכִיר נשבַּע שלא לקח עוד ובַעל הבית משלם לו. הנגזָל — גָזַל מחבֵרו דָבר והוא אומר שהוא הֵשִׁיב את הדָבר לבעָלָיו והנִגזָל אומר, כי לא קִבֵּל, הוא נשבַּע ולוקח. הנחבָּל — חָבַל בחברו וצָריך לשַׁלֵם לו כסף ואומר, כי כבָר שִׁלֵם והנֶחבָל אומר, כי לא קִבֵּל עוד, הוא נשבַּע ולוקח. שכנגדו חשוד — האיש אשר עליו להשָׁבֵעַ ולהיות פטור מלשַׁלֵם הוא איש, שאין השופטים מַאמינים לו על שבועתו, על כן נשבע האיש שכנֶגדו, התובֵעַ, ולוקח. על פנקסו — אם בספרי חשבונותיו כתוב כי איש קנה מעמו, הוא נשבַּע ולוקח. והלה — השָׂכִיר. מקצת הוראה — צָריך שיהֵא הנתבַּע מודֶה על חֵלֶק מהתביעָה, דַוְקא אז נשבַּע השָׂכִיר, כמו בכל ענְיָנֵי

שבועות

לִי שְׂכָרִי חֲמִשִּׁים דִּינַר, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ!" וְהוּא אוֹמֵר „הִתְקַבַּלְתָּ דִּינַר זָהָב". ב הַנִּגְזָל כֵּיצַד?—הָיוּ מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, הוּא אוֹמֵר „כֵּלַי נָטַלְתָּ", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא נָטַלְתִּי"—הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהֵא שָׁם מִקְצַת הוֹדָאָה; כֵּיצַד?—אָמַר לוֹ „שְׁנֵי כֵלִים נָטַלְתָּ", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא אֶחָד". ג הַנֶּחְבָּל כֵּיצַד?—הָיוּ מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס תַּחַת יָדוֹ שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל, וְאָמַר לוֹ „חָבַלְתָּ בִּי", וְהוּא אוֹמֵר „לֹא חָבַלְתִּי"—הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהֵא שָׁם מִקְצַת הוֹדָאָה; כֵּיצַד?—אָמַר לוֹ „חָבַלְתָּ בִּי שְׁתַּיִם", וְהַלָּה אוֹמֵר "לֹא חָבַלְתִּי בְּךָ אֶלָּא אַחַת". ד וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה כֵּיצַד?—אַחַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאַחַת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וַאֲפִילוּ

משנה ברורה

שבועות, שצריכה להיות הודָאה במקצָת. **דינר זהב** – עשרים וחמשה דינרי כסף.

ב) **למַשכנו שלא ברשות** – לַקחת ממנו מַשכּוֹן על הלוָאָתו והשופטים לא צִווּהוּ על זה, שאָסור לעשות כן וזהו כמו גזֵלָה. **נטלת** – לקחת. **נשבע** – הלוֶה.

ג) **שנכנַס תחת ידו שלֵם** – לפני אשר הִכָּה אותו היה הנחבָּל בלי מום. **חבוּל** – בַּעל מום. **נשבע** – הנחבָּל. **שתים** – שני מוּמים עשית בי.

ד) **חשוד** – כּבָר נשבע פעם אחת לשֶׁקר. **שבועת העדות** – נשבע שאינו יודע לְהָעִיד עדות ונמצא שהוא יודע. **שבועת הפקדון** – נשבע שלא לקח

שְׁבוּעַת שָׁוְא. הָיָה אֶחָד מֵהֶן מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא, מַלְוֶה בְּרִבִּית, מַפְרִיחַ יוֹנִים וְסוֹחֵר שְׁבִיעִית — שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. הָיוּ שְׁנֵיהֶן חֲשׁוּדִין — חָזְרָה הַשְּׁבוּעָה לִמְקוֹמָהּ; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יַחֲלוֹקוּ. ה וְהַחֶנְוָנִי עַל פִּנְקָסוֹ כֵּיצַד? — לֹא שֶׁיֹּאמַר לוֹ „כָּתוּב עַל פִּנְקָסִי, שֶׁאַתָּה חַיָּב לִי מָאתַיִם זוּז", אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ „תֵּן לִבְנִי סָאתַיִם חִטִּין", „תֵּן לְפוֹעֲלַי בְּסֶלַע מָעוֹת" — הוּא אוֹמֵר „נָתַתִּי", וְהֵן אוֹמְרִים „לֹא נָטַלְנוּ" הוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל וְהֵן נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. אָמַר בֶּן נַנָּס: כֵּיצַד אֵלּוּ וָאֵלּוּ בָּאִין לִידֵי שְׁבוּעַת שָׁוְא? אֶלָּא הוּא נוֹטֵל שֶׁלֹּא בִשְׁבוּעָה וְהֵן נוֹטְלִין שֶׁלֹּא בִשְׁבוּעָה. ו אָמַר לְחֶנְוָנִי „תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת", וְנָתַן לוֹ, אָמַר לוֹ „תֵּן לִי אֶת הַדִּינָר", אָמַר לוֹ „נְתַתִּיו לְךָ וּנְתַתּוֹ בְּאוּנְפְּלִי" —

משנה ברורה

לקח פקדון מבעליו ונמצא שלקח. **שבועת שוא** – נשבע על דבר, שהכל יודעים שהוא שקר. **בקוביא** – מין שחוק כזה, ומזה הוא מוצא לחמו ואין לו פרנסה אחרת. **מפריחי יונים** – נותנים ליונים לעוף, ויונת מי ממהרת לעוף, הוא הזוכה. **שביעית** – פרות השנה השביעית, שנת השמטה, שאכור לעשות בהם סחורה. **שכנגדו** – השני, הנתבע. **חזרה שבועה** – צריך להשבע החיב על פי החק. **סאתים** – שתי סאה, מדת התבואה. **מעות** – מטבעות קטנים. **הוא אומר** – החנוני. **והן** – הבן או הפועלים. **נשבע** – כי נתן לפועלים. **ונוטל** – מבעל הבית. **נשבעין** – כי לא לקחו מהחנוני ונוטלין מבעל הבית. **שבועת שוא** – או החנוני או הפועלים בודאי נשבעים באופן כזה לשקר.

באונפלי

יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת; נָתַן לוֹ הַדִּינַר, אָמַר לוֹ „תֵּן לִי אֶת הַפֵּרוֹת", אָמַר לוֹ „נְתַתִּים לְךָ וְהוֹלַכְתָּן לְתוֹךְ בֵּיתֶךָ" — יִשָּׁבַע חֶנְוָנִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁהַפֵּרוֹת בְּיָדוֹ — יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. אָמַר לְשׁוּלְחָנִי „תֵּן לִי בְּדִינַר מָעוֹת", וְנָתַן לוֹ. אָמַר לוֹ „תֵּן לִי אֶת הַדִּינַר", אָמַר לוֹ „נְתַתִּיו לְךָ וּנְתַתּוֹ בְּאוּנְפְּלִי" — יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת; נָתַן לוֹ אֶת הַדִּינַר, אָמַר לוֹ „תֵּן לִי אֶת הַמָּעוֹת", אָמַר לוֹ „נְתַתִּים לְךָ וְהִשְׁלַכְתָּ לְתוֹךְ כִּיסֶךָ" — יִשָּׁבַע שׁוּלְחָנִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין דֶּרֶךְ שׁוּלְחָנִי לִיתֵּן אִיסָר, עַד שֶׁיִּטּוֹל דִּינָרוֹ. ז כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ: הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. עֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. מִנְּכָסִים

משנה ברורה

ו) באוּנפְּלִי — כיס שבו הכסף. ישבע בעל הבית — שנָתַן את הדינר ופטור. ישבע חנוני — שנתן לו את הפרות. ידו על העליונה — טַעֲנוֹתָיו נשמָעים, הוא נשבַע ואינו נותֵן. שולחני — איש המַחלִיף מטבעות גדולים בקטַנים מעות — מַטבעות קטנים. איסר — מטבֵּעַ קטן. שיטול דינָרו — לפני שהוא לוקח את המטבעַ הגדול, ואם האיסר הוא בידי בעַל הבית, סִימָן הוא כי כבָר לָקח ממנו השולחָני את הדִינר.

ז) כשם שאמרו — במקום אחר אמרו החכָמים באוֹפן כזה. הפוגֶמֶת כתובתה — אשה שכָּתב לה אִישָׁהּ כפר כריתות, הוא חיָב לתת לה סכום ידועַ של כסף על פי שטָר הנקרא „כתובָּה", ואם האשה אומרת שקִבלָה חֵלֶק מן ה„כתובה" והבַּעל אומר, שנתן לה את הכל. הפוגֶמֶת — מַחְסִיבָה, מודָה שקבלה מקצָת. לא תפרע — לא תקַח את השאָר. שהיא פרוּעָה — שהבַּעל פָּרַע, שִׁלֵּם לה את כסף ה„כתובה". מנכסים משועבדים —

מכר

מִשּׁוּעְבָּדִים וּמִנִּכְסֵי יְתוֹמִים לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִשְׁבוּעָה, הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְפָנָיו לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִשְׁבוּעָה, וְכֵן הַיְתוֹמִים לֹא יִפָּרְעוּ אֶלָּא בִשְׁבוּעָה: שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא פִקְּדָנוּ אַבָּא וְלֹא אָמַר לָנוּ אַבָּא וְשֶׁלֹּא מָצִינוּ בֵּין שִׁטְרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֲפִילוּ נוֹלַד הַבֵּן לְאַחַר מִיתַת הָאָב — הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁאָמַר הָאָב בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ „שְׁטָר זֶה אֵינוֹ פָרוּעַ" — הוּא נוֹטֵל שֶׁלֹּא בִשְׁבוּעָה. **ח** וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִים שֶׁלֹּא בְטַעֲנָה: הַשּׁוּתָּפִין, הָאֲרִיסִין, הָאַפּוֹטְרוֹפִּין,

---

משנה ברורה

מכר הבעל את נכסיו והיא צריכה לִגְבּוֹת מן הקונים את שׂדותיו, כמִשׁפָּט. מנכסי יתומים — מת הבעל והיא צריכה לקחת את כתובתה מיתומיו. הנפרעת — הגובה, הלוקחת. וכן היתומים — התובעים את הכסף שנתן אביהם. שלא פקדנו — לא צוה לשום איש להגיד לנו, ששטר זה פרוע — לא מצאנו כתוב אצלו שקבל את הכסף המגיע לו על פי השטר הזה. הרי זה נשבע — „שלא פקדנו אבא" וכדומה. הוא נוטל — יורשו לוקח.

ח) שלא בטענה — אף כי אינו תובע מאומה, ובכל זאת הוא יכל להשביעו בפני השופטים שלא לקח ממנו שום דבר. השותפין — היו שני אנשים שותפים, ואחד החזיק בידו כסף השותפות וסחר בו, יכל השותף השני להשביעו שלא לקח מחלקו המגיע לו מאומה. האריסין — המקבל מחברו שדה לזורעה ולהלק ביניהם את התבואה, יכל בעל השדה להשביע את האריס המקבל, שלא לקח מחלקו מאומה. האפוטרופין — איש שמת והניח בנים קטנים, השופטים עושים את איש אחד לאפוטרופוס על רכושו, וכאשר יגדלו היתומים והוא מוסר להם את רכוש אביהם, הם יכולים

הָאִשָּׁה הַנּוֹשֵׂאת וְהַנּוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבֶן הַבָּיִת: אָמַר לוֹ „מָה אַתָּה טוֹעֲנֵנִי?" – „רְצוֹנִי שֶׁתִּשָּׁבַע לִי" – חַיָּב. חָלְקוּ הַשּׁוּתָּפִין וְהָאֲרִיסִין – אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ; נִתְגַּלְגְּלָה לוֹ שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר – מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל; וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה.

פרק ח אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין הֵן: שׁוֹמֵר חִנָּם, שׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר. שׁוֹמֵר חִנָּם נִשְׁבַּע עַל הַכֹּל; הַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל; נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר – נִשְׁבָּעִין עַל הַשְּׁבוּרָה, עַל הַשְּׁבוּיָה

משנה ברורה

יכולים לדרוש שישבע שלא לקח מאומה משלהם. **הנושאת ונותנת** – קונה ומוכרת בשביל בעלה. **בן הבית** – אחד מהאחים המתעסק בעד כלם. **אמר לו** – אחד מהנזכרים למעלה לתובע. **טוענני** – תובע ממני. **רצוני** אני חפץ. **חלקו** – כל אלה הנזכרים כבר נחלקו מהתובע, למשל, השותפין חלקו ביניהם את השותפות, האריסים כבר השיבו את השדה לבעלו, האפוטרופוס כבר מסר את הנכסים ליתומים וכן כלם **נתגלגלה לו** – היה הנתבע חיב לתובע. **מגלגלין עליו** – מחייבין אותו להשבע אף שכבר עבר הזמן. **והשביעית** – שנת השמטה. **משמטת** – פוטרת מן השבועה, למשל, תבע ממנו כסף והודה במקצת, שחיב שבועה, ובאה השנה השביעית, אינו צריך להשבע, שבין כה וכה שנת השמטה פוטרת את הלוה מלהשיב את הלואתו, ואין לו עונה על מה להשבע.

פרק ח. א) **שומר חנם** – שאינו לוקח כסף על שמירתו. **שומר שכר** – שלוקח כסף. **השוכר** – למשל, בהמה לעבוד בה, והוא חיב גם לשמור אותה בעת שהיא אצלו. **נשבע על הכל** – בכל אופן שנאבד הדבר שהוא שומר, הוא נשבע שלא לקח אותו לעצמו ואינו משלם. **נשבעין** – ואין משלמים. **השבורה** – אם הבהמה שברה את רגלה, למשל.

השבויה

וְעַל הַמֵּתָה וּמְשַׁלְּמִים אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגְּנֵיבָה. ב אָמַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם „הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ „מֵת", וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; „נִשְׁבַּר", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; „נִשְׁבָּה", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; „נִגְנַב", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ אָבַד; „אָבַד", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב — „מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר „אָמֵן" — פָּטוּר. ג „הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ „אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד — „מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר „אָמֵן" — פָּטוּר. „הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ „אָבַד" — „מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר „אָמֵן", וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁאֲכָלוֹ —

משנה ברורה

השבויה — כאו חַיָּלִים ולקחו אותה בשבי. **המתה** — אם מתה הבהמה, לפי שבכָל הדברים האלה לא היה השומֵר יכֹל לעשות מאומה למַעַן עֲצוֹר בעד הדבר, האבדה, הגניבה — נֶאבדה הבהמה או נְגָבוּהָ, בזה השומר אָשֵׁם. שהיה עליו לִשמור.

ב) **אמר** — בעל הבית. **היכָן?** איפה הוא? **והוא** — ובאמֶת, לא מת השור. **שנשבר** — כי אם נשבַּר. **פטור** — לפי שבֵּין בטַעֲנָה של שֶׁקֶר בין בטַענה של אמת שומר חִנָּם פטור מלשַׁלֵּם ולא גָרַם בשִׁקרוֹ הפסֵד לבעל הבית.

ג) **היכן שורי?** — אמר בעל השור לשומר חִנָּם: איפה שורי? **סָח** — מדבֵּר, לא נתתָּ לי כלָל שור לשמור אותו. **והוא שמֵת** — ובאמֶת נתן לו שור לשמור והשור מת. **פטור** — שבין כה וכה אינו משלֵּם. **מעידין**

אותו

מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, הוֹדָה מֵעַצְמוֹ — מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. "הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ "נִגְנָב" "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי", וְאָמַר "אָמֵן", וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ — מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵפֶל, הוֹדָה מֵעַצְמוֹ — מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. ד אָמַר לְאֶחָד בַּשּׁוּק "הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ?" וְהוּא אוֹמֵר "לֹא גָנַבְתִּי", וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ — מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵפֶל, טָבַח וּמָכַר — מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רָאָה עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין אָמַר "גָּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי" — אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. ה אָמַר לְשׁוֹאֵל "הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ "מֵת" וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; "נִשְׁבָּר", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; "נִשְׁבָּה", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד; "נִגְנַב",

---

משנה ברורה

אותו — מעידים עליו. **הקרן** — מחיר השור ששִׁקֵּר בו. **שֶׁגְּנָבוֹ** — השׁומר עצמו. **כפל** — כְּכָל גַּנָּב המשַׁלֵּם כפלַיִם. **וחומֶש** — בַּהֲשִׁיבוֹ את מחיר השׁור הוא מוסיף לְבַ‍ל את חֲמִשִׁית מחירו. **ואשם** — ומֵביא קרבן "אָשָׁם" לאלהים על חטאתו.

ד) **טבח ומכר** — את השׁור שגנב שָׁחַט ואכל את בשׂרו או מכר אותו לאיש אחר. **ארבעה וחמשה** — חמשה שְׁוָרִים בעד השׁור וארבע צאן בעד השֶּׂה, כְּדִין גַּנָּב העושׂה זה. **שממשמשין** — הולכים וקרבים לְהָעִיד עליו. **ולא מכרתי** — והעֵדים מעידים שהוא גם טָבַח או מָכַר. **קֶרֶן** — שׁור אחד שהודה, גם חומֶש הוא מוסיף ו"אָשָׁם" לאלהים, שהלא הוֹדָה מעצמו על עֶצֶם הַגְּנֵבָה.

וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ אָבַד; "אָבַד", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנָב — "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — פָּטוּר. ו "הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ "אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד — "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — חַיָּב. אָמַר לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׂוֹכֵר "הֵיכָן שׁוֹרִי?" אָמַר לוֹ "מֵת", וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה; "נִשְׁבַּר", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבָּה; "נִשְׁבָּה", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ "נִשְׁבַּר"; "נִגְנַב", וְהוּא שֶׁאָבַד; "אָבַד", וְהוּא שֶׁנִּגְנַב — "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — פָּטוּר. "מֵת", אוֹ "נִשְׁבַּר", אוֹ "נִשְׁבָּה", וְהוּא שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד — "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — חַיָּב, "אָבַד", אוֹ "נִגְנָב", וְהוּא שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה — "מַשְׁבִּיעֲךָ אָנִי", וְאָמַר "אָמֵן" — פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁנֶּה מֵחוֹבָה לְחוֹבָה, מִפְּטוּר

משנה ברורה

ה) פטור — על שבועתו, לפי שלא כִּוֵּן כלל להרוִיח על ידי שבועתו ושקרו, שבין כה וכה הוא חַיָּב לשלם.

ו) היכן שורי? אמר בעל השור לשואל. סָח — מדבר, לא שאלתי מאתך שום שור. חיב — שבשבועתו הלא חפץ לפטור את עצמו. מת, נשבר, נשבה — שומר שכר ושוכר בין כה וכה פטורים. נגנב, נאבד — הם בין כה וכה חַיָּבִים. המשַׁנֶּה — האומר שקר. מחובה לחובה — לפי האמת ולפי השקר הוא חַיָּב. מפטור לפטור — לפי זה ולפי זה הוא פטור. מפטור לחובה — לפי האמת הוא פטור ולפי דבריו יוצא שהוא חַיָּב. פטור — אין מחיבים אותו בעד שבועתו, שהיא אינה מביאה לו

שום

לְפָטוּר וּמִפָּטוּר לְחוֹבָה – פָּטוּר, מֵחוֹבָה לְפָטוּר – חַיָּב. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַנִּשְׁבַּע לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ – חַיָּב, לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ – פָּטוּר.

משנה ברורה

שום טובה. מחוֹבָה לפטור – לפי האמֶת הוא חַיָּב ולפי דבָריו בשֶׁקֶר הוא פטור. חַיָּב – על שבועת השֶׁקֶר. להָקֵל – לעשות לעצמו יותר קַל. להחמִיר – לעשות לעצמו קָשֶׁה.

אבות פרק א

מֹשֶׁה

קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

ב שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל

משנה ברורה

פרק א. א) ומְסָרָהּ – והוא לִמֵּד אותה את יהוֹשֻׁעַ בן נון תלמידו ומָסַר לו את כל חֻקֶּיהָ. **לזקנים** – שהֶאֱרִיכוּ ימים אחרי מות יהושע ושפטו את העם אחריו, והשופטים האלה מסרו את התורה איש לאיש. **לנביאים** – כן נִמְשַׁךְ עד תְּחִלַּת ימי הנביאים, המַתְחִילִים משמוּאֵל הַנָּביא, וּמֵאָז היו הנביאים מוֹרֵי העם. **כנֶסֶת הגדולה** – בתְּחִלַּת ימי הבית השני פָּסְקוּ הנביאים מישראל, ובעת ההיא נאספו חכמי ישראל ובראשם עֶזְרָא הסוֹפֵר לִכְנֵסִיָּה, אֲסֵפָה, גדולה והִנְהִיגוּ מִנְהָגִים רבים. **הם אמרו** – אנשי כנֶסת הגדולה. **הווּ מתוּנים** – אל תְּמַהֲרוּ לשפוט את חַבְרֵיכֶם ולְהַרְשִׁיעָם, כי אם דִּרְשׁוּ וְחִקְרוּ היטב ודעוּ מה עשׂוּ. **הַעֲמִידוּ תלמידים** – לַמְּדוּ את התורה לתלמידים רבים, לְמַעַן תָּפוּץ תורה. **ועשׂוּ סְיָג** – עשׂוּ גָּדֵר לתורה, שִׁמְרוּ אותה ואַל תעברו על מה שכתוב בה.

ב) שמעון הצדיק – כהן גדול בזמן בית המקדש השני. **משְּׁיָרֵי** – מן הנשְׁאָרִים, האחרונים. **העולם עומד** – מתְקַיְּמִים האנשים בעולם.

הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים.
ג אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ־סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם. ד יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר: יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם.
ה יוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר: יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לָרְוָחָה, וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ, וְאַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה; בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ, קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת

משנה ברורה

התורה – שלומדים תורָה וחכמה ויודעים מה לַעשׂות. **העבודה** – עבודת הקרבנות ועשיית מצות התורה. **גמלות חסדים** – עושים טובה איש לרעהו ונזהָרים שלא לעשות לשֵׁני, מה שאינם חפצים כי יעשו להם.

ג) **קִבֵּל** – את התורה ממורו שמעון הצדיק. **הרב** – האדון. **על מְנָת** – למען. **פְּרָס** – שכר. **לקַבל פרס** – אל תעשו את מִצוות אלהים מפני שמקַוִּים אתם לקבל שָׂכָר על זה, כי אם עֲשׂוּ מפני האַהֲבָה שאוהבים אתם את אלהיכם. **מורא שמים** – יִרְאַת אלהים ואהבָה.

ד) **בית וַעַד** – בית אסֵפַת החכָמים, השתַּדֵל כי יהיו החכָמים מבָאֵי ביתךָ. **מתאַבֵּק** – היֵה מכוסֶה באָבָק שהם מעלים ברַגליהם בלכתָּם, והכוונה לֵךְ אחרֵיהם אל המקום שהם הולכים ולמַד מהם תורה.

ה) **פתוּחַ לָרְוָחָה** – וכל עָני יבוא אליו וימצא לו את אשר צָרִיךְ לו. **שִׂיחָה** – דבָרים. **באִשתו אמרו** – שאָסור להַרבות עמָה שִׂיחָה. **קַל**

וחומר

חֲבֵרוֹ. מִכַּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַמַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ, וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם. ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר: עֲשֵׂה לְךָ רַב, וּקְנֵה לְךָ חָבֵר, וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. ז נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר: הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע, וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע, וְאַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפֻּרְעָנוּת. ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי אוֹמֵר: אַל תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין, וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים, וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִין,

---

משנה ברורה

וחוֹמֶר – אם הדבר הקל, להַרבות שיחה עם אשתו, אסור, הדבר החָמוּר, הקָשה, להרבות שיחָה עם אֵשֶׁת חברו, בוַדַאי אסור. גורם – עושה. ובוטל – אינו לומד תורה. גֵיהִנֹם – מקום משפט הרשָׁעים בעולם הבא.

ו) רַב – לְמֵד תורה מפי מורֶה. חָבר – רְאֵה, כי יהיה לךָ חָבֵר טוב, שתִלמַד ממנו ללכת בדרך טובה, דָן – שופט. לכַף זכות – בַּקֵש להַצדיק אותו.

ז) אל תִתחַבֵּר – אל תהיה חָבר לרָשע, פן תלמד ממנו לעשות רָע. מן הפורעָנות – אל תַּחשוב, כי הרָשע לא יְקַבֵּל גמול על מעשיו הרָעים, אֲפילו אם אתה רואה, שטוב לו כָּעֵת.

ח) כעורכֵי הדַיָנין – כראשי השופטים ואתם אומרים את המשפט מבלי לחקור ולדרוש הרבה. בַעלי דִינים – האנשים אשר להם מִשפט. כרשעים – אף אם אחד מבעלי הדִין הוא איש גדול, אל תכַבֵּד אותו יותר מֵאֵת בַּעַל הדִין השני, והוא יהיה בעיניךָ רָשָׁע, וכשֶׁנִפטָרים – וכשֶׁהֵם הולכים

מלפניך

כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. ט שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אוֹמֵר: הֱוֵי מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ, שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר: אֱהַב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת, וְאַל תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת. יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר: חֲכָמִים, הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. יב הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם הִלֵּל אוֹמֵר: הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה.

משנה ברורה

מלפָנֶיךָ. כזַכָּאים – צדיקים. את הדין – לעשות כפי שהורֵיתָ להם על פי התורה.

ט) לחקור – לשאול אותם שאֵלות רבות ולהִוָּכַח אם אֱמֶת דבריהם. וֶהֱוֵי זָהיר – השופֵט צריךְ להִשָּׁמֵר בִּבְרוּ עם העֵדים, למען לא ילמדו מדבָריו לדַבֵּר שֶׁקֶר.

י) הרַבָּנות – האַדְנות, אל תַּחפוץ להיות אָדון, יושב בָּטֵל. לרָשות – לשָׂרים הממונים בארץ, למַען קַבֵּל טובות מהם, כי אם הִשָּׁעֵן על עצמְךָ ואל תבטַח בנדיבים.

יא) הִזָּהֲרוּ בדבריכם – שלא תדברו דבָרים כאלה, שתלמִידֵיכם יוכלו לטעות על יָדָם. חובַת גלות – פן יהיה עלֵיכם לגלות ממקומכם שאתם יושבים בו אל מקום אחֵר. מים הרעים – מקום שנמצָאים בו אנשים רָעים. וישתו – האנשים הרעים הָהֵם ידברו על לב תלמידיכם את דבריכם ועי"ז יעשו רע. שם שָׁמַים – שם אלהים מחוּלָל על זה.

יב) של אהרֹן – הוא היה אוהב מאד את השָׁלום. הבריות – האנָשים.

הוי

יג. הוא הָיָה אוֹמֵר: נְגִיד שְׁמָא–אֲבַד שְׁמֵהּ, וּדְלָא מוֹסִיף–יָסֵף, וּדְלָא יַלִּיף–קְטָלָא חַיָּב, וּדְאִשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא–חֲלָף. יד הוּא הָיָה אוֹמֵר: אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי? וְאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתָי? טו שַׁמַּאי אוֹמֵר: עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע, אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, וְאַל תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת. יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר: כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי

משנה ברורה

יג) היה אומר–הִלֵּל עלה לארץ ישראל מבָּבֶל ארץ מוֹלַדתו ולָכֵן הוא מדבר לפעָמים בשָׂפָה הָאֲרַמִית. נגיד שמָא–מי שֶׁשמו נמשָׁךְ, מפורסָם בעולם לחָכם, ואחרי כן הוא פוסֵק ללמוד ובוטֵחַ בחכמָתו. אֲבַד שמָא–בקָרוב יאבד את שמו. ודלָא מוסיף–החָכם שאינו מוסיף ללמוד ולהשׂכיל. יָסִיף–יָמות. ודלָא יַלִיף–האיש שאינו לומד מאומה. קטָלא חיָב–חַיָב מִיתָה. ודאִשתַמש בתָגָא–החָכם שמִשתמֵש בכֶּתֶר, זאת אומֶרת, בכבוד התורה, הוא יודע שאיש לא יָעֵיז להוכיחו על מעשָׂיו ועושה רע. חֲלָף–יַחֲלוף מן העולם.

יד) אין אני לי–אם אני לא אֶעֱזור לעצמי, מי יושיעֵני? וכשֶׁאני לעצמי–והאיש בעצמו אין לו בכל זאת להתגָאות, כי במֶה נֶחשָׁב הוא? לא עכשָׁו–אם על האיש לעשות אֵיזה דבר, יַחשוב כי אם לא עתָּה יַעשֶׂה זאת, מָתי יעשֶׂה? ולא יִדחֶה את הדָבר.

טו) קֶבַע–לַמֵד תורה בקבִיעות, תָּמיד. פנים יפות–באהבָה ובפָנים מאִירות.

טז) רַב–מורֶה שילַמֵד אותךָ תורָה. מן הסָפֵק–התרחק, אל תעשה דבר שאינךָ יודֵע אל נָכון שמותָר לעשותו. לעַשֵׂר–להפריש את החֵלֶק

העשירי

בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לְגוּף טוֹב מִשְׁתִיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה, וְכָל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא. יח רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַל שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הָאֱמֶת וְעַל הַדִּין וְעַל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: „אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם".

פרק ב רַבִּי אוֹמֵר: אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם?–כָּל שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם; וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת, וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה

משנה ברורה

העִשּׂוּרִי, הנִּתָּן מהתבוּאָה ללְוִיִּם. אֻמְדּוֹת–על פי האֹמֶד, כי אם תמדוד את התבואָה במדה, ואז תדַע כמה להפריש מַעֲשֵׂר.

יז) המִּדְרָשׁ–לִמּוּד התורה. המַּעֲשֶׂה–עֲשִׂיַּת המִצוות. המרבה–מדַבֵּר הרבה, בוַדַּאי יֹאמַר גם דָבָר לא נָאֶה ויֶחֱטָא.

יח) העולם קַיָּם–מתקימִים האנשים בעולם. הדִּין–שיש משפט בעולם וגמול לעושי רָע.

פרק ב. א) רַבִּי–רבי יהודָה הנשיא מאחרוני התַּנָּאִים, הוא סִדֵּר את המִשְׁנָיוֹת. שֶׁיָּבוֹר–שִׁיִּבְחַר. לעוֹשֶׂיהָ–לאיש העושה את המעשים האלה. מן האָדם–וכל האנשים מהַלְלִים אותו על כן. במִצוה קַלָּה–השָּׁמֵר לעשׂות אף את הדבר הקַל שצִוְּתָה התורה, כמו את הדבר הקָשֶׁה. מַתַּן שְׂכָרָן–השָּׂכָר שישַׁלֵּם אלהים לעושי הטוב. הֶפסֵד מִצוה–אם אתה עושה מה שכתוב בתורה ומפסיד על ידי זה, חֲשׁוֹב על דבר השָּׂכָר, שתקַבֵּל מאת האלהים על עֲשׂוֹתְךָ הטוב בעיניו. ושְׂכַר עֲבֵרָה–אם אתה עושה דבר רע ואתה משתַּכֵּר על ידי זה, חֲשׁוֹב על הדבר העוֹנֶשׁ,

שיעניש

כְּנֶגֶד הַפְסֵדָהּ. הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים, וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה: דַּע מַה לְמַעְלָה מִמְּךָ, עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים. ב רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מַשְׁכַּחַת עָוֹן, וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן, וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצִּבּוּר, יִהְיוּ עוֹסְקִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם, וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד, וְאַתֶּם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם. ג הֱווּ זְהִירִין בָּרָשׁוּת, שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לְאָדָם, אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָן, נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בִּשְׁעַת הֲנָאָתָן, וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ. ד הוּא

משנה ברורה

שֶׁיַּעֲנִישׁ אותךָ האלהים על מעשֶׂיךָ הרעים. הסתַּכל – הַבֵּט וראה. אין אתה בא – לא תעשה דבר רָע. למעלה ממךָ – חֲשׁוֹב תמיד על דבר האלהים אשר למעלָה.

ב) דֶרךְ ארץ – שלא יבטַח האיש רַק על תורָתו וחכמתו ויעסוק גם במלָאכָה, כדֶרךְ כל הארץ. שיגִיעַת – אם עָמֵל האיש בתורה ו[illegible]לאכה, הוא שוכח לעשות רָע. גוררת עון – מושֶׁכת אחרֶיה חֵטא. עם הצִּבּוּר – עם הֲמוֹן העָם עושים דבר לטובָתָם. לשֵׁם שָׁמים – בשֵׁם אלהים, ישתַּדלו לעשות את הדבר כּיָאוּת. שזכות אבותם – ואז תעמוד להם צִדקַת אבותיהם וצדקָתָם הם. מסיַעתם – עוזרת להם. ואַתם – המִתעסקִים בצָרכֵי הצבור ועושים דבר לטובָתו. מַעלֶה אני – משַׁלם אני לכם. עֲשִׂיתֶם – כמו לו הוֹצֵאתֶם את כספכֶם לזה.

ג) בּרָשׁוּת – אל תבטחו בשָׂרים הממונים בארץ. ואין עומדין – לעזור לאיש. דָחקוֹ – צָרָתוֹ.

הָיָה אוֹמֵר: עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ, בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ. הִלֵּל אוֹמֵר: אַל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, וְאַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ, וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע, וְאַל תֹּאמַר „לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה", שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה. ה הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא, וְלֹא עַם הָאָרֶץ

משנה ברורה

ד) הוא – בֶּן גמליאל. רצונו – של האלהים, כמו לו חָפצת לַעשות אתה את זה. כדי שיעשה – בעד זה יַעֲשׂה אלהים מה שאתה חפץ. בַּטֵל רצונך – אל תעשה מה שאתה חָפץ, כי אם מה שהוא חפץ, כדֵי שיבַטֵל – בעד זה יעשה הוא כרצונך בנוֹגֵעַ לאחֵרים. מן הצבור – אם כל האנשים עושים כן, אַל תעשה אתה אחרֶת. בעצמך – אל תתפָּאֵר שאתה צַדיק וישָר, פן יָבוא עוד לידך חֵטא ולא תוּכַל עמוד כנֶגדו. תָּדִין – תַּרשִׁיעַ אותו בעשותו רע. שתַּגִיע – עד שתִּמָּצֵא אתה במַצָב כזה שהוא היה נמצא, כי אז, יוּכַל היות, שגם אתה תעשֶׂה כמוהו, ולָמה אתה מַרשִׁיעֵהוּ? שאֶפשַר לִשמוֹעַ – בַּאֵר דבריך בָּרור ולא תאמר, כי אפשָר (יוכל היות) שיבִינוּם אף אם לא יהיו ברוּרים. שסופו – או תגיד, שבסוף יבינו את דברֶיך, כי אם בָּאֵר אותם. לכשאֶפָּנה – כאשר יהיה לי זמן פָּנוי. אֶשנֶה – אֶלמַד. לא תפָּנה – לא יהיה לך זמן פָּנוי אחרי כן ללמוד, על כן אל תִּדחֶה את הדבר.

ה) הוא – הִלֵל. בוּר – איש רֵיק, שלא למד מאומה. ירֵא חֵטא – לא יוכל לפחוד מפני חֵטא שלא לעשותו, שאינו יודע מה אָסור לַעשות. עַם הָאָרֶץ – איש פָּשוט שבאָרץ, שאינו יודע את התורה. חָסיד – לא יוכל

לַעשות

חָסִיד, וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד, וְלֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים, וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ. ו אַף הוּא רָאָה גֻלְגֹּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם, אָמַר לָהּ: עַל דְּאַטֵּפְתְּ אַטְפוּךְ, וְסוֹף מְטַיְּפָיִךְ יְטוּפוּן. ז הוּא הָיָה אוֹמֵר: מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה רִמָּה, מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה, מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים, מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת מַרְבֶּה זִמָּה, מַרְבֶּה עֲבָדִים מַרְבֶּה גָזֵל; מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים, מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה, מַרְבֶּה עֵצָה מַרְבֶּה תְבוּנָה, מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם קָנָה שֵׁם טוֹב – קָנָה לְעַצְמוֹ, קָנָה לוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה – קָנָה

משנה ברורה

לעשות טוב, לפי שהוא אינו יודע מה הוא טוב. הבַּיְשָׁן – שמתבַּיֵּש לשאול את הדבר שאינו יודע ומֵבין. הקַפְּדָן – הכַּעסָן לא יוכל ללַמֵּד, שיִכעַס על תלמידיו השואלים אותו דָבר. המַרבה בסחורה – קונה ומוכר הרבה ובא לבין הבריות, ויש שהוא נשאַר שוֹטֶה. שאין אנשים – שישתַּדְּלו לַעסוק בצָרכי הצִבּור. השתַּדֵּל – התחַזֵק אתה להיות עושה זאת.

ו) גולגוֹלֶת – ראש איש. דאַטֵפת – אַת הטבַעתְּ את אחרים. אַטפוּךְ – בעד זה הִטביעו אותךְ, בוַדאי קבַּלת את זה לשָׂכָר בעד רָעָתֵךְ. מטַיפָיִךְ – אלה שהטביעו אותךְ. יטופוּן – יטְבעו, יקַבלו את שכָרָם.

ז) מַרבה בשׂר – אוכל הרבה ובשָׂרו גָדֵל, יהיה הרִבֶּה אוכֶל לתולָעים במותו. נכָסים – רכוש. דאָגה – עליו לדאוג תמיד ולשמור אותו. כשָׁפים – שהן מִתעסקות בנִחוש וכִשוף. גָזֵל – הם גוזלים מאחרים בבִטחָם באדוניהם. מרבה תורה – לומד תורה הרבה. ישִׁיבָה – יושֵׁב באסֵפַת החכמים. עֵצָה – שואל בעֲצַת אחרים. תבונה – מֵבין מה לעשות. צדקה – עושה דברים טובים.

לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. ח רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה — אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכַךְ נוֹצָרְתָּ. חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלּוּ הֵן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָם: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס — בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא — אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ, רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן — חָסִיד, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל — יְרֵא חֵטְא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם,

---

משנה ברורה

ח) קִבֵּל – היה תלמידם וקִבֵּל מאתם את תורָתם. תַּחזיק טובה – אל תתפָּאֵר בזה. שִׁבְחָן – הוא היה אומר, בְּמֶה הצטַיֵּן כל אחד מתלמִידָיו. בור סוד – בור, שטָחו את כתָליו בסִיד, לְמַעַן ישָׁמרו בו המים, כַּךְ גם רבי אליעֶזֶר אינו שוכח אף דבר אחד מלמודו. אַשְׁרֵי – מדוֹתָיו טובות, וכל האנשים הרואים את מעשיו הטובים מְבָרכים את אִמּוֹ שיָּלְדָה בן כזה. חָסיד – מתרַחֵק מאד מדבר רע. המִּתגַּבר – מֵימָיו נִתוספים תמיד, כַּךְ גם הוא חכמָתוֹ מוסִיפָה להתרַבּוֹת. הוא – רבָּן יוחָנָן בן זַכַּאי. מַכריעַ – שהוא גדול בחכמָה ככל יֶתֶר החכמים יַחד. משמו – של רבָּן יוחָנָן, שהוא אמר אחרת.

אמר

וְאֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם. ט אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ, אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַיִן טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חָבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁכֵן טוֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ, אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַיִן רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חָבֵר רָע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁכֵן רָע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַלֹּוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם: אֶחָד הַלֹּוֶה מִן הָאָדָם כְּלֹוֶה מִן הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: „לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֵב רָע. אָמַר לָהֶם: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם. י הֵם אָמְרוּ שְׁלשָׁה

משנה ברורה

ט) אמר להם – רַבָּן יוֹחָנָן לתלמידָיו. שידָּבֵק – יֵלֵךְ בה. עַיִן טובה – על האיש להשתַּדֵל, כי עינו תהיה טובה לַאֲחֵרים, לא יַחמוד את אשר להם ולא יְקַנֵּא בם וישמח בחֶלקו. חבר – לומֵד ממנו לעשות את הטוב. הנּוֹלָד – בחֶפצו לַעשות דבר, הוא חושב על דבַר התוֹצָאוֹת שיהיו מזה, אם טובות הן או רעות. רואה אני – מוצאים חֵן בעיני. שבכלַל דבריו – אם יש לאיש לֵב טוב, אז עֵינוֹ טובה וַחֲבֵריו ושכֵנָיו טובים. מן המקום – מן האלהים, שכבודו מָלֵא כל מקום

דְּבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וְאַל תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס; שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ; הֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל חֲכָמִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחַלְתָּן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה, שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל, וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב, וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ. **יא** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַיִן הָרָע וְיֵצֶר הָרָע וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת – מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם. **יב** רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ, וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ

משנה ברורה

י) **הם** – תלמידי רבי יוחנן. **חָבִיב** – אהוב לךָ, אל תבזה אותו ובחלוק לו כבוד. **נוֹחַ לכעוס** – כועס על כל דבר קטן. **ושוב יום אחד** – אף יום אחד לפני מיתתךָ שוב אל האלהים, התחרט על מעשיך הרעים ועשה טוב ואל תאמר, כי כבר קרב קצךָ. **אוּרָן** – האש של החכמים, למד מפיהם תורה. **שלא תכוה** – שלא תשרף בה, אל תעבור על רצונם ודבריהם. **עֲקִיצָתָן** – נשיכתן היא כמו של עקרב, מין נחש, זאת אומרת, לא טוב לאיש, אשר החכמים כועסים עליו. **לחישת שׂרף** – נחש כזה, שמוציא מפיו קול כעין לחישת האיש.

יא) **עין הרע** – שהאיש מקנא ועינו צרה בשל אחרים. **יצר הרע** – חושב בלבו ומתאוה לעשות רע. **שנאת הבריות** – שונא את האנשים הקרובים אליו.

יב) **חביב** – אהוב, הזהר שלא תאבד את כספו. **התקן** – התכונן. **שאינה ירושה** – תורה וחכמה אין האיש מקבל בירושה מאבותיו, וצריך

הוא

לְשֵׁם שָׁמָיִם. יג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה, וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי חַנּוּן וְרַחוּם הוּא, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, וְנִחָם עַל הָרָעָה", וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ. יד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל. וּמִי הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. טו רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַיּוֹם קָצֵר, וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק. טז הוּא הָיָה אוֹמֵר: לֹא עָלֶיךָ

משנה ברורה

הוא בעצמו ללמוד ולהשכיל. לשם שמים – לשֵׁם האלהים השוכן בשָׁמַים, למצוא חֵן בעיניו.

יג) בקריאת „שמע" – לקרוא בבקר ובערב את הפָּרָשָׁה מן התורה „שְׁמַע ישראל". קֶבַע – דבר קָבוּעַ שצָּרִיךְ לעשותו בלי חֵפֶץ. בפני עצמך – אף בעֵינֶיךָ, אל תעשה רע, אף אם לא יִוָּדַע הדבר לשום איש.

יד) שָׁקוּד – שׁוֹקֵד וממהר לעשות זה. לאֶפִּקוֹרוֹס – דַע מה לַעֲנוֹת לתלמידֵי החָכָם היוָנִי אֶפִּקוֹרוֹס, שהיו אומרים, כי אין לאיש בעוֹלָמוֹ אלָּא לאכול ולשתות ולשמוֹחַ. עמל – לעשות את הטוב. בעל מלאכתך – האלהים, שאתה עובד לו.

טו) היום – חיי האיש קצָרים. והמלאכה – עליו לעשות הרבה טוב, למען ימצא חֵן בעיני אלהים. והפועלים – האיש, אשר עליו לעשות את הטוב. והשכר – שישַׁלם האלהים לעושי הטוב. ובעל הבית – אלהים שלו עובדים, דוחֵק את האיש ודוֹרֵשׁ ממנו הרבה.

הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר. וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִין לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ, וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא.

פרק ג עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר: הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלשָׁה דְבָרִים, וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה:

דַּע מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ?—מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ?—לִמְקוֹם עָפָר, רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן?—לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ, בָּרוּךְ הוּא. ב רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר: שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין

משנה ברורה

טז) לגמור – אין אתה צָריך לגמור את כל המלָאכָה, שהִטִּיל עליך האלהים, אם רַבָּה היא לפניך; עשֵׂה כמה שאתה יָכול. בן חוֹרִין – חָפשִׁי. לבטֵל – לא לעשות אותה. בעל מלאכתך – האלהים, שאתה עובד לו. לעָתיד לָבוא – בזמן שעוד יבוא.

פרק ג. א) הסתַּכֵּל – ראֵה והתבונֵן. לידי עבֵרה – ולא תעשה אז חֵטא. לתֵּן דִּין – מי ישפוט אותך על מַעשֶׂיךָ. מֵאַין באת – ממה הָיית, נולדתָּ. אתה הולך – במותְךָ.

ב) סְגַן – שַׂר, מִשנֶה לכהן הגדול. של מלכות – העושה סדָרים ונותנֶת חֻקִּים לארץ. שאלמָלֵא מוראה – לו לא יָראו האנשים מפניהָ. ואין

ביניהם

וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים,
שֶׁנֶּאֱמַר: „וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב". אֲבָל שְׁנַיִם
שֶׁיּוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה
בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: „אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל
רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו,
לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם, מִנַּיִן
אֲפִילוּ אֶחָד, שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר? — שֶׁנֶּאֱמַר: „יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם
כִּי נָטַל עָלָיו". ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלשָׁה
שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי
תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי כָּל
שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צוֹאָה בְּלִי מָקוֹם". אֲבָל שְׁלשָׁה
שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה,
כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: „וַיְדַבֵּר
אֵלַי, זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ". ד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן
חֲכִינַאי אוֹמֵר: הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי,
וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

משנה ברורה

בינידם – אינם מדברים. לֵצִים – אנשים בטֵלים, אוהבים שחוק. שכינה שרויה – רוּחַ אלהים שוכן עליהם. אין לי – יודע אני. מנַּין – מֵאַיִן אני יודע?

ג) מִזִּבְחֵי מתים – קרבָּנות שמקריבים לָאֱלילים. קִיא צוֹאָה – דבָרים מאוסים.

ד) הַנֵּעוֹר – אינו יָשֵׁן. והמהַלֵּךְ – או איש אשר הולךְ בדרךְ. לבטָלה – אינו חושב על דברי התורה. מתחַיֵּב – הוא בעצמו אָשֵׁם בבוא עליו רעה בעד זה.

ה רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר: כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה, מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה, נוֹתְנִין עָלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. ו רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר: עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: „אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וּמִנַּיִן אֲפִילוּ חֲמִשָּׁה?—שֶׁנֶּאֱמַר: „וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ". וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁלֹשָׁה?—שֶׁנֶּאֱמַר: „בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁנַיִם?—שֶׁנֶּאֱמַר: „אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע". וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד?—שֶׁנֶּאֱמַר: „בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ". ז רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר: תֶּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ, וְכֵן בְּדָוִד, הוּא

משנה ברורה

ה) עוֹל תּוֹרָה – לוֹמד את התורה תמיד ואינו עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר. עול מַלְכוּת – עוֹשִׂים אוֹתוֹ חָפְשִׁי מלשַׁלֵּם מַס לַמַּלְכוּת. דֶּרֶךְ ארץ – מְשַׁחְרְרִים אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת את אשר מוּטָל על כל אנשי העִיר והָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת. הַפּוֹרֵק – מֵסִיר, אינו לוֹמד את התורה.

ו) שְׁכִינָה שְׁרוּיָה – רוּחַ אלהים שׁוֹכֵן עליהם. בעדת – עֲשָׂרָה אנשים נִקְרָאִים עֵדָה. וּמִנַּיִן – מאין אנחנו יודעים, כי אם גם חֲמִשָּׁה אנשים לוֹמְדִים יחד רוח אלהים שוכן עליהם? וַאֲגוּדָתוֹ – חֲמִשָּׁה אנשים נִקְרָאִים אֲגוּדָה. אלהים – הַשּׁוֹפְטִים, שמִסְפָּרָם צָרִיךְ להיות לא פָּחוֹת משלשָׁה. איש אל רעהו – שנַיִם יַחְדָּו.

ז) תן לו – לאלהים. משלו – מֵהָרְכוּשׁ שהוּא נָתַן לְךָ, תֵּן אתה לו, לַעֲנִיִּים.

ושלך

אוֹמֵר: „כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ". רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה, וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר: מַה נָּאֶה אִילָן זֶה מַה נָּאֶה נִיר זֶה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. ח רַבִּי דוֹסְתָּאִי בַּר יַנַּאי מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ"; יָכוֹל אֲפִילוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר „וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", הָא, אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, עַד שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם מִלִּבּוֹ. ט רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא אוֹמֵר: כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ — חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ — אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. הוּא הָיָה אוֹמֵר:

משנה ברורה

ושלך — הַכֹּל מה שיש לךָ. ושונֶה — לומר תורה. מה נאה — מה יָפֶה. ניר — שָׂדֶה חָרוּשׁ. מעלה עליו הכתוב — התורָה הכתובָה אומרֶת עליו, כי הוא אָשֵׁם בבוא עליו רָעה.

ח) ממשנתו — מלמודו. מתחיב — הוא אָשֵׁם. יָכוֹל — הייתי חושב, כי האיש הוא אָשֵׁם. תָּקְפָה — היתה חזָקה, קָשָׁה, שאינו יכֹל לזכור. תַּלמוד לומַר — לְמְדָה אותנו התורה לאמֹר. הָא — הנה. ויסירֵם — לא ילמַד ויוציא את דברי התורה מלבו.

ט) שיִרְאַת חֶטְאוֹ — הוא יָרֵא מאד לעַשׂוֹת חֵטא. קוֹדֶמֶת לחכמתו — יותר מאשר הוא חכם, צדקתו גדולה מחכמָתו. שחכמתו קודמת — חכמָתו גדולה

כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ — חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו — אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. י הוּא הָיָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ — רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וְכֹל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ — אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ. רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִּינַס אוֹמֵר: שֵׁנָה שֶׁל שַׁחֲרִית, וְיַיִן שֶׁל צָהֳרַיִם, וְשִׂיחַת הַיְלָדִים, וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ — מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם. יא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: הַמְחַלֵּל אֶת הַקֳּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהַמְגַלֶּה פָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה — אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ

משנה ברורה

גדולה מצדקָתו, אז גם חכמָתו לא תשָׁאֵר בידו, שלא יַעשֶׂה כמו שאומֶרת לו חכמתו. שמעשׂיו — הדבָרים הטובים שהוא עושה.

י) שרוח הבריות נוחה — האנשים שׂבֵעים רָצון ממנו וממַעשָׂיו. רוח המקום — גם האלהים שׂבֵע רָצון ממנו. של שַׁחֲרית — שישֵׁנִים האנשים בבֹּקֶר בעֵת התפלָה. ויין — ששותים האנשים ובטֵלים מפני זה מעבודָה. שׂיחַת ילדים — משתַּעשְׁעִים בילָדים קטנים ואין עושים עבודה. בתי כנסיות — הבתים שבָּהֶם יתאַספו אנָשים פשוטים, עמֵי הארץ, לדַבֵּר ביניהם.

יא) הקֳדָשים — הדברים הקדושים לכל העָם. המוֹעֲדוֹת — חַגי בני ישרָאֵל. המַלבִּין — מבַיֵּשׁ אותו ופניו יֶחֱוָרוּ. ברבים — בפני אנשים רבים. והמֵפר — אינו עושה בְּרִית, שׁבָּרִית אלהים עם אברָהם אבינו, אינו מָל את בניו. עָליו השלום — יהִי שלום לו ולזכרו, כשמַזכּירים את המֵת אומרים כֵּן. המגַלֶה פנים — מפָרֵשׁ את התורה. כהלָכָה — לא כמשפט.

שישׁ

תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. יב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ, וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת, וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה. יג רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה; מַסֹּרֶת סְיָג לַתּוֹרָה, מַעְשְׂרוֹת סְיָג לָעֹשֶׁר, נְדָרִים סְיָג לַפְּרִישׁוּת, סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה. יד הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ, שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם״. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת

משנה ברורה

שיש בידו – של האיש העושה זאת. לעולם הבא – לא יקבל שָׂכָר טוב, בעת אשר אלהים ישלם לטובים כפעלם.

יב) קַל לראש – היה קָטָן בפני איש גדול, אל תתגָאֶה בפניו. לתִשחוֹרֶת – היה נוֹחַ ורַךְ לצָעִיר ממךָ, ששַׂערותיו עודן שחורות.

יג) קַלוּת ראש – לַעַג ולֵצָנות. לערוָה – לעשות רע. מסוֹרֶת – המשפטים שאינם כתובים בפֵרוּש בתורָה ונמסָרים על ידי החכָמים מאיש לאיש. סיָג – הם כמו גָדֵר לתורה, שומרים על התורה הכתובָה; האיש אשר שומֵעַ בקול החכָמים, בוַדַאי ישמע בקול התורה. מַעשׂרות – האיש הפוֹרֵשׁ מאת אשר יש לו חֵלֶק עשׂירִי לעניים, זה שומֵר על עָשרו, אלהים מבָרֵךְ אותו על זה ומַרבֶּה עָשרו. נדָרים – אם האיש נוֹדֵר נדָרים לאלהים ומקַיֵם את דבָרו, שאָמַר בעַצמו, בוַדַאי שיפרוש את עצמו מֵעֲשׂוֹת דבר שאָסרָה אותו התורָה. שתיקה – כשֶׁהאיש שוֹתֵק לא ידַבֵּר אִוֶלֶת.

יד) חָביב – אָהוּב לפני אלהים. בצלם – שבָּרא אותו בצַלמו וכִדמותו. חִבָּה יתרָה – אהבה גדולה. חביבין – אהובים. כלי חמדה – כלי נחמָד, התורָה.

לָהֶם, שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: „בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם״. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם, שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ. טו הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן, וְהַכֹּל לְפִי רוֹב הַמַּעֲשֶׂה. טז הוּא הָיָה אוֹמֵר: הַכֹּל נָתוּן בָּעֵרָבוֹן, וּמְצוּדָה פְרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים, הֶחָנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף, וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת יָבֹא וְיִלְוֶה, וְהַגַּבָּאִים מַחֲזִירִין תָּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמוֹכוּ, וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֹּל מְתֻקָּן לִסְעוּדָה.

משנה ברורה

טו) צָפוּי – נִרְאֶה לְעֵינֵי האלהים. והרשות נתונה – האיש יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מה שהוא חפץ. ובטוב – אלהים שופט את אנשי העולם בטוב ובחֶסֶד, לפי רוב המעשה – שעושה איש, משלם לו האלהים.

טז) בעֵרָבוֹן – בְּמַשכון, יש לֵאלהים מאַין לפרוֹעַ מהאיש העושה רַע, כמו המַלְוֶה שיש לו מַשכון מהלֹוֶה. מצודה פרוסה – רֶשֶׁת פרוּשָׂה לרגלי החוטאים והם נלכָּדים בה. החנות פתוחה – העולם פתוח לפני האיש לעשות מה שהוא חפץ. מַקִּיף – נותן בלי כסף, בהַקָּפָה, כל אחד לוקח מן העולם מה שמוצא חֵן בעֵיניו. והפִּנְקָס – סֵפֶר, שבו כותֵב החֶנְוָנִי מה שלקחו מאִתו. הגַּבָּאים – האנשים התובעים את הכסף. תָּדִיר – תָּמִיד. ונפרָעין – גובין. מדעתו – כשהוא יודע את זה וגם כשאינו יודע ושָׁכַח כי הוא חַיָּב; האלהים משלם בכל עֵת לעושי הרע. שיסמוֹכו – יש לַגַּבָּאים ממה לתבוֹעַ את הכֶּסף, יש לאלהים במה לשַׁלֵּם לרָעִים. מתוקן

לסעודה

יז רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה, אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה, אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה, אִם אֵין דַּעַת אֵין בִּינָה, אִם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת, אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה, אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמֶה? לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מוּעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה, וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב, וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר, אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב"; אֲבָל, כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה? — לְאִילָן, שֶׁעֲנָפָיו מוּעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם, וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו, וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת

משנה ברורה

סעודה — כל האנשים מוכנים להקרא אל הסעודה, לקבל את הטוב שיתן להים לטובים, והדבר תלוי רק במעשיהם.

יז) אין תורה — האיש לא למד תורה. דרך ארץ — אינו יודע איך להתנהג כארץ את האנשים. אין יראה — אינו יודע איך לירא מפני האלהים. אין בינה — אינו מבין שום דבר, אינו יודע חכמה ותורה. אין קמח — אין לאיש מה לאכול, אינו יכול ללמוד תורה במנוחה. מרובה — יותר רבה ממעשיו הטובים. כערער — עץ בודד במדבר. חררים — בארץ יבשה.

יובל

בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי". **יח** רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר: קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת, תְּקוּפוֹת וְגִימַטְרִיָּאוֹת פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה.

פרק ד **בֶּן** זוֹמָא אוֹמֵר: אֵיזֶהוּ חָכָם? — הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: „מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי, כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי". אֵיזֶהוּ גִבּוֹר? — הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר, וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר". אֵיזֶהוּ עָשִׁיר? — הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ", אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד? — הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ". **ב** בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הֱוֵי

משנה ברורה

יוּבל — מַעְיַן מים. בַּצּוֹרֶת — רָעָב. לֹא יָמִישׁ — לא יֶחְדַּל.

יח) קִנִּין — המשפטים על אודות ענינים שהם נראים קטנים, לְמָשָׁל, על דבר קִנֵּי צִפֳּרים, שֶׁמֵּהֶם לוקחים להָבִיא קָרְבָּנוֹת. וּפִתְחֵי נדה — או המשפטים על אודות טוּמְאָה וְטָהֳרָה. גּוּפֵי הֲלָכוֹת — הם משפטים עִקָּרִיִּים של התורה. תקופות — דַּעַת עניני תקופת הארץ סביב השמש והלבנה סביב הארץ וכדומה. גִּמַטְרִיָּאוֹת — דַּעַת הַחֶשְׁבּוֹן וְחָכְמַת מְדִידַת הארץ והגופים הנמצאים עליה, גֵּיאוֹמֶטְרִיָּה. פַּרְפְּרָאוֹת — מָזוֹן, שאוכלים את הלחם אתו, לְמָשָׁל, חֶמְאָה, שהלֶּחם הוא הָעִקָּר והחמאה טְפֵלָה לו.

פרק ד. א) איזהו חכם? אֵיזֶה איש יֶחְכַּם וישכיל? הלומד — לעשות טוב.

הכובש יצרו — חָפֵץ ומתאַוֶּה לעשות רע, וּמַכְנִיעַ את מַחשבותיו הרעות ואינו עושה זה. השמח בחלקו — דַּי לו כמה שיש לו ואינו מבקש יותר. את הבריות — אנשים אחרים, ועל כן מכבדים אותו.

למצוה

רָץ לְמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה, שֶׁמִּצְוָה גוֹרֶרֶת מִצְוָה, וַעֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, וּשְׂכַר עֲבֵרָה עֲבֵרָה. ג הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תְּהִי בָז לְכָל אָדָם וְאַל תְּהִי מַפְלִיג לְכָל דָּבָר, שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה וְאֵין לְךָ דָבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם. ד רַבִּי לְוִיטַס אִישׁ יַבְנֶה אוֹמֵר: מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ, שֶׁתִּקְוַת אֱנוֹשׁ רִמָּה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: כָּל הַמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר, נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּגָלוּי, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם. ה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר

משנה ברורה

ב) **למצוה קלה** – לעשות דבר טוב קָטן. **כבחמוּרָה** – כמו לעשות דבר גדול וטוב. **העברה** – דבר רע. **שמצוה גוררת** – דבר טוב מוֹשֵׁךְ אחריו עוד דבר אחד טוב, כי האיש מתרַגֵּל לעשות טוב. **ששׂכר מצוה** – השָׂכר שאלהים משַׁלם בעד מִצוָה, דבר טוב, הוא שהוא מַזְמִין לְיָדוֹ לַעשות עוד טוב, לְמַעַן יקַבֵּל שכר הרבה. **ושׂכר עברה** – ואם האיש עושה עֲבֵרָה קטנה, אלהִים מזמִין לו לעשות עבֵרָה גדולה, לְמַעַן יֵעָנֵשׁ הרבה.

ג) **מַפְלִיג** – אל תַּגִּיד כי הדבר ההוא אי אֶפשָׁר לו להיות בשום אופֶן.
שעה – יש לכל איש זמן, שהוא יכול לְהָבִיא במעשיו טובה או רָעָה.
מקום – יֵש שֶׁיֵּעָשֶׂה גם הדבר שאיש לא הֶאֱמִין כי יהיה.

ד) **שפל רוח** – לא בעל גַּאֲוָה. **שתִּקְוַת** – לְמַה יכול האיש לַקְווֹת? מה תהי אחרִיתוֹ, אם לא רִמָּה ותולֵעָה? **שם שמים** – שם אלהים השוכֵן בשמים. **בסֵתֶר** – אף שאין אִיש רוֹאה זאת. **נפרעין** – אלהים ישלם לו. **בגָלוּי** – בפני כל האנשים. **בחלול השם** – אם הוא מחַלֵּל במעשָׂיו את

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד עַל מְנָת לְלַמֵּד — מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת — מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: אַל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, וְאַל תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין, וְאַל תַּעֲשֶׂהָ עֲטָרָה לְהִתְגַּדֶּל בָּהּ, וְלֹא קַרְדּוֹם לַחְפָּר בָּהּ, וְכַךְ הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר: „וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא — חֲלָף", הָא לָמַדְתָּ, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה — נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם. ו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה — גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה — גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת. ז רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר: הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל

משנה ברורה

שם אלהים, לְמָשָׁל, הוא חָכם גדול ויודע את התוֹרָה ועושה מעשִׂים מגוּנִים, אז האנשים מבַזִים על ידו את התורה ולומדֶיהָ, ואף אם עשה את הדבר בשוֹגֵג, לא יסלח לו האלהים, שהיה צָריךְ להזָהֵר מאד.

ה) על מנָת — הוא לומד תורה למַעַן יוכל ללַמֵד אותה לאחֵרים. מספיקין — אלהים עוזֵר לו בזֶה. לעשות — את אשר כתוב בתורה. אל תַּעֲשֵׂם — את דברי התורה כֶּתֶר להתגַדֵל ולהתפָּאֵר בלָמְדךָ תורה. קרדום — גַרזֶן לַחפור בה את האדָמָה, לא תַחפוֹץ להוציא תועֶלֶת מתורָתךָ. ודאִשתַּמש — המִשתמֵש בכֶתֶר התורה לטובתו. חֲלָף — יַחֲלוֹף מן העולם. נוטל חייו — מוציא את חייו, יָמות.

ו) גופו — הוא עצמו. הבריות — האנשים מכבדים אותו.

ז) החושֵׂךְ — המוֹנֵעַ. מן הדין — שאינו חפץ להיות שופט בין האנשים. פּוֹרֵק — מסיר בזה מעל עצמו. אֵיבָה — שִׂנְאָה, שאם יהיה שופט, אולַי

וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה–שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ. ח הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תְּהִי דָן יְחִידִי, שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי. אֶלָּא אֶחָד, וְאַל תֹּאמַר „קַבְּלוּ דַעְתִּי”. שֶׁהֵן רַשָּׁאִין וְלֹא אָתָּה. ט רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי, סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר, וְכָל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר, סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי. י רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אָדָם. וְאִם בָּטַלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֶשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְּךָ, וְאִם עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה, יֶשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן לָךְ.

משנה ברורה

אולי ישנָאֶהוּ האיש אשר אותו יַרשיעַ. גָזֵל – אולי יְזַכֶּה את החַיָּב בהיותו שופט, ונמצָא כי הוא גוזֵל את השֵׁני. שבועת שָׁוְא – אולי יחַיֵּב את האיש שבועָה בחִנָם. והַגַס לבו – המתגָאֶה בתורתו וחפץ דוקָא להורות לאחרים ולשָׁפטָם. גַס רוח – בעל גַאוָה.

ח) דָן יחידי – אל תַחפוץ להיות שופֵט יחיד, כי אם חַבֵּר לךָ עוד אנשים ויִשפטו יַחַד אתךָ. אֶלָא אחד – רק האלהים האחד הוא שופט לבדו. קַבלו דַעתי – אל תאמר לחבֵרֶיךָ: קַבלו את דַעתי וַעֲשׂו כרצוני. רַשָׁאִין – להם מותָר להגיד אחרת, בהיות כי הם הרַבִּים ואתה לבדֶךָ.

ט) המקַיֵם – עושה מה שכתוב בה. מעוֹנִי – בהיותו עָני. סופו – הסוף יהיה. מעושֶׁר – כי יהיה עָשיר ויקַיֵם גם אז את התורה. המבטל – אינו מקַיֵם את אשר כתוב בה. מעושֶׁר – מפני רוב עָשרו, יבַטֵל אותה אחרי כן מרוב עָניו.

י) בעֵסק – במלָאכָה ובסחורה. שפל רוח – לא בעל גַאוָה. בָּטַלת – לא למדת. בטלים הרבה – יִמָצאו אחרי כן עוד דברים רבים שלא יתנו לךָ ללמוד תורה.

יא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הָעֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, קוֹנֶה לּוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, קוֹנֶה לּוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִים בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר: כָּל כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. יב רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר: יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבְּךָ, וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם. יג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֱוֵי זָהִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הֵן: כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת, וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל

משנה ברורה

יא) **מצוה** – מעשה טוב. **פרקליט** – מֵלִיץ טוב אחד בשמים. **עברה** – מעשה רָע. **קַטֵּגוֹר** – מֵלִיץ רָע. **תשובה** – אם עשה רע, עליו לשוב בתשובה לפני האלהים. **כתרים** – כמו מָגֵן המֵגִין. **הפורענות** – מפני צָרות רעות. **כנסיה** – אסֵפה. **לשם שמים** – לשֵם אלהים, לעשות את הטוב בעיניו. **אין סופה** – היא תְּבֻטַּל.

יב) **חביב** – אָהוב. **כשלך** – ככבודך אתה, שאַל תבַזֵהו. **חברך** – הדומה לך, תכבדהו כמו את מורך. **שמים** – האלהים יושב השמים.

יג) **זָהיר בתלמוד** – השָׁמֵר בלָמדך לבל תִטעֶה. **ששגגת** – שאם אפילו תטעֶה בשגגה. **עולה זָדון** – יחָשֵב לך כאלו עָשית זה בכונָה רעה, שהיה לך ללמוד ולהָבין היטב. **כתרים** – שלשה אנשים מכובָדים בעיני הכֹל. **תורה** – לַמדן היודע את התורה, מלך, וכהן. **שם טוב** – עושה מעשים טובים והכל מהללים אותו. **עולה** – יותר גבוהָה מהן.

הוי

גַּבֵּיהֶן. **יד** רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר: הֱוֵה גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה, וְאַל תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבוֹא אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ, וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן. **טו** רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים, וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: הֱוֵי מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל אָדָם, וֶהֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת, וְאַל תְּהִי רֹאשׁ לַשֻּׁעָלִים. **טז** רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, הַתְקֵן עַצְמְךָ בִפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לִטְרַקְלִין. **יז** הוּא הָיָה אוֹמֵר: יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל

משנה ברורה

יד) הוה גולה – אם אין בעירך מורה ללמד אותך תורה, לך לעיר אחרת ובקש אותו שם. שהיא תבוא – התורה תבוא אליך. יקימוה – או תגיד שחבריך שלמדו תורה ימסרו אותה לך אף אם לא תיגע בעצמך. תשען – אל תבטח על שכלך.

טו) אין בידינו – אין אנחנו יודעים. משלות הרשעים – מדוע הרשעים יושבים שלוים ושקטים. מיסורי הצדיקים – ומדוע לצדיקים רע וצרות סובבות אותם. מקדים בשלום – ממהר לשאול בשלומם. זנב לאריות – טוב להיות הזנב, האחרון, בין אנשים גדולים. לשועלים – מלהיות ראש, ראשון, בין אנשים קטנים.

טז) לפרוזדור – חדר הביאה. התקן – התכונן והשתדל בעולם הזה, למען תבוא לעולם הבא. טרקלין – אולם יפה, עולם הבא.

יז) יפה – טובה. בתשובה – לתקן את אשר עות ולהטיב את דרכו. קורת רוח – תענוגים.

אל

חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה. יח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַל תְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ, וְאַל תְּנַחֲמֶהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו, וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ, וְאַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ. יט שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר: בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח, וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו, וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ. כ אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָה הוּא דוֹמֶה? — לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל נְיָר חָדָשׁ, וְהַלּוֹמֵד זָקֵן, לְמָה הוּא דוֹמֶה? — לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל נְיָר מָחוּק. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטַנִּים, לְמָה הוּא דוֹמֶה? — לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים, לְמָה הוּא דוֹמֶה? — לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:

משנה ברורה

יח) **אל תְּרַצֶּה** – תְּפַיֵּס אותו בעֵת כַּעְסוֹ, כי אם תחכֶּה עד אשר יַעֲבוֹר כַּעסו, ואז תבקש ממנו ויסלַח לך. **מוּטָּל** – שוכב עוד לפניו, כי אם חַכֵּה עד אשר יעבור איזה זמן, ואז יְקַבֵּל תַּנחוּמים מאתך. **ואל תשאַל** – אם נָדַר שלא לַעשות איזה דָבר, אל תבַקש אותו שֶׁיַּעֲשֶׂה את זה. **קַלְקָלָתוֹ** – אם נכשַל באיזה דבר רע, אל תראֵהוּ אז פן יתבַּיֵּש.

יט) **בנפול אויבך** – פָּסוּק הוא בספר „מִשְׁלֵי”, ושמואל הקטן היה רָגִיל לֵאמֹר אותו. **ורע בעיניו** – שאתה שָׂמֵחַ בִּמַפָּלַת חברך.

כ) **ניר חדש** – והכתָב מתקַיֵּם הרבה, כַּךְ תתקַיֵּם בְּיָדו התורה. **מן הקטנים** – קָטָן הוּא מוֹרֵהוּ. **קֵהוֹת** – לא בְשׁוּלוֹת. **מִגִּתּוֹ** – תֵּכֶף בבואו מִן

אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁיֶּשׁ בּוֹ, יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן, שֶׁאֲפִילּוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ.

כא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם. **כב** הוּא הָיָה אוֹמֵר: הַיִּלּוֹדִים לָמוּת, וְהַמֵּתִים לִחְיוֹת, וְהַחַיִּים לִדּוֹן, לֵידַע, וּלְהוֹדִיעַ, וּלְהִוָּדַע, שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמֵּבִין, הוּא הַדַּיָּן, הוּא הָעֵד, הוּא בַּעַל דִּין, הוּא עָתִיד לָדוּן, בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד, וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן.

משנה ברורה

מן הגַּת, מקום עֲשִׂיַּת היין, שעוֹדֶנּוּ חדש ולא יצלַח לשתִיָּה. **תסתכל** — אל תַּביט על הכַּד שבו נמצא היין, אל תַּביט אל מראֵה פני האיש ואל בגָדיו שהוא לָבוּשׁ בם. **שיש בו** — הנמצא בתוכו, אל חָכמָתו וידִיעוֹתָיו. **מלא ישן** — יין יָשָׁן וטוב.

כא) **הקנאה** — שהאיש מקַנֵּא בשֵׁני. **התַּאוה** — מתאַוֶּה לֶאֱכול ולשתות ולהתעַנֵּג. **והכבוד** — רודף אחר כבוד.

כב) **הילודים** — האנשים שכבָר נולדו, סוֹפָם שימותו. **והמתים** — אלה שכבָר מתו יקומו מקִבְרֵיהם ויחיו. **והחיים** — האנשים החיים כעֵת עומדים תמיד למשפט לפני האלהים. **לֵידַע** — האיש צריך לדעת ולהוֹדִיעַ לאחרים; **הַדַּיָּן** — השופט את הכֹּל. **עֵד** — הוא בעַצמו מֵעִיד, כי האיש עשה רע. **בעל דין** — יש לו משפט עם עושֵׂה הרע. **עַוְלָה** — אינו עושה עָוֶל במשפט. **מַשּׂוֹא פנים** — אינו מכבֵּד שום איש וסולֵחַ לו על חֶטאוֹ. **שוֹחַד** — כסף שנותן הרָשָׁע לשופט, למען ישפטֵהו ויזַכֵּהוּ, ואלהים אינו לוקח שוֹחַד מהרָשָׁע. **לפי החשבון** — לְפי מספר מעשֶׂיךָ הטובים והרָעים

וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ, שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ. שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ, מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ, בָּרוּךְ הוּא.

פרק ה בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא — בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת? אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת. ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה

משנה ברורה

הקבל את שכָרך. יִצְרְךָ — מַחשַׁבתך הרעה. שהשאול — הקֶבֶר. בית מָנוס — מקום לנוס מלפני האלהים, כי הוא ימצָאֲךָ גם שמה. שעל כָּרחֲךָ — לא ברצונך הטוב. נוצר — נברא. לתת דין — להִשָּׁפֵט על מעשֶׂיךָ.

פרק ה. א) בַּעשׂרה מַאמרות — עֶשר פעמים כתוב בספר „בְּרֵאשִׁית" בספור בריאַת העולם „וַיֹּאמֶר אלהִים". תלמוד לומַר — מה מלַמֶּדת אותנו התורה בזה? לָמָּה דִבֵּר אלהים עשר פעָמִים, הלא היה יָכול לברוא את העולם בדבור אחד? להִפָּרַע — לשלם הרבה גמול רע. שמאבדין — במעשיהם הרָעִים את העולם.

ב) ועד נח — ראֵה „בראשית" פרק ה. ארך אפים — הוא מחכֶּה הרבה לעושי הרע ואינו משלם להם תֵּכֶף, אולי ישובו מדרכָּם. שכל הדורות — כל האנשים מאָדָם עד נֹחַ היו מכעיסין את אלהים.

ועד

דּוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם. ג עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. ד עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: „וַיְנַסּוּ אֹתִי

משנה ברורה

ועד אברהם – ראה „בראשית" פרק יא.

ג) **נִסיונות** – אלהים חפץ לראות, עד כמָּה צַדיק הוא אברהם ונִסָּה אותו עשר פעמים; א) הושלַךְ לכבשַׁן האֵש על האֱמינו באֵל יחיד, ב) נצטַוָּה ללכת מאור כַּשׂדִים לארץ אחרת, ג) בבואו לכנַעַן היה רָעָב בארץ והוצרַךְ ללכת משם למצרים, ד) בבואו למצרים לקח פַּרעה מלך מצרים את שָׂרָה אשתו, ה) כשלָקחוּ את לוט בן אחיו בשבִי, לָחַם עם חמשה מלכים, ו) אלהים הודיע לו, כי בניו יהיו גֵרִים בארץ לא להם וַעבָדוּם ועִנוּ אותם, ז) אלהים צִוָּהוּ לגָרֵשׁ את הָגָר אֲמָתוֹ, ח) צִוָּהוּ לגָרֵשׁ את ישמָעֵאל בנו, ט) צִוָּהוּ לָמוּל בשָׂרוֹ בהיותו בן תִּשׁעִים שנה, י) צִוָּהוּ להעלות את יִצחָק בנו לקָרבָּן על הר המורִיָּה. **כמה חִבָּתוֹ** – כמה אוהב היה אברהם את האלהים.

ד) **עשׂרה נסים** – מעשים נפלָאִים. **במצרים** – עֲשֶׂרֶת המַכּוֹת שבאו על המִצרִים לא באו עלֵיהם. **על הים** – כשעָברו את יַם סוּף בֶּחָרָבָה. **עשׂרה נִסיונות** – עֶשֶׂר פעמים בקשו בני ישרָאל בלֶכתָּם במדבָּר לֶחם, מַיִם ובָשָׂר, למַען בַּעַת, הֲיֵשׁ אלהים בקרבָּם אם אָיִן.

בשר

זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי". ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחַיִם, וְלֹא אִירַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ „צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין

משנה ברורה

ה) **בשר הקֹדש** – בשַׂר הָקרבנות הצָלוּי באֵש ומעלֶה רֵיחַ גדול. **הִסְרִיחַ** – לא נתקַלקֵל מפני החֹם. **המִטבחַיִם** – במקום ששם היו שוחטים את הקרבָּנות. **קֶרִי** – לא קָרָה כי הכהן הגדול העובד ביום הכפורים במקדש יטָמֵא פתאֹם. **המערָכָה** – העֵצים שהיו סדורים על המזבֵּח ונשרָפים עם הקָרבָּנות. **עמוּד העָשן** – היה עולה תמיד למַעלָה ולא היה נוֹטֶה לצדָדין אף ברוּחַ גדול. **פסול** – דָבר העושה אותם לא ראוּיִם להקָרֵב לפני אלהים. **בעוֹמֶר** – ביום השני של חג הפֶּסח היו מקריבים עוֹמֶר אחָד של תבואָה חדשה לקרבָּן. **שתי הלחם** – בחג השָׁבוּעות היו מקרִיבִים שתי חלות לֶחם מן התבואָה החדשה. **לחם הפָּנים** – לֶחֶם שהיה מוּנָח תמיד לפני אלהים על שֻׁלחַן הזָהָב. **צפוּפים** – כאשר היה נאסָף המון רב בבית המִקדש היה צר המקום להם לעמוד. **רוָחִים** – וכאשר היו צריכים להִשתַּחווֹת אַרצָה לפני אלהים, היה נִמצָא לכֻלם מקום מרְוָח. **הִזִּיק** – נָשַׁךְ. **עַקְרָב** – מין נָחש. **שאָלִין** – לימי החג היו נאסָפים הרבה עוֹלֵי רֶגֶל לירושלים ולא אמר איש, שֶׁצַר לו המקום.

בִּירוּשָׁלָיִם". ו עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: פִּי הָאָרֶץ, פִּי הַבְּאֵר, פִּי הָאָתוֹן, הַקֶּשֶׁת, הַמָּן, הַמַּטֶּה, הַשָּׁמִיר, הַכְּתָב, הַמִּכְתָּב וְהַלֻּחוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַמַּזִּיקִין, וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צְבַת בִּצְבַת עֲשׂוּיָה. ז שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְחָכָם. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב, שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב

משנה ברורה

ו) **בין השמשות** – לפנות ערב כשהשֶּׁמש יורדת. **פי הארץ** – כשֶׁרָב קֹרַח עם מֹשֶׁה, פָּתְחָה הארץ את פִּיהָ וּבָלְעָה אותו ואת כל אשר לו, והַפֶּה הזה נִבְרָא אז. **פי הבאר** – אֶבֶן עגוּלָה היתה הוֹלֶכֶת אַחֲרֵי בני ישְׂרָאֵל במדבר ומספֶּקֶת להם מָיִם. **פי האתון** – החמור שדִּבֵּר את בִּלְעָם בלֶכְתּוֹ לקַלֵּל את ישְׂרָאֵל. **הקשת** – הנִּרְאֶה בעָנָן ביום הגשם, וזה הוא האות, כי לא יהיה עוד מַבּוּל. **הַמָּן** – שֶׁאָכְלוּ בני ישְׂרָאֵל במדבר. **הַמַּטֶּה** – שֶׁבּוֹ עשה משה את המוֹפְתִים לפני פַּרְעֹה. **השָּׁמִיר** – תולַעַת כזאת, וכשמַעֲבִירִים אותה על פני אֶבֶן, האֶבֶן נבקַעַת. **הכְּתָב והמִכְתָּב** – אותִיות האַלְפָא־בֵּיתָא וצורותֵיהֶן. **הלוחות** – שנכתבו עליהם עֲשֶׂרֶת הדְּבָרִים, שדִּבֵּר אלהים על הר סִינָי. **ואֵילוֹ של אברהם אבינו** – האַיִל שהֶעֱלָה אותו אברָהם לעולה תַּחַת בנו. **המַּזִּיקִין** – מִינֵי ברוּאִים שאין העין רוֹאֶה אותם מפני קַטְנוּתָם והם מְלֵאִים את האֲוִיר, והם הגּוֹרְמִים לכל מִינֵי המַּחֲלוֹת הבאות על האיש. **צְבָת** – מֶלְקָחִים, שאִי אֶפְשָׁר לנַפָּח לַעֲשׂוֹתָם מבלי אשר יַחֲזִיק במֶלְקָחַיִם אחרים בברזֶל, ואלהים בָּרָא את המֶּלְקָחַיִם הראשונים.

ז) **בגולֶם** – איש שאינו חָכָם. **ובמִנְיָן** – או במספר שנות חַיָּיו. **ואינו נכנס** – כשהשני מְדַבֵּר אינו מַפְסִיק אותו. **נבהָל** – ממַהֵר לַעֲנוֹת, כי

אם

כַּהֲלָכָה, וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מַה שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר „לֹא שָׁמַעְתִּי", וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֹלֶם. ח שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִין לָעוֹלָם עַל שִׁבְעָה גוּפֵי עֲבֵרָה: מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין — רָעָב שֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא, מִקְצָתָן רְעֵבִים וּמִקְצָתָן שְׂבֵעִים; גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר — רָעָב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא; וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַחַלָּה — רָעָב שֶׁל כְּלָיָה בָּא. דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ

משנה ברורה

אם חושב מתחלה. **כענין** — שואֵל על אודות הענין שמדַבּרים עָליו עַתָּה ואינו בא לשאול על ענין אחר. **כהלכה** — תשובה אֲמִתּית. **ראשון** — על הראשונה הוא מֵשִׁיב בראשונה ואחרי כן על השאלה השנית. **וחלופיהן** — הגולם עושה ההיפך מכל זה.

ח) **פורעניות** — צָרוֹת רָעוֹת. **גופי עברות** — מעשים רָעים מאד שעושים האנשים. **מקצתן מעשרין** — אם מעַט אנָשים מַפרישין מתבואָתָם את החֵלֶק העשירי ונותנים ללוִים, כמשפָּט, ומעַט אינם עושים כן. **בצורת** — תִּגְדַל בשנה הזאת רק מעט תבואָה. **גמרו** — הֶחלִיטו כל האנשים שלא להפריש את המַעֲשֵׂר. **של מהומה** — גם מהוּמָה באה לארץ נוסף על הרָעָב. **החלה** — מן הבָּצֵק הנֶאפֶה צָרִיך להפריש חֵלֶק לכהנים, וזה נקרא „חַלָּה". **ושלא לטול** — אם הֶחליטו כֻּלם לא להפריש „חלָה". **של כליה** — יעשֶׂה אלהים כָּלָה באנשים, לא תִגדַל כלָל תבוּאָה. **דבר** — מַגֵּפָה. **מיתות האמורות** — אם אנשים רבים עשׂו מַעשׂים רָעים כאלה, אשר התורָה מַעֲנִישָׁה על זה במִיתָה. **שלא נמסרו** — והאנשים האלה לא נֶענשוּ על זה על פי השופטים, אז מֵביא אלהים מַגֵּפָה והם מֵתים.

לְבֵית דִּין. וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל עִנּוּי הַדִּין וְעַל עִוּוּת הַדִּין וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה. ט חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת. וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ. בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה: בָּרְבִיעִית וּבַשְּׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בָּרְבִיעִית. מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית; בַּשְּׁבִיעִית. מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי

משנה ברורה

שבִיעִית – בשנה השבִיעִית, שנַת השְּמִטָה, היה אסור בארץ ישׂראל לַעֲבוד את האדמה, ואם האנשים אינם נזהָרים בזה, מַגֵּפָה באה. חֶרב – מִלחָמָה, ואנשים מֵתִים בה. עִנּוּי הַדִּין – על שאין השופטים אשר בארץ עושִׂים משפָּט. עִוּוּת הדין – על שהֵם מעוּתִים, שופטים לא כַּחוק. כהלָכָה – כמשפט.

ט) חיה רעה – שטורפת אנשים. שָׁוְא – שקר. חלול השֵׁם – עושה מעשִׂים רעים ואחרים רואים ולומדים ממנו לַעשות כן, ונמצא שם אלהים מחוּלָל. גלוּת – האנשים גוֹלִים מארצם אל ארץ אחרת. גִלוּי עֲרָיוֹת – לוקחים לָהֶם נָשִׁים שאָסור על פי התורָה לקחתָן. שמִטַּת – שאינם שומְטִים, את הארץ רק חורשים וזורעים בשנת השמִטָּה. פְּרָקִים – זמַנִים, הדֶּבר מתרבה – במַגֵּפָה מֵתִים אנשים רבים. ברבִיעִית – בשנה הרביעית של שמִטָּה. בשביעית – בשנת השמטָּה. במוצָאֵי שביעית – אחרי שנת השמִטָּה, השנה הראשונה לשמִטָּה הבָּאָה. ובמוצָאֵי החג – בימִים שאחרי חג הסוכות. מעשׂר עני – בשנה השלִישִׁית צָריך להַפרִיש מהתבואָה חֵלֶק עשִׂירִי לַעניים, ואם לא הפרִישוּ אז, באה מַגֵּפָה בשנה שאַחֲרֶיהָ.

שבששית

שֶׁבַּשִּׁשִּׁית; בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית; בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גֵזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם: הָאוֹמֵר „שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ"—זוֹ מִדָּה בֵינוֹנִית, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ מִדַּת סְדוֹם! „שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ, וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי"—עַם הָאָרֶץ. „שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ, וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ"—חָסִיד; „שֶׁלְּךָ שֶׁלִּי, וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי"—רָשָׁע. **יא** אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת: נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת—יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת—יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת—חָסִיד, נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת—רָשָׁע. **יב** אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים: מָהִיר לִשְׁמוֹעַ

משנה ברורה

שבששית – גם בשנה הששית של השמטה מפרישים „מַעשַׂר עָנִי".
פֵּרוֹת שביעית – שאספו את הפרות בשנת השמטה, וזה אָסור לעשות.
גזל מתנות עניים – לא נָתנו בחג הסוכות מַתָּנות לעניים, למַען ישמחו גם הם בחָג.

י) **מדות** – מִנהָגים ודרָכים. **שֶׁלִּי שלי** – מה שֶׁיֵש לי יהיה לי, לא אתן לךָ. **ושלךָ שלךָ** – ומשֶלךָ לא תתֵן אתה לי. **בֵינוֹנית** – אֶמצָעית, שאין האיש האומר כן לא צַדיק ולא רָשָׁע. **מִדַּת סדום** – בסדום, שהיו אנשֶׁיהָ רעים מאד, התנַהגו כן ולא עשו שום טובה לאיש. **שלי שלךָ** – אני נותן לךָ משֶלי, למַען תתן לי אתה משלךָ. **עַם הָאָרֶץ** – איש פָּשוּט, שאינו יודע את התורה, עושה כן. **חסיד** – איש טוב מאד

יא) **נוֹחַ** – הוא קַל, ממַהר. **לִרְצוֹת** – לסלוֹחַ ולהַעבִיר כַּעסוֹ. **קשה** – אינו ממַהֵר.

יב) **מָהִיר לשמוֹע** – מֵבין מהר את דברֵי רַבּוֹ. **לאַבֵּד** – אבָל הוא אובד

וּמָהִיר לְאַבֵּד – יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד – יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד – זֶה חֵלֶק טוֹב. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד – זֶה חֵלֶק רָע. יג, אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה: הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים – עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל אֲחֵרִים. יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן – עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים – חָסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים – רָשָׁע. יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ: הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה – שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ, עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ – שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה – חָסִיד, לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה – רָשָׁע. טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים: סְפוֹג, מַשְׁפֵּךְ, מְשַׁמֶּרֶת

משנה ברורה

אותם, שוכח אותם בעבור זמן קָצָר. קשה לשמוע – אינו מֵבין תֵּכֶף וּצָרִיךְ לו ללמוד הרבה ולִיגַע. וקשה לאבד – אבָל כאשר הוא יודֵע כבָר, אין הוא שוכֵח אחרי כן.

יג) צדקה – מתָּנות לָעניים. הרוצה שיתן – הוא חָפֵץ בעצמו לָתת לָעניים. עינו רעה – הוא מקַנֵּא בכבודָם ואינו חפֵץ כי יֵצֵא להם שֵׁם טוב. רעה בשלו – חָס על כספו.

יד) ואינו עושה – אינו מתפלל ואינו לומד שָׁם. שכר הליכה – אלהים ישלם לו בעד הליכָתו למקום טוב, שבכָל אופן ילמַד שם לַעשות טוב. עושה – מעשים טובים. ואינו הולך – לבית המִדרָשׁ.

טו) ביושבים – תלמידים היושבים לפני מורֵיהֶם. ספוג – צֶמֶר כזה הסופֵג וקולֵט אל קִרבו את הכל. משפך – כלי בעל שני פִּיוֹת, יוצקים אל הפֶּה האחד ויוצא דֶרֶךְ השני. משמרת – כלי שמסננים בו את היין.

נפה

וְנָפָה. סְפוֹג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל; וּמַשְׁפֵּךְ, שֶׁמַּכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְזוֹ; מְשַׁמֶּרֶת, שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת הַשְּׁמָרִים; וְנָפָה, שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת הַסֹּלֶת. טז כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר — בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה, וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר — אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר? — זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר, וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר? — זוֹ אַהֲבַת דָּוִד וִיהוֹנָתָן. יז כָּל מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם? — זוֹ מַחֲלֹקֶת הִלֵּל וְשַׁמַּאי,

---

משנה ברורה

נָפָה – כלי שמעבירים בו את הקֶמח לעשותו נָקי. **סופג הכל** – כן גם התלמיד הזה קולֵט אל קרבו את הדבָרים הטובים וגם הרעים שהוא שומע. **ומוֹצִיא בזוֹ** – שוכחַ בזמן קָצר גם את הטוב וגם את הרע. **היין** – שוכח ועוזֵב את הדברים הטובים. **השמָרִים** – ואוסף אל קרבו את הדברים הרעים, שהם כמו השמָרים, הפסֹלֶת של היין. **הקֶמח** – הדברים הגַסים. **הסֹלֶת** – הקֶמַח הלָבן והנָקי, המעשים הטובים.

טז) **תלויה בדבר** – אוהב את האיש מפני איזה דָבר טוב שמוצא בו. **בָּטֵל דבר** – כאשֶר הדבר הטוב הזה אינו עוד באיש ההוא. **בטֵלָה אהבה** – גם אהבָתו עובֶרת. **אַמנון ותמָר** – אַמנון בן דָוד המלךְ, שאהַב את אחות אַבשָלום, תָמָר. (ראה „שמואל“ ב. פרק יג). **ויהונתן** – בן שָאול המלךְ שאהב את דָוד כנַפשו.

יז) **מַחלוקת** – רִיב. **לשֵם שָמים** – לשם אלהים והתורה, שהחכָמים אֵלֶה אומרים כָכָה ואֵלֶה אומרים כָכָה. **להתקַיֵם** – בסוף יבורַר הדבר

ואנשי

וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם—זוֹ מַחֲלֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ.
יח כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ,
וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים—זְכוּת הָרַבִּים
תָּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם
יִשְׂרָאֵל". יָרָבְעָם בֶּן נְבָט חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים—
חֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „עַל חַטֹּאות יָרָבְעָם
אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל". יט כָּל
מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הַלָּלוּ, הוּא מִתַּלְמִידָיו
שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֲחֵרִים, הוּא
מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע: עַיִן טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה
וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה—תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עַיִן רָעָה
וְרוּחַ גְּבוֹהָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה—תַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם

משנה ברורה

ואנשי הָרִיב יהָפכו לאוהבִים. הלל ושמאי – שני החכָמים הגדולים בסוף זמן בית המקדָש השני, שהיו מחולָקים זה מזה בהרבה מִשְׁפְּטֵי התורה. קֹרח – שֶׁרָב על משֶׁה וחפץ להיות כהֵן גדול.

יח) המזַכֶּה – מורֶה את האנשים הטובים לעשות טוב. על ידו – אלהים יַעזור לו להִנָּצֵל מכל חֵטא. המַחטיא – מלַמֵּד אותם לעשות רע. אין מַספִּיקין – אלהים אינו נותן לו את האֶפשָׁרות. תשובה – להתחָרֵט ולבקש סליחָה על מעשָׂיו. זָכה – עשה את הטוב. וזִכָּה – לִמֵּד לאחרים לעשות טוב. זכות – הצדָקָה. יָרָבעָם – שמָלַךְ על עשֶׂרֶת השבָטים אחרי מות שלמה המֶלֶךְ, עָשָׂה שני עֶגלי זָהָב ואָמר לבני ישרָאל לַעֲבוד להם.

יט) מתלמידיו – מההולכים בדרכָיו. עין טובה – אינו חפץ לקַחַת משל אחרים. נמוּכָה – אינו בעל גַאוָה. נפש רחבה – מתאַוֶה הרבה.

הָרָשָׁע. מַה בֵּין תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע?—תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְנוֹחֲלִין הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: „לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא". אֲבָל תַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גֵּיהִנֹּם וְיוֹרְדִין לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה, אֱלֹהִים, תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת, אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם, וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ". **כ** יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר, וְקַל כַּנֶּשֶׁר, רָץ כַּצְּבִי, וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם. הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם, וּבוֹשֶׁת פָּנִים לְגַן עֵדֶן. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. **כא** הוּא הָיָה אוֹמֵר: בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן

משנה ברורה

מה בין – אֵיזֶה הַבְדֵּל יש? אוכלין – את הטוב שנותן להם אלהים. ונוחלין – מְקַבְּלִים שָׂכָר טוב. גיהנום – באים אל המקום ששָׁם עוֹנְשִׁים את הרשָׁעים על מַעֲשֵׂיהֶם.

כ) עַז–חָזָק. רצון – מה שהוא חָפֵץ, השתַּדֵּל בכל כֹּחֲךָ לעשות. **עַז פנים**– איש חָצוּף, שאינו מכַבֵּד את הגדולים ממנו. **יהי רצון**–הַלְוַאי שתַּחפוֹץ.

ותן חֶלְקֵנוּ – תֵּן גם לנו חֵלֶק בתורה, תן לנו לְהָבִין ולהשכּיל.

כא) בן חָמֵשׁ – בהיות הילד בן חָמֵשׁ שנים. למִקְרָא – צָרִיךְ לְלַמֵּד אותו לקרוא ולהבין את התורָה. למשְׁנָה – הוא מַתְחִיל ללמוד את המִשְׁנָיוֹת, שהם מפָרשים את חֻקֵּי התורה. למִצְוֹת – בעת ההיא הוא נעשָׂה איש גדול

חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַגְּמָרָא, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לִגְבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ, בֶּן מֵאָה–כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם.

כב בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: הֲפָךְ בָּהּ וַהֲפָךְ בָּהּ, דְּכֹלָּא בָהּ, וּבָהּ תֶּחֱזֵי, וְסִיב וּבְלֵה בָהּ, וּמִנָּהּ לָא תָזוּעַ, שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה. בֶּן הֵא הֵא אוֹמֵר: לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא.

משנה ברורה

גדול ועליו מעתד לשמור ולמלאות את מִצוות התורה. לתַלמוד – עליו ללמוד „תלמוד“, גמָרָא, לפָרֵש את המִשניות ולבָאֲרָם. לחופה – עליו לישָׂא אשָׁה. לרדוף – עליו לרדוף ולהַשִּׂיג לו פַרנָסָה לפַרנֵס את בני ביתו. לכֹּחַ – בעת ההיא נמצא גופו ושִׂכלוֹ על המַדרֵגָה היותר עֶליוֹנה, ואחרי כן הוא מַתחיל לרֶדֶת. לבינה – הוא מֵבין הרבה דבָרים, שלא היה יָכֹל לַהֲבינָם עד כה. לעצה – יש לו כבָר נִסָיוֹן גדול בחיים ויודע מה לִיָעֵץ לצעִירים ממנו. לזִקנָה – הוא נקרא זָקֵן. לשֵׂיבה – הכל חיָבים לכַבֵּד אותו ולקום מפניו אף אם אינו חָכָם. לגבורָה – אם חי חיים ארוכים כאלה נקרא גִבּוֹר. לשוּחַ – גופו כבָר שָׁחוּחַ וכָפוּף לארץ.

כב) הֲפוֹךְ בה – בַּקֵשׁ ודרוש הֵיטֵב בתורָה. דכוֹלָא בה – שהכֹּל תוּכַל למצוא בה. תֶּחֱזֵי – בה תראֶה את הכל. וסִיב ובלֵה – היה שָׂב וזָקֵן בתורה, למַד אותה בִּימֵי זקנָתְךָ. לא תזוּעַ – מִמֶנה לא תָסוּר. מִדה טובה – דבר יותר טוב. לפום צַעֲרָא – לפי הצַעַר שיש לאיש בעשותו טוב לאחֵרים. אַגרָא – יהיה השָׂכר שלו, ישַׁלם לו האלהִים.